

Nr 6 1999

ISSN 0860-2395

WIADOMOŚCI KONSERWATORSKIE

PISMO STOWARZYSZENIA KONSERWATORÓW ZABYTKÓW

**Nagroda
im. Meliny Mercouri
UNESCO – Grecja
dla Parku Mużakowskiego**

XIII WALNY ZJAZD STOWARZYSZENIA

SPIS TREŚCI

Od redaktora – *Andrzej Michałowski* (str. 1); **Wydarzenia konserwatorskie:** Nowy program ochrony krajobrazów poprzez edukację i wychowanie – *Andrzej Werner* (str. 2); Ogród w Choroszczy – problemy konserwatorskie – *Iwona Wildner-Nurek* (str. 6); Badania archeologiczne i rewaloryzacja Ogródu Branickich w Białymstoku – *Dorota Sikora* (str. 9); XIII edycja „Konkursu na najlepsze prace z zakresu ochrony zabytkowych założen ogrodowych w 1999 roku” – *Katarzyna Piotrowska-Nosek* (str. 11); **Współpraca międzynarodowa:** Prace w Parku Mużakowskim i współpraca z Fundacją Księcia Pücklera – *Maciej Rymkiewicz* (str. 15); Regionalne Tematyczne Spotkanie Ekspertów na temat Krajobrazu Kulturowego w Europie Wschodniej – *Anna Marcini-Betka* (str. 20); Kanał Augustowski. Międzynarodowe seminarium „Ochrona i zagospodarowanie Kanału Augustowskiego – wartości przyrodniczo-kulturowe, historia, turystyka” – problemy i zadania – *Maciej Świętkowski* (str. 23); „Ogrody rezydencji magnackich XVIII–XIX wieku”. Ogrody Potockich. 24–26 maja 1999 roku, Łañcut, Zofiówka (Humań) – *Tadeusz Bernatowicz* (str. 25); „Zofiówka” na Ukrainie – park zachwycający – *Barbara Werner* (str. 27); Krajobraz kulturowy Śląska – nasze wspólne dziedzictwo. Badanie i ochrona. VI Konferencja Grupy Roboczej Polskich i Niemieckich Historyków Sztuki, 29 września–3 października 1999 roku, Pałac Łomnica k. Jeleniej Góry – *Renata Stachańczyk* (str. 31); **Z prac konserwatorskich:** Problemy rewaloryzacji zespołu pałacowo-parkowego w Potoku Złotym – *Anna Dymek* (str. 34); Działalność Rady Parku i prace w założeniu zamkowo-parkowym w Łañcucie – *Magdalena Lisowska* (str. 36); **Konferencje i jubileusze:** Marian Kornecki – laureat nagrody Ministra Kultury i Sztuki – *Andrzej Michałowski* (str. 39); Marian Kornecki „Kościoły drewniane w Małopolsce. Zagadnienia uwarunkowań oraz systematyki typów i form architektury (od średniowiecza do XX wieku)” – *Jan Gromnicki* (str. 40); Jubileusz 70-lecia Profesorów Mariana Arszynskiego i Jana Tajchmana – *Andrzej Michałowski* (str. 41); Jubileusz Ks. Infulata Romana Kostynowicza – *Ryszard Rogosz, Ewa Stanecka* (str. 44); I i II Forum Dydaktyczne Architektury Krajobrazu w Krakowie – *Andrzej Michałowski* (str. 47); Sympozjum międzynarodowe „Interwencja architektoniczna w zespołach zabytkowych – od reliktu do kreacji artystycznej” w Krakowie – *Jan Gromnicki* (str. 49); **Z kart historii:** Park Oruński. Historia ogrodu na przedmieściach Gdańska – *Krzyszyna Babis* (str. 51); Informacja o badaniach inwentaryzacyjnych zabytkowych cmentarzy na dawnych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej obecnie położonych na terenach Białorusi – *Anna Lewkowska, Jacek Lewkowski, Wojciech Walczak* (str. 55); **Działalność Stowarzyszenia:** Władze Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków wybrane na XIII Walnym Zjeździe Delegatów 27 listopada 1999 roku (str. 57); XIII Walny Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, Radzików – 27 listopada 1999 roku. Porządek obrad (str. 58); Wypowiedź Prezesa Zarządu Głównego SKZ na XIII Walnym Zjeździe Sprawozdawczo-Wyborczym Stowarzyszenia – *Maria Sarnik-Konieczna* (str. 60); Z działalności Oddziałów Stowarzyszenia (str. 64); Kalendarz prac Zarządu Głównego SKZ w VI kadencji (str. 68)

Ilustracje na okładce:

strona 1 – Park Mużakowski, Kamień Pücklera (fot. B. Werner)

strona 2 – Widok spod Kamienia Pücklera w kierunku zachodnim

strona 3 – Mapa Kotliny Jeleniogórskiej – ryciny z XVIII–XX wieku (fot. P. Jamski)

strona 4 – Dyplom nagrody im. Meliny Mercouri UNESCO – Grecja dla Parku Mużakowskiego

Od redaktora

Zmienia się kraj i zmienia się metodologia działalności konserwatorskiej. W ochronie zabytków coraz mniejsze znaczenie posiadają „zakazy” i „nakazy” oraz biurokratyczny charakter służby konserwatorskiej, do którego przyzwyczailiśmy się ostatnimi czasy.

Konserwatorstwo, poza wiedzą, umiejętnościami i formalistyką w działalności, jest społeczną misją. Misją takiego ukształtowania działalności, w której prawo w większym stopniu jest ukierunkowane na stwarzanie uwarunkowań i na preferencje dla ochrony zabytków niż na rygory likwidowania skutków złej polityki. Równocześnie z doskonaleniem instrumentów prawnych należy jak największą uwagę poświęcić wychowaniu społeczeństwa w szacunku do swych korzeni kulturowych i tradycji małych regionalnych „ojczyzn”. Widocznym drogowskazem zmian, jakie zachodzą w polityce kulturalnej Rządu, jest zmiana nazwy naszego resortu na Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Jednakże, mimo apeli i różnych zabiegów organizacyjnych, środowisko konserwatorów zabytków nie popularyzuje swej działalności i nie dociera z informacją czy z argumentami do społeczeństwa ani do jego demokratycznego przedstawicielstwa. W tym względzie dużo moglibyśmy się nauczyć współdziałając ze służbami ochrony przyrody i agendami ochrony środowiska. Jest to bardzo ważny odcinek polityki kulturalnej Państwa, który uzyskał rangę rządową dzięki utworzeniu Zespołu do Spraw Wdrażania Programu Edukacyjnego „Świadome kształtowanie krajobrazu i ochrona krajobrazu historycznego” jako organu pomocniczego Rady Ministrów, o czym pisze poniżej dr Andrzej Werner.

W naszej działalności społecznej konieczne jest wskazywanie wzorów, które winny inspirować samorządy regionalne, powiatowe i lokalne, do stawiania sobie w polityce kulturalnej określonych celów.

Te same lub inne wzorce działalności konserwatorskiej winny uaktywniać właścicieli i użytkowników zabytków oraz zarządców zabytkowej własności komunalnej do realizacji swych powinności w rozumieniu ważnej kulturowej roli, jaką mają do spełnienia wobec historii i kolejnych generacji Polaków.

Jednymi z takich ważnych przedsięwzięć są organizowane konkursy z zakresu ochrony zabytków i kształtowania krajobrazów kulturowych.

Rozstrzygnięty ostatnio przez Generalnego Konserwatora Zabytków Konkurs na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego przyznał tytuł „Najlepiej odrestaurowanego i zadbanego obiektu zabytkowego w 1999 roku” warszawskiemu Pałacowi Karnickich w Alejach Ujazdowskich 39, będącemu własnością Katarzyny i Zbigniewa Niemczyckich.

15 listopada br. rozstrzygnięto także XIII edycję „Konkursu na najlepsze prace ogrodowe w 1999 roku”. O pracach jury i wniosku do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego o przyznanie dyplomów i medali pisze arch. kraj. Katarzyna Piotrowska. Tutaj chciałbym się podzielić refleksją, że obok mecenatu Państwa, jaki spełniają wobec dziedzictwa sztuki ogrodowej w Polsce muzea, wyrasta nowy ambitny mecenat prywatny. Z pewnością Kozłówka była wzorcem dla Pana Kazimierza Gajka (jednego z laureatów Konkursu) w zagospodarowaniu otoczenia dworu obronnego w Jakubowicach Konińskich, podobnie jak szlachetne wzorce stanowiły osiągnięcia XVIII-wiecznych Pań Ogrodniczek dla przedsięwzięcia wspaniałej rewaloryzacji założenia ogrodowego w Jabłonie k/Lublina.

Nie chcąc omawiać bogatej treści szóstego już numeru „Wiadomości Konserwatorskich”, wskażę jednak, że przyznana Honorowa Nagroda im. Meliny Mercouri UNESCO-Grecja za ochronę i zarządzanie krajobrazem kulturowym dla Polski i Niemiec za prace konserwatorskie i rewaloryzacyjne Parku Mużakowskiego znalazła się w dobrym towarzystwie. Równocześnie honorowymi nagrodami wyróżniono w Hiszpanii „El jardín del Principe” w Aranjuez oraz w Chinach – Górę „Huangshan”. Nagrody regulaminowe otrzymali: „Elishia Park” w Jerychu (Palestyna), „Dolina De Vinales” (Kuba) i muzeum na otwartym powietrzu „Pedrale” (Łotwa). Specjalną nagrodę otrzymały „Stare Błota” w Grecji.

Nagroda ta jest pierwszym krokiem starań o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO wspólnego, bo leżącego po obu stronach granicznej rzeki Nysy Łużyckiej parku.

Działalność Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Kotlinie Jeleniogórskiej, gdzie obradowała polsko-niemiecka konferencja historyków sztuki, o czym pisze arch. kraj. Renata Stachańczyk, została także w tym roku wyróżniona w Konkursie Henry Ford European Conservation Awards 1999 dyplomem podpisanym przez Williama Claya Forda Jr. za dokumentację i promocję rozwoju Gminy Mysłakowice pod hasłem „Powrót romantycznego krajobrazu”.

Andrzej Michałowski

PISMO STOWARZYSZENIA KONSERWATORÓW ZABYTKÓW
Wiadomości Konserwatorskie Nr 6 1999

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Generalnego Konserwatora Zabytków
Wydawca: Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
00-464 Warszawa, ul. Szwoleżerów 9, tel. 621-54-77, fax 622-65-95
Redaguje zespół: Andrzej Michałowski, Maria Sarnik-Konieczna, Marek Barański, Jan Gromnicki
ISSN 0860-2395

Na zlecenie Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków publikację przygotowało Wydawnictwo Książkowe ~~HPA~~ sp. z o.o.
Łamanie: „Enterek”

Nowy program ochrony krajobrazów poprzez edukację i wychowanie

Dobrze jest wiedzieć, że prace nad pierwszym ogólnopolskim programem edukacyjnym „Świadome Kształtowanie Krajobrazu i Ochrona Krajobrazu Historycznego”, o których „Wiadomości Konserwatorskie” też informowały¹, zostały zakończone w terminie i mamy już za sobą pierwsze kroki na rzecz realizacji tego ambitnego przedsięwzięcia.

Dobry punkt wyjścia

Same prace nad Programem trwały ogółem nieco ponad rok (czerwiec 1998–czerwiec 1999) i odbywały się z udziałem wszystkich resortów, których działalność ma wpływ na ochronę i kształtowanie przestrzeni przyrodniczej i kulturowej kraju².

Prace nad Programem Edukacyjnym, od lewej: A. Werner, A. Kalinowska, A. Michałowski, I. Głuchowska (fot. B. Werner)

Na szczeblu roboczym prowadzone one były pod przewodnictwem Stanisława Żurowskiego – Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Kultury i Sztuki, obecnie w Ministerstwie Kultury i Dziedzictwa Narodowego (MKiDN). Obsługę merytoryczną i Sekretariat zapewniał Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie.

Ośrodek zorganizował też (w kwietniu i maju 1999 roku) trzy robocze ogólnopolskie konferencje z udziałem wielu wybitnych przedstawicieli świata nauki i praktyki, aby mówić i przedyskutować na nich główne cele, założenia i problemy Programu³.

W rezultacie na dokument złożyły się prace i opinie bardzo wielu osób, nie tylko przedstawicieli administracji państwowej⁴.

Sam projekt przedstawiony Urzędowi Rady Ministrów 28 czerwca 1999 roku uzyskał aprobatę i rychło Prezes Rady Ministrów swym Zarządzeniem nr 41 z dnia 27 lipca 1999 roku zarówno określił zasady organizacji i realizacji Programu, jak i powołał międzyresortowy Zespół do Spraw Wdrażania, a ściślej do nadzoru jego realizacji.

Z kolei ten pomocniczy organ Rady Ministrów ukonstytuował się i zdążył odbyć 20 października 1999 roku swe pierwsze posiedzenie. Na nim, co jest bardzo ważne, omówiono też i przyjęto dokument „Główne kierunki

¹ B.W., „Program Edukacyjny »Świadome Kształtowanie Krajobrazu i Ochrona Krajobrazu Historycznego« – Nowy Program Edukacyjny na rzecz ochrony krajobrazu historycznego i właściwego kształtowania przestrzeni przyrodniczej i kulturowej Polski” [w:] „Wiadomości Konserwatorskie” nr 3–4, Warszawa 1998, ss. 5–6.

² Oprócz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego i Ministerstwa Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa były to Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, a także Urzędy Kultury Fizycznej i Turystyki oraz Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast.

³ Konferencje poświęcone były: 1) Kształtowaniu i ochronie krajobrazu (w tym szkoleniu zawodowemu kadr), 2) Oświacie i popularyzacji Programu w społeczeństwie, 3) Powszechnej edukacji i szkoleniu.

⁴ Na stronie 2 Programu zamieszczone są zarówno nazwiska osób, które go opracowały, jak i lista głównych konsultantów.

prac Programu Edukacyjnego »Świadome Kształtowanie Krajobrazu i Ochrona Krajobrazu Historycznego« i zadania na rok 2000” – opracowany przez dr. Andrzeja Michałowskiego, dyrektora Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu wyznaczonego na Administratora Programu.

Naprzeciw postulatowi praktyki

Jeśli nie wszystkie zadania i cele Programu są zgodne z postulatami i oczekiwaniami polskiego środowiska konserwatorsko-krajobrazowego, to na pewno dokument ten wychodzi zdecydowanie naprzeciw bardzo wielu z nich. Bazuje on przy tym na wyrażanym niejednokrotnie przekonaniu, iż lepszą ochronę zabytkowej zieleni i polskich krajobrazów zdoła się zapewnić z pomocą systematycznie prowadzonej edukacji o wielkich wartościach krajobrazów przyrodniczych i kulturowych i wychowywaniu społeczeństwa do życia w symbiozie z nimi.

W tym celu Program zmierzał będzie do ukazania wielu tkwiących w krajobrazach walorów, tak aby stosunek ludzi do nich mógł się pozytywnie zmienić na bardziej spolegliwy, życzliwy i pełen troski. Jednocześnie edukacja wykraczać będzie poza tylko postulowanie działań ochronnych. Równoległym i równorzędnym członem Programu jest bowiem „świadome kształtowanie krajobrazu”. Oznacza to uczenie społeczeństwa tego, co można by nazwać „uprawą” i pielęgnacją zabytkowej zieleni i krajobrazów oraz ich właściwego wykorzystywania dla siebie i swojej wspólnoty.

To cenne *novum* wychowawcze nie będzie ograniczać się tylko do tego. Wskazywać będzie się też na wartości harmonii i ładu przestrzenno-architektonicznego oraz potrzebę ich budowania i utrzymywania, a nie burzenia.

Rdzeniem – krajobraz historyczny

Jednocześnie bardzo duży nacisk Program kładzie na historię i tradycję oraz wartości związane z nimi i na znaczenie ich dla kultury i świadomości narodowej. Stąd wskazywać się będzie społeczeństwu, jak bogate w treści duchowe i historyczne jest nasze krajobrazowe otoczenie, a stanowiące ich wyraz obiekty kultury są z kolei naturalnym przekazem naszych rodzimych i narodowych wartości i tradycji.

Są one zatem dla społeczeństwa niezastąpionym zasobem – wymagającym specjalnej troski, tym bardziej że w przeciwieństwie do dóbr przyrody, dobra kultury nie są ze swej natury odnawialne. Toteż Program wskazywać będzie szeroko na potrzebę takiego postępowania, ażeby nasza egzystencja, bieżąca i długofalowa działalność nie tylko nie odbywały się kosztem niszczenia przyrody i degradacji otoczenia, ale i nie prowadziły do zrywania ciągłości kultury i narodowych tradycji.

Matecznik świadomości narodowej

Oczekuje się, że edukacja ta ułatwi lokalnym wspólnotom ich dalsze zespalanie się z „małymi ojczyznami” i zwiększać będzie przywiązanie do miejsca zamieszkania i znajdujących się tam dóbr rodzimego i narodowego dziedzictwa. W efekcie, u jednych umacniać się będzie, a budować u drugich, ich samoidentyfikacja narodowa, co ważne jest teraz, gdy wchodzimy w zachodnie struktury integracyjne.

Ten pokaźny ładunek wiedzy o historii, naszej kulturze i tradycji, nie będzie się jednak kłócił z potrzebą poznawania także dziedzictwa innych krajów, a zwłaszcza państw Unii Europejskiej, do której wступujemy, a o których pełnej i prawdziwej wiedzy latami nam odmawiano. Świadomość bowiem tego, co odziedziczyliśmy po naszych przodkach, ułatwi tylko dzielenie się tą wiedzą z sąsiadami i innymi oraz wnoszenie naszego wkładu we wspólne europejskie i światowe dziedzictwo. I temu Program będzie sprzyjać.

Prace nad Programem Edukacyjnym, od lewej: I. Głuchowska, A. Lipska, B. Sulczewska, E. Repsch, A. Świętecka-Wrona, A. Tomaszewska (fot. B. Werner)

Międzyresortowy charakter i podejście

Mimo że to resort kultury był wiodącym w pracach programowych i przedsięwzięcie to będzie ważnym instrumentem polityki kulturalnej państwa, to, jak wskazano we wstępie, dokument ten powstał i będzie realizowany przy aktywnym współdziałaniu wielu innych resortów. I to stanowi wielki plus tego pionierskiego przedsięwzięcia edukacyjno-wychowawczego. Jak wiadomo bowiem, ci współuczestnicy mają stały i istotny wpływ na stan i kształtowanie

Inauguracyjne posiedzenie Zespołu ds. Wdrożenia Programu Edukacyjnego – przewodniczący wiceminister St. Żurowski (fot. B. Werner)

poparcie organów gospodarki przestrzennej i polityki mieszkaniowej państwa. Natomiast na płaszczyźnie działań oświatowych i wychowawczych dążyć się będzie do wyrabiania społecznych nawyków do przestrzenno-architektonicznego ładu oraz generalnie potrzeby bardziej zrównoważonego, harmonijnego i proekologicznego rozwoju.

kulturowej i przyrodniczej przestrzeni Polski i od ich polityki w tym względzie zależy wiele.

Autorzy Programu liczą więc na dalszą międzyresortową współpracę i czynią to z tym większą nadzieją, że roczne prace nad Programem zapewniły nie tylko wzajemny przepływ informacji o istniejących w resortach programach oświatowych i szkoleniowych, ale pozwoliły też pogłębić poważnie wiedzę o różnych przepisach, które nie odznaczają się jeszcze potrzebną spójnością lub w ogóle wymagają zmian. Wymiana poglądów na te tematy zachęciła niekiedy do podjęcia potrzebnych działań praktycznych.

Na tej płaszczyźnie Programowi towarzyszyć też będzie przekonanie, że polskim krajobrazom jest niezbędna **zintegrowana ochrona** służb MKiDN oraz MOŚZNiL, mająca jednocześnie mocne

Reforma zawodowego szkolnictwa

Twórcy Programu mieli świadomość, że w tej dziedzinie jest wiele do zrobienia. Stąd szczególną uwagę darzyć się będzie dążenia do:

- 1) odrodzenia zniszczonej w PRL sztuki ogrodniczej i innych ginących zawodów,
- 2) zapewnienia, zwłaszcza na wyższych uczelniach, szybkiego rozwoju kierunków architektoniczno-krajobrazowych, a wcześniej zagwarantowania absolwentom wszystkich potrzebnych uprawnień do wykonywania ich trudnego i odpowiedzialnego zawodu,
- 3) pilnego przeprowadzenia reformy kształcenia kadr służb ochrony zabytków i przyrody w celu przygotowania ich do realizowania zintegrowanej ochrony przyrodniczo-kulturowej.

Program ogólnopolski

Tak szeroki zasięg przedmiotowy i podmiotowy Programu bierze się oczywiście z tego, iż krajobrazy są wszechobecne i otaczają nas wszędzie. Oznacza to, że ten tak potrzebny Program, na dobrą sprawę, powinien być adresowany do całego społeczeństwa, jego organizacji, jak i do instytucji państwowych i publicznych oraz władz lokalnych i samorządowych. Z kolei, jeśli chodzi o ludność, to dla optymalnych efektów pedagogicznych, tą „krajobrazową” edukacją i wychowaniem dzieci i młodzieży powinny być objęte jak najwcześniej. Nie trzeba mówić, jaki ogrom problemów organizacyjnych, technicznych i finansowych niesie to za sobą.

W związku z tym autorzy Programu zdają sobie sprawę z potrzeby bardzo starannego i długofalowego programowania wszystkich poczynań: zarówno w sferze zamierzeń, jak i ich realizacji. Wiedzą też, iż wdrażanie Programu nastąpić musi **stopniowo** i to w warunkach ograniczeń budżetowych wydatków na oświatę i kulturę. Dlatego postanowiono, że w latach **2000–2004** należy wykorzystać przede wszystkim **istniejące** już w resortach programy oświatowe

i szkoleniowe. Oczywiście tylko te o zbliżonej, pokrewnej tematyce i charakterze, aby można było do nich wprowadzić problematykę krajobrazową.

Tu uwaga skierowana będzie najpierw na ścieżkę międzyprzedmiotową MEN „Dziedzictwo kulturowe w regionie”. Jednak samo to przedsięwzięcie wymagać będzie bardzo wiele, bo przeszkolenia dziesiątek tysięcy nauczycieli i zapewnienia im jak najszybciej potrzebnych materiałów i pomocy dydaktycznych.

Sojusznicy i partnerzy

Oprócz kadry nauczycielskiej i służb ochrony zabytków i przyrody, Program liczy też na aktywną pomoc różnych organizacji społecznych, muzeów, animatorów i ośrodków kultury, przewodników i społeczników. Tu jednakowoż niezbędne będzie organizowanie różnych seminariów, szkoleń oraz przygotowanie, wydawanie i rozprowadzanie (najczęściej nieodpłatnie) materiałów informacyjnych i pomocy dydaktycznych.

Osobną grupą, którą Program musi pozyskać, są **media**. Nie ma jednak takich środków i trudno liczyć na to, aby można było kupować czas w telewizji czy dofinansowywać audycje i różne publikacje. Będzie więc trzeba przekonywać i zachęcać media do współpracy. Ale i w tym celu potrzebne będą różne ułatwienia i merytoryczne pomoce. Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu czyni już starania, aby w 2000 roku dysponować 5000 kaset video docelowo 4-odcinkowego filmu i 10 000 sztuk pierwszych materiałów szkoleniowych dla nauczycieli.

Sojusznikami Programu i to w wielu poczynaniach powinny być **samorządy i władze lokalne**. Międzyresortowy i interdyscyplinarny charakter tego ogólnopolskiego przedsięwzięcia powoduje, że stanie się ono instrumentem nie tylko kulturalnej i ekologicznej, ale także społecznej i ekonomicznej polityki państwa.

To oddziaływanie i współpraca ze społecznościami lokalnymi wspierane też będzie rozwojem turystyki kulturalnej i agroturystyki, czy popieraniem ekologicznego rolnictwa, jak i generalnie wychodzeniem naprzeciw pożytecznym inicjatywom społecznym. W tym celu Program przewiduje informacyjne spotkania, szkolenia i organizowanie różnych form współpracy.

Koordinacja i administracja

Ważnym dla realizacji i powodzenia Programu będzie też zapewnienie mu od początku organizacyjnego zaplecza i sprawnego Sekretariatu. Jak to zostało podkreślone na pierwszym posiedzeniu Zespołu Wdrożeniowego, Minister Zakrzewski, w uznaniu roli i znaczenia Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w dotychczasowych pracach programowych i innych powierzył tej instytucji zarówno obsługę Międzyresortowego Zespołu, jak i prowadzenie Sekretariatu Programu, a jego administratorem wyznaczył dyrektora A. Michałowskiego.

Jednocześnie czyni się starania, aby przedstawiciele ministrów i kierowników urzędów w tym Zespole mieli **status pełnomocników** do realizacji celów i zadań Programu w swoich resortach. Program będzie miał też wkrótce swoje pismo „Krajobrazy”, początkowo kwartalnik, ale wychodzący od razu w 10 000 egz. w formacie i charakterze zbliżonym do bardzo estetycznie wydawanych „Wiadomości Konserwatorskich”.

W swej formule periodyk ten będzie z jednej strony promował Program i informował o jego realizacji i planach, z drugiej zaś zapewniał potrzebne forum do wymiany opinii i doświadczeń. Problematyka pisma będzie jednak szersza i „Krajobrazy” powinny być także otwarte dla spraw innych – interesujących środowisko konserwatorsko-krajobrazowe.

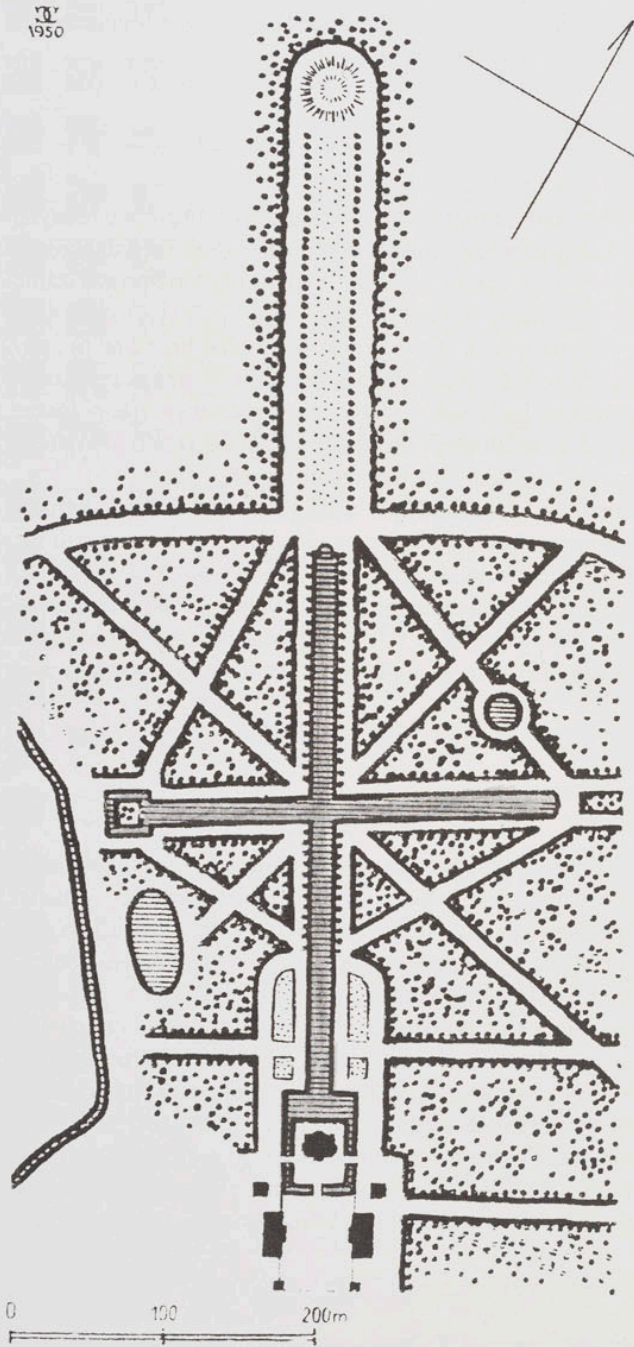
* * *

Jak to zostało podkreślone, Program jest niewątpliwie pionierski. W Europie nie znamy tak ambitnego przedsięwzięcia edukacyjno-wychowawczego w przedmiocie krajobrazów. Dlatego zrozumiałe jest, że jego efekty i powodzenie zależą będą od wielu czynników, ale najbardziej od szerokiej aktywności społecznej i współdziałania. Nie trzeba więc podkreślać, że w tej mierze nieodzowne jest pełne zaangażowanie i poparcie Programu ze strony środowiska konserwatorsko-krajobrazowego. A uczynić to warto i trzeba chociażby dlatego, że Program stwarza, jak widać, niezwykłą szansę, aby wspólnie z innymi środowiskami dokonać było można tak potrzebnego prawdziwego przełomu w obszarowej ochronie zieleni zabytkowej i kulturowych krajobrazów.

Andrzej WERNER

Ogród w Choroszczy – problemy konserwatorskie

1950

Ryc. 1. Choroszcz. Fragment planu ogrodu przy pałacu. Wg J. Glinki. Opracował G. Ciołek (rekonstrukcja)

Jednym z głównym elementom układu kompozycyjnego, stanowiącym o unikalności obiektu, był kanał krzyżowy, wzorowany na kanale wersalskim (ryc. 1).

Zainteresowanie członków Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Choroszczą wykorzystały władze lokalne i Towarzystwo Przyjaciół Choroszczy, które zwróciły się do dyrektora Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu o pomoc przy rewaloryzacji parku. I tak oto Ośrodek podjął się w kwietniu 1999 r. opracowania projektu rewaloryzacji tego zabytkowego założenia.

Pierwszą czynnością było rozpoznanie naukowe obiektu. Poprzez dokonanie kwerendy archiwalnej okazało się, że w dotychczasowych opracowaniach dotyczących Choroszczy nie korzystano z osiemnastowiecznego planu założenia pałacowego, gdyż został on przypadkowo odnaleziony dopiero w ostatnich latach przez pracownika Uniwersytetu Warszawskiego w zbiorach Biblioteki Narodowej w Paryżu. Plan ten wykonany przez Pierre'a Ricauda de Tirregaille'a nie był dotychczas publikowany w Polsce (ryc. 2).

Już wstępna jego analiza daje nam nowe spojrzenie na kolejne próby rekonstrukcji pierwotnego układu barokowego zatartego w dziewiętnastym wieku. Porównując bogate barokowe założenie ze stanem obecnym, zauważamy, że niewiele zachowało się z dawnej świetności. Pozostał jednakże czytelny układ kompozycyjno-przestrzenny. Zachował się kanał krzyżowy (ryc. 4) oraz staw owalny w części zachodniej i staw okrągły w dawnym gabinecie ogrodowym w części północno-wschodniej. Zrekonstruowano pałac w osiemnastowiecznej formie. Poza pawilonem wschodnim z dawnej, bogatej architektury nie pozostało nic. Czytelne są fragmenty pierwotnego układu dróg. Z barokowej roślinności nie zachowały się żadne formy strzyżone, chociaż można chyba zaryzykować potraktowanie pojedynczych egzemplarzy jako pozostałości dawnych szpalerów czy boskietów (ryc. 3).

W części zachodniej wokół stawów wyrósł las. W części wschodniej powstała łąka z trzema sadzawkami. Ich lokalizacja nie ma żadnego uzasadnienia w dostępnych przekazach ikonograficznych. Autor projektu realizowanego częściowo w latach osiemdziesiątych XX w. prawdopodobnie mylnie odczytał informacje z „Inwentarza Dóbr Wszystkich... Jana Klemensa Branickiego... 1772 spisany”.

Członkowie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej ds. Ogrodu Branickich w Białymstoku, powołanej z inicjatywy dr. A. Michałowskiego, dyrektora Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie, podczas pobytu w Choroszczy w 1997 r. zwrócili uwagę na urok tego miejsca. Nic dziwnego. Jest to bowiem integralna część „Polskiego Wersalu”, letnia rezydencja Branickich.

Założenie ogrodowe w Choroszczy kształtowało się w tym samym czasie, co ogród w Białymstoku, w okresie największego znaczenia w świecie polityki kasztelana krakowskiego i hetmana wielkiego koronnego Jana Klemensa Branickiego.

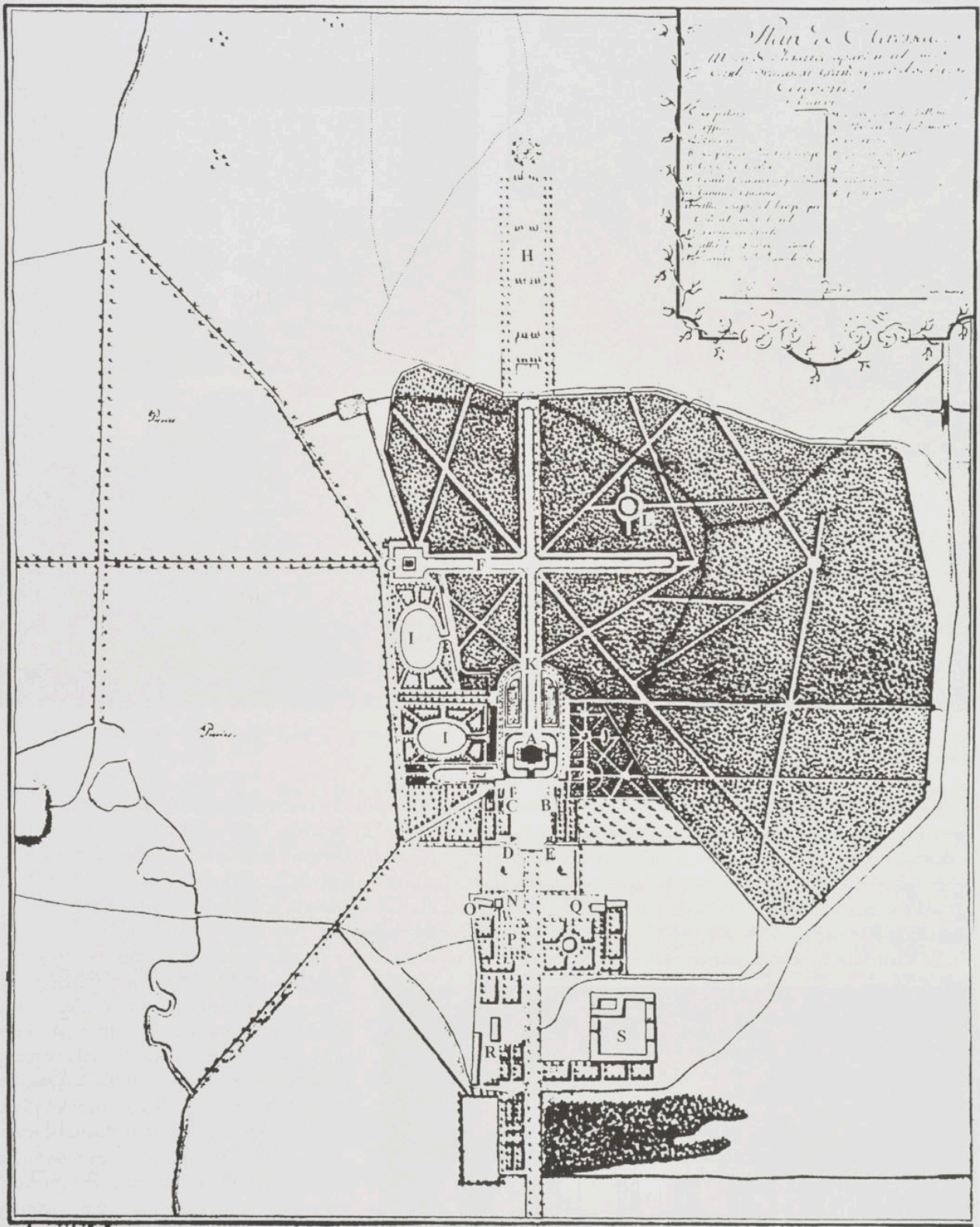
W ciągu czterdziestu lat (1724–1764) powstał barokowy układ przestrzenny – wieloosiowy, różnokierunkowy. Całość kompozycji oparta była na głównej osi. Centralny element stanowił pałac; na północ od niego znajdowały się kanał i wzgórze z pawilonem widokowym, na południe – dziedziniec, część gospodarczo-użytkowa i droga wiodąca do miasta, skąd oś widokowa wychodziła na kościół.

Jednym z głównym elementom układu kompozycyjnego, stanowiącym o unikalności obiektu, był kanał krzyżowy, wzorowany na kanale wersalskim (ryc. 1).

Zainteresowanie członków Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej Choroszczą wykorzystały władze lokalne i Towarzystwo Przyjaciół Choroszczy, które zwróciły się do dyrektora Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu o pomoc przy rewaloryzacji parku. I tak oto Ośrodek podjął się w kwietniu 1999 r. opracowania projektu rewaloryzacji tego zabytkowego założenia.

Pierwszą czynnością było rozpoznanie naukowe obiektu. Poprzez dokonanie kwerendy archiwalnej okazało się, że w dotychczasowych opracowaniach dotyczących Choroszczy nie korzystano z osiemnastowiecznego planu założenia pałacowego, gdyż został on przypadkowo odnaleziony dopiero w ostatnich latach przez pracownika Uniwersytetu Warszawskiego w zbiorach Biblioteki Narodowej w Paryżu. Plan ten wykonany przez Pierre'a Ricauda de Tirregaille'a nie był dotychczas publikowany w Polsce (ryc. 2).

Już wstępna jego analiza daje nam nowe spojrzenie na kolejne próby rekonstrukcji pierwotnego układu barokowego zatartego w dziewiętnastym wieku. Porównując bogate barokowe założenie ze stanem obecnym, zauważamy, że niewiele zachowało się z dawnej świetności. Pozostał

Ryc. 2. Plan barokowego zespołu pałacowo-ogrodowego w Choroszczy. Pierre Ricaud de Tirregaille

Cała część gospodarczo-użytkowa została całkowicie przekształcona w drugiej połowie XIX w. Zmienił się jej charakter i funkcja w związku z lokalizacją tu fabryki włókienniczej Moesów, ówczesnych właścicieli majątku choroskiego. Powstało wiele nowych zabudowań, które zostały znacznie zniszczone podczas działań wojennych.

Od 1929 r. użytkownikiem całego założenia został Państwowy Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych, który zachowane dziewiętnastowieczne budynki fabryczne adaptował do swoich potrzeb.

Ryc. 3. Choroszcz. Okaz grabu. Jedyne ślad strzyżonego szpaleru w salonie ogrodowym (fot. Sz. Paczyński)

Ryc. 4. Choroszcz. Kanał wodny na osi kompozycyjnej (fot. Sz. Paczyński)

Kiedy w latach sześćdziesiątych XX w. zrekonstruowano pałac w oparciu o osiemnastowieczne plany (ryc. 5), decyzją Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dn. 27 czerwca 1973 r. (nr 28/27), szpital został zobowiązany do przekazania terenu zabytkowego parku wraz z pałacem, dawnymi stajniami i oficyną na rzecz Muzeum Okręgowego w Białymstoku. Według ustaleń decyzja ta nie została dotychczas do końca wykonana. W pałacu urządzono Muzeum Wnętrz Pałacowych, jednakże oficyna i stajnia użytkowane są nadal przez szpital, a prowadzona w nich działalność gospodarcza jest zdecydowanie niezgodna z zabytkowym charakterem tych budynków.

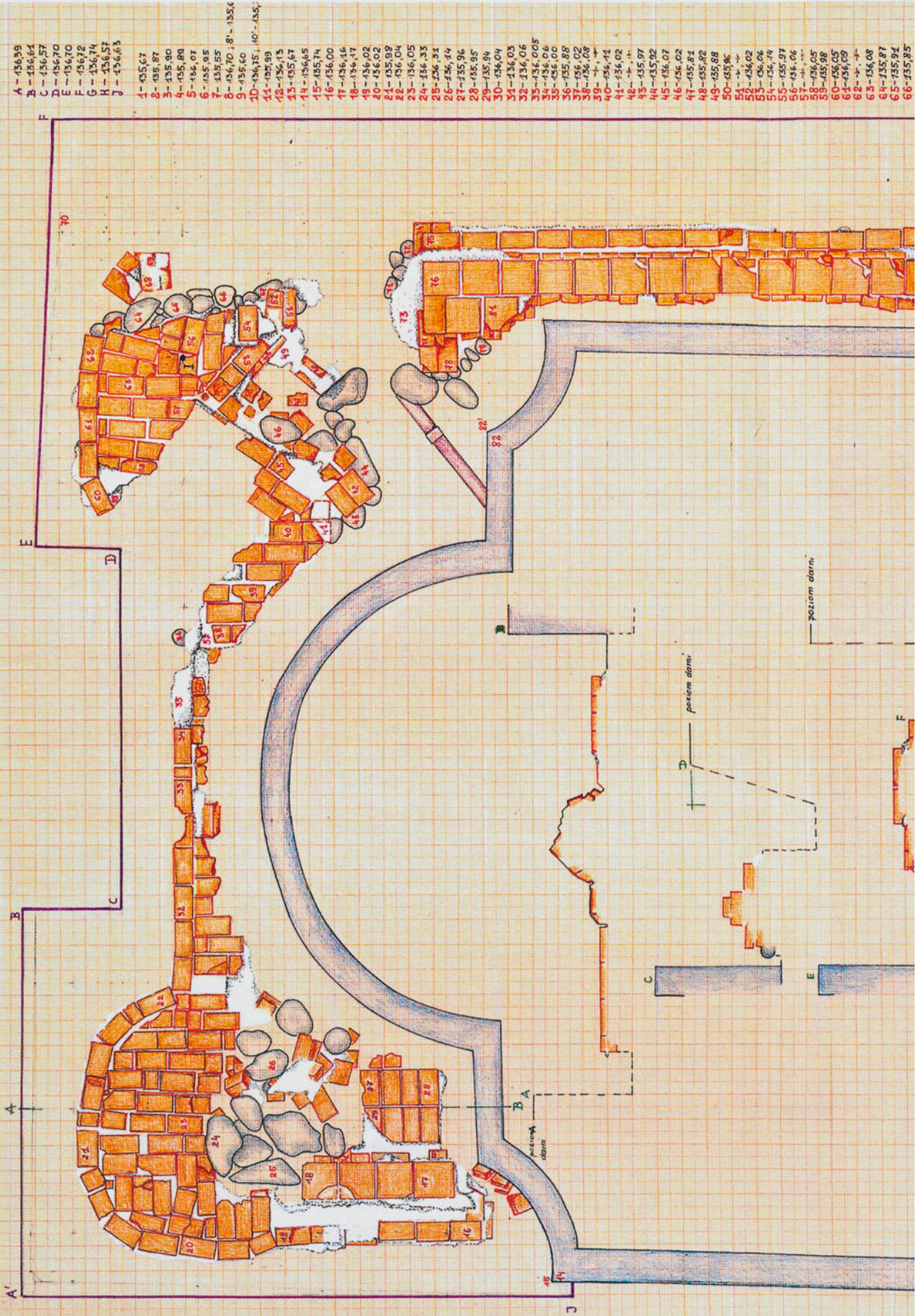
Po wielu latach nieporozumień, w chwili obecnej pojawiła się szansa uregulowania spraw własnościowych muzeum i szpitala, kiedy zostaną one przejęte przez Marszałka Sejmiku Wojewódzkiego. Oba obiekty znajdują się w rejestrze zabytków jako park przypałacowy w Choroszczy (nr 48) i zespół zabudowań pofabrycznych (nr 521). Pierwszy wpis pochodzi z 1956 r. i nie zawiera oznaczenia na mapie obszaru chronionego. Trzeba to sprecyzować. Na prośbę Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przebieg granicy ochrony konserwatorskiej założenia pałacowego w Choroszczy określił Zespół Konsultacyjno-Orzekający Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu. Nowa uzupełniona decyzja o wpisie obiektu do rejestru zabytków jest obecnie przygotowywana.

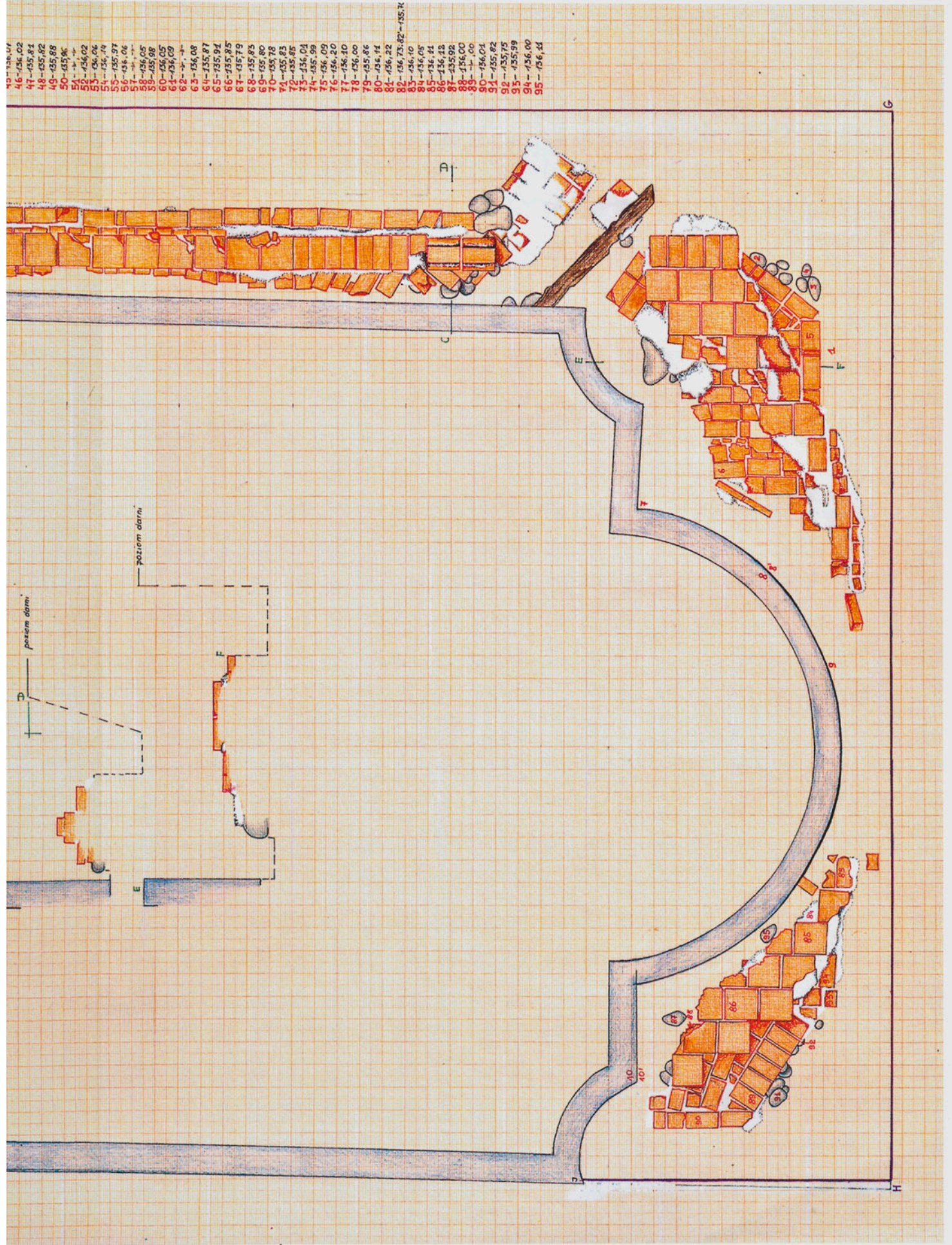

Ryc. 5. Choroszcz. Pałac zrekonstruowany w latach sześćdziesiątych XX wieku (fot. Sz. Paczyński)

Iwona WILDNER-NUREK

BIALYSTOK ST. 4
 WVKOP NR 12
 Ho -
 Ar -
 FONTANNA NR 1
 SKALA 1:20
 DN. 4.06-9.06.1999r.

Ogród Branickich w Białymstoku. Ceglana płyta denna XVIII-wiecznej fontanny.

Badania archeologiczne i rewaloryzacja Ogrodu Branickich w Białymstoku

W 1999 roku kontynuowano działania związane z rewaloryzacją Ogrodu Branickich. Ich zakres objął prace realizacyjne, badania archeologiczne oraz prace studialne i projektowe.

Prace realizacyjne dotyczyły założenia trzech kolejnych parterów haftowych w salonie ogrodowym Ogrodu Branickich i prowadzone były na podstawie opracowanej w Ośrodku Ochrony Zabytkowego Krajobrazu dokumentacji projektowej. Zleceniodawcą prac był Urząd Miasta Białegostoku – Wydział Ochrony Środowiska i Gospodarki Komunalnej, a ich wykonawcą firma „Zieleń Miejska”. Prace przebiegały pod nadzorem autorskim Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu. Podobnie jak w 1998 r. zakładanie parterów haftowych rozpoczęto od ich wyznaczenia w terenie, a następnie przy pomocy siatki kwadratów przeniesiono kształt ornamentu bukszpanowego w teren. W wykopane i zaprawione urodzajną ziemią rowki posadzono bukszpan, a przestrzenie pomiędzy ornamentem bukszpanowym wysypano warstwą pospółki (warstwa dolna) i ozdobnego kruszywa białego i czerwonego (warstwa górna).

Ogród Branickich w Białymstoku – zakładanie parteru haftowego (fot. D. Sikora)

Programem badań archeologicznych w 1999 r. objęto salon ogrodowy (cztery fontanny w parterach), boskiety (fontanna i układ drogowy), miejsca lokalizacji XVIII-wiecznych pawilonów ogrodowych (Pawilon pod Orłem, Pawilon nad Kanałem), dziedziniec wstępny (fontanny we wgłębniach). Badania prowadzone były, podobnie jak w poprzednich latach, pod kierunkiem prof. Andrzeja Koli z Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu. W ich trakcie odsłonięto pozostałości ceglanych płyt dennych czterech fontann w parterach (o ile było to możliwe bez skuwania wybudowanych na nich betonowych fontann współczesnych). Odkryto również podobną płytę denną fontanny w boskietach. W kilku miejscach na terenie boskietów i salonu ogrodowego natrafiono na ślady drewnianej instalacji doprowadzającej wodę do fontann. W miejscu dawnej lokalizacji Pawilonu pod Orłem odsłonięto drewniane pale, które w XVIII w. stabilizowały grunt pod tą budowlą. Szukając pozostałości Pawilonu nad Kanałem natrafiono na ślady świadczące o tym, że pierwotnie boczny kanał, nad którym stał Pawilon, był dłuższy niż obecnie, a sam Pawilon zlokalizowany był poza dzisiejszymi granicami Ogrodu. Badania nie przyniosły jednoznacznych odpowiedzi na temat układu drogowego w boskietach, chociaż w kilku wykopach natrafiono na ułożone liniowo kamienie. Nie udało się również potwierdzić istnienia fontann na dziedzińcu wstępnym, widocznych na XVIII-wiecznej ikonografii. Kontynuacja badań archeologicznych Ogrodu Branickich zaplanowana jest na rok 2000.

Równocześnie z badaniami archeologicznymi prowadzone były studia nad archiwalnymi przekazami kartograficznymi, ikonograficznymi i pisanymi, których celem było odczytanie zasad XVIII-wiecznej kompozycji Ogrodu Branickich. Studiami objęto mapy z lat 1765–1847, XVIII-wieczną ikonografię (autorstwa Ricauda de Tirregaila oraz Mi-

Ogród Branickich w Białymstoku – ślady drewnianej instalacji doprowadzającej wodę do fontann (fot. D. Sikora)

chaela Rentza i Jana Klemma) pokazującą różne fragmenty Ogródu, a także Inwentarz Dóbr Branickich (z 1772 r.). Podano również analizie drzewostan Ogródu, starając się odczytać ślady dawnej kompozycji w oparciu o najstarsze drzewa. Wnioski z powyższych analiz i wyniki badań archeologicznych będą podstawą do dalszych prac projektowych.

We wrześniu 1999 r. odbyło się robocze posiedzenie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej ds. Ogródu Branickich, opiniującej i konsultującej prowadzone prace. Obrady przebiegały pod przewodnictwem dr. Roberta de Jonga – Prezydenta Międzynarodowego Komitetu ICOMOS–IFLA, dr. Andrzeja Michałowskiego – Dyrektora Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu i mgr Wiesławy Szymańskiej – Zastępcy Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku. W obradach uczestniczyli przedstawiciele władz miasta, profesorowie z Uniwersytetu

im. Mikołaja Kopernika w Toruniu i Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, pracownicy Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu.

W trakcie obrad oceniono zaawansowanie prac projektowych i realizacyjnych. Omówiono również harmonogram prac rewaloryzacyjnych, przewidujący ich zakończenie w 2002 r. Rada poświęciła dużo uwagi wynikom badań archeologicznych Ogródu, a w szczególności badaniom fontann w parterach. Ustalono, że dalsze prace projektowe przy pozostałych czterech parterach salonu ogrodowego (z fontannami) muszą zostać poprzedzone szczegółowszymi badaniami archeologicznymi tej części Ogródu.

Robocze posiedzenie Międzynarodowej Rady Konserwatorskiej ds. Ogródu Branickich – referuje prof. A. Kola (fot. A. Michałowski)

Dorota SIKORA

XIII edycja „Konkursu na najlepsze prace z zakresu ochrony zabytkowych założeń ogrodowych w 1999 roku”

Od 1986 roku Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu pod auspicjami Ministerstwa Kultury i Sztuki organizuje „Konkurs na najlepsze prace z zakresu ochrony zabytkowych założeń ogrodowych”.

Zadaniem konkursu jest ukazanie i upowszechnienie inicjatyw oraz prac zmierzających do właściwego zagospodarowania i pielęgnowania historycznych założeń ogrodowych oraz podniesienie stanu opieki nad nimi. Nagrodą w konkursie jest honorowe wyróżnienie w formie dyplomu uznania oraz pamiątkowy medal „Za ochronę zabytkowych założeń ogrodowych” przyznawane przez Ministra Kultury i Sztuki, a obecnie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Konkurs jest rozstrzygany w pięciu następujących kategoriach:

1. **Na najlepiej utrzymany i pielęgnowany ogród roku**, wyróżnienie otrzymuje użytkownik;
2. **Na najlepszy projekt roku**, wyróżnienie dla autora projektu;
3. **Na najlepiej zorganizowane i prowadzone prace rewaloryzacyjne**, to wyróżnienie przyznaje się inwestorowi i wykonawcy;
4. **Na najlepsze urządzenie nowej zieleni towarzyszącej obiektom zabytkowym**, w tym przypadku wyróżnienie otrzymują inwestor, projektant i użytkownik;
5. **Tradycyjne ogrody przydomowe**, w której nagrodę przyznaje się właścicielowi.

W zależności od kategorii w konkursie są oceniane:

- w kategorii pierwszej – utrzymanie obiektu, oddziaływanie na środowisko,
- w kategorii drugiej – prawidłowość rozwiązań pod względem konserwatorskim, stopień zachowania substancji zabytkowej, specyfika rozwiązań, zastosowanie metod i materiałów, możliwość rozpowszechniania tego projektu jako przykładu właściwych rozwiązań problemów rewaloryzacji zabytkowych założeń ogrodowych,
- w kategorii trzeciej – stopień trudności prowadzonych prac ze względu na stan obiektu przed rozpoczęciem rewaloryzacji, sposób prowadzenia i organizacji prac pod względem konserwatorskim, właściwość przyjętych metod i rozwiązań, stopień zachowania substancji zabytkowej,
- w kategorii czwartej – stan obiektu przed podjęciem prac, specyfika rozwiązań uwzględniająca indywidualne cechy obiektu, sposób wykonania prac i pielęgnacja obiektu,
- w kategorii piątej – występowanie tradycyjnych gatunków i odmian roślin, zachowanie tradycyjnej formy charakterystycznej dla regionu kraju, utrzymanie obiektu i jego estetyka.

Do XIII edycji konkursu zostały zgłoszone przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków oraz Dyрекcję Ogrodu Botanicznego PAN w Powsinie wymienione niżej obiekty.

Założenie dworsko-parkowe w Nosowie. Widok dworu (fot. arch. OZK)

Założenie dworsko-parkowe w Nosowie. Fragment parku – podjazd (fot. arch. OZK)

Dom i ogród pani Niny Pyzowskiej z miejscowości Słochy Amnopolskie (fot. A. Burska)

Zgłoszone do XIII edycji konkursu obiekty reprezentują przykłady dobrze przeprowadzonej rewaloryzacji oraz prawidłowej pielęgnacji zabytkowych założeń ogrodowych. Obecny ich stan ukazuje, jak duże zaangażowanie właścicieli czy użytkowników towarzyszy prowadzonym pracom: oprócz poniesionych nakładów finansowych to także czas poświęcony na poszukiwanie właściwych rozwiązań. Cenne dla kultury naszych ziem obiekty znów są przykładami bardzo ważnej w minionych epokach i nabierającej znaczenia obecnie sztuki ogrodowej.

Założenie pałacowo-parkowe w Kozłówce jest przykładem wielkopańskiej rezydencji, która dzięki łaskawemu losowi oraz pracy osób w niej gospodarujących przetrwała okres „władzy ludu” w dobrym stanie i dzisiaj jest promieniującym na okolicę przykładem wspaniałej sztuki ogrodowej, miejscem, w którym szukają wzorów do naśladowania właściciele innych zabytkowych założeń np. Jabłonnej k/Lublina czy Jakubowie Konińskich. W czasie rozmowy z dyrektorem Muzeum Zamoyskich panem Krzysztofem Kornackim dowiedzieliśmy się, jak wiele wysiłku, starań, zapobiegliwości i ekonomicznego myślenia wymaga utrzymanie parku zgodnie z historycznymi przekazami i spełnia-

W kategorii pierwszej:

- Założenie pałacowo-parkowe w Kozłówce, gmina Kamionka, powiat Lubartów, obecnie Muzeum Zamoyskich w Kozłówce,
- Założenie dworsko-parkowe w Nosowie, gmina Leśna Podlaska, powiat Biała Podlaska, prywatna posiadłość.

W kategorii trzeciej:

- Założenie pałacowo-parkowe w Galinach, gmina i powiat Bartoszyce, w przyszłości pensjonat,
- Założone pałacowo-parkowe w Jabłonnej, gmina Jabłonna, powiat Lublin, prywatna posiadłość.

W kategorii czwartej:

- Założenie ogrodowe przy zabytkowym dworze obronnym w Jakubowicach Konińskich, gmina Niemce, powiat Lublin, obecnie restauracja i pensjonat.

W kategorii piątej tradycyjne ogródki przydomowe:

- okolice Siemiatycz:
  1. Moszczona Pańska, Anna Mudel;
  2. Homoty, Helena Łubko i Mikołaj Łubko;
  3. Słochy Annapolskie, Nina Pyzowska;
  4. Drohiczyn, Władysława Kołodka;
  5. Ostrowiec, Leszek Mazurczak;
- okolice Węgrowa:
  1. Liw, Czesława Borowa;
  2. Nowa Wieś Grochowska, Hanna Wilk;
- okolice Wyszkowa:
  1. Grabownica Nowa, Berenika Romańczyk;
  2. Pro sienica, Janina Starzyńska;
  3. Wąsewo, Maria Duda.

Założenie pałacowo-parkowe w Kozłówce. Dziedziniec pałacowy (fot. A. Fic-Lazor)

Założenie pałacowo-parkowe w Kozłówce. Ogródek kawiarniany – współczesna aranżacja ogrodowa (fot. arch. OOK)

Założenie pałacowo-parkowe w Jablonnej. Parter ogrodowy (fot. arch. OZK)

Założenie pałacowo-parkowe w Jablonnej. Fragment parku (fot. arch. OZK)

jące oczekiwania współczesnych użytkowników. O tym, że Kozłówka prezentuje się znakomicie, świadczą rzesze odwiedzających ją turystów, a także opinia spadkobierców Zamoyskich, według których to miejsce nawet przed wojną tak pięknie nie wyglądało. Bardzo duże zasługi w utrzymaniu parku ma ogrodnik, który przez 40 lat dbał o jego wygląd i dzisiaj, choć jest na emeryturze, często odwiedza park i pokazuje swoim następcom popełnione błędy. Nowe elementy, takie jak miejsce piknikowe, ogródek kawiarniany, dodają nowe wartości oraz pozwalają, w pewnym procencie oczywiście, na finansowanie parku.

Podobne gospodarskie podejście do zabytkowego założenia ogrodowego zaprezentował pan Andrzej Ochman, właściciel XIX-wiecznego dworu i parku w Nosowie, który oprowadzając nas po majątku z wielkim uczuciem opowiadał zarówno o przeprowadzonych i planowanych pracach, jak i o rosnących w parku drzewach, krzewach, bylinach, wykazując się przy tym dużym znawstwem przedmiotu.

Jablonna k/Lublina to kolejny przykład znakomicie prowadzonych prac ogrodowych. Państwo Maria Nowińska i Janusz Palikot, właściciele pochodzącego z początku tego stulecia założenia, również wykazują ogromne zaangażowanie w prowadzone w parku prace rewaloryzacyjne. Od kilku lat jeżdżą do Szkocji, Walii, Anglii, by móc zapoznać się z dobrymi przykładami. Wzorów, które mogliby przenieść do siebie, szukają także w kraju, np. we wspomnianej już Kozłówce. Prowadzone z wielkim rozmachem i dbałością o szczegóły prace przypominają najlepsze zachodnioeuropejskie realizacje. Pani Nowińska mimo to uważa: „Nauczyliśmy się bardzo dużo, a jeszcze więcej musimy się nauczyć”.

Założenie pałacowo-parkowe w Jablonnej. Widok na jeden ze stawów (fot. arch. OZK)

Założenie pałacowo-parkowe w Galinach. Fragment parku (fot. arch. OZK)

Także prace rewaloryzacyjne prowadzone w założeniu pałacowo-parkowym w Galinach roszą duże nadzieje, jednak do dziś są zbyt mało zaawansowane, by można je było rozpatrywać w kategoriach konkursu.

Założenie ogrodowe przy zabytkowym dworze obronnym w Jakubowicach Konińskich to zupełnie inny przykład współczesnej aranżacji ogrodowej. Z przedstawionymi wcześniej założeniami łączy go ogromne zaangażowanie właścicieli – emocjonalne i finansowe, towarzyszące prowadzonym pracom. Państwo Gajkowie w odrestaurowanym przez siebie dworze urządzili restaurację i pensjonat, natomiast przestrzeń wokół zaaranżowali w sposób nawiązujący do kanonów sztuki ogrodowej renesansu – czasu świetności Jakubowic Konińskich.

Założenie ogrodowe przy zabytkowym dworze obronnym w Jakubowicach Konińskich. Ogrody tarasowe – współczesna aranżacja ogrodowa (fot. arch. OOKK)

Założenie ogrodowe przy zabytkowym dworze obronnym w Jakubowicach Konińskich. Ogrody tarasowe – współczesna aranżacja ogrodowa (fot. arch. PSOZ w Lublinie)

Zgłoszone do konkursu tradycyjne ogródki przydomowe zostały wybrane spośród tych, które zinwentaryzowano w tym roku na terenie województw mazowieckiego i podlaskiego w ramach prowadzonej pod auspicjami Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu i Ogrodu Botanicznego PAN inwentaryzacji zasobów roślinnych w wybranych ogródkach wiejskich województw północno-wschodniej Polski. Przedstawione obiekty charakteryzują się występowaniem tradycyjnie uprawianych roślin, ich bogactwem gatunkowym oraz zharmonizowaniem z architekturą domu. Niektóre chaotyczne w swojej kompozycji, niektóre urządzone w formie klombów i rabat, jednakowo są nośnikami regionalnych tradycji oraz skarbnicą coraz rzadziej spotykanych gatunków roślin.

Ogródek przydomowy państwa Heleny i Mikołaja Łubko z miejscowości Homoty (fot. A. Burska)

Ogródek przydomowy pani Anny Mudel z Moszczony Pańskiej (fot. A. Burska)

Zebrane 15 listopada 1999 roku jury XIII edycji konkursu po zapoznaniu się z przesłanymi wnioskami i opiniami Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków oraz przedłożoną dokumentacją, w oparciu o dokonane przez członków jury wizje lokalne wydało werdykt. Na oficjalne ogłoszenie wyników musimy jednak poczekać.

Katarzyna PIOTROWSKA-NOSEK

Prace w Parku Mużakowskim i współpraca z Fundacją Księcia Pücklera

Park Mużakowski położony na obu brzegach Nysy Łużyckiej na granicy Polski i Niemiec jest jednym z czołowych przykładów europejskiej sztuki ogrodowej początku XIX wieku. Jest to wieloprzestrzenne założenie krajobrazowe o powierzchni ponad 700 ha położone w dolinie Nysy i na tarasach nadrzecznych obejmujące nie tylko rezydencjonalny park, ale również rozległe komponowane obszary łąk, pól i lasów.

Dyrektor Generalny UNESCO Federico Mayor 2 listopada 1999 roku ogłosił przyznanie Polsce i Niemcom honorowej Nagrody im. Meliny Mercouri UNESCO-Grecja w dziedzinie ochrony i zarządzania krajobrazem kulturowym za ochronę krajobrazu historycznego Parku Mużakowskiego.

Inicjatorem budowy parku był książę Herman von Pückler-Muskau (1785–1871), właściciel dóbr Muskau, propagator i teoretyk stylu krajobrazowego na terenie Niemiec. Pückler był autorem parków Muskau/Mużaków, Branitz, Babelsberg, Klein Glienicke, Ettersburg, a także pracy „Andeutungen über Landschaftsgärtneri” (1834), w której wykorzystał doświadczenia z Muskau dla przedstawienia swoich poglądów na sztukę ogrodową. Dzięki tym dokonaniom został uznany za jednego z najwybitniejszych twórców ogrodów swojej epoki.

Park Mużakowski był zakładany przez Pücklera w latach 1815–1845, a po przejęciu dóbr przez nowego właściciela Fryderyka Niderlandzkiego prace kontynuowane były przez wybitnego planistę Edwarda Petzolda (1815–1891), który jako uczeń Pücklera twórczo rozwijał jego zamierzenia w latach 1852–1878. Park pielęgnowany był jako całość aż po rok 1945, kiedy to wskutek zmian granicznych po II wojnie światowej został podzielony polsko-niemiecką granicą państwową. Zachodnia część parku pozostała w granicach niemieckiego miasta Bad Muskau, część wschodnia znalazła się w nowo utworzonym polskim mieście Łęknica.

Park Mużakowski – wnętrze parkowe nad brzegiem Nysy (fot. B. Werner)

Oddzielona od historycznego ośrodka rezydencjonalnego wschodnia, polska część parku powoli popadała w zapomnienie. Zniszczenia wojenne, brak pielęgnacji włączonego do lasów państwowych parku przyczyniły się do zatarcia czytelności kompozycji.

W roku 1988 Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu na zlecenie Ministerstwa Kultury i Sztuki podjął się rozpoznania możliwości rewaloryzacji wschodniej części Parku Mużakowskiego. Rozpoczęto badanie stanu zachowania obiektu. W wyniku przeprowadzonych analiz stwierdzono, że park zachował historyczny układ drzewostanów, w tym większość symbolicznych dębów, system dróg, ukształtowanie terenu oraz znaczną część elementów architektonicznych – mosty parkowe, ławki kamienne, fragmenty ogrodzeń. Największe ubytki wystąpiły w substancji najmłodszej – przebudowywanych wielokrotnie obiektach architektonicznych i roślinności wprowadzonej na pocz. XX wieku.

Uznano, iż obiekt mimo zniszczeń zachował wszelkie cechy autentyczności i podjęto się jego rewaloryzacji.

Pierwszym widocznym efektem działań i symbolicznym początkiem prac konserwatorskich było odtworzenie w 1991 r. Kamienia Pücklera – pamiątkowego głazu z 1902 roku z medalionem poświęconym twórcy parku. Było to możliwe dzięki współpracy polskich i niemieckich konserwatorów oraz władz Łęknicy i Bad Muskau.

Działania konserwatorskie Ośrodka we wschodniej części Parku Mużakowskiego można podzielić na pięć grup tematycznych: administracja obiektu; ochrona prawna; prace dokumentacyjne, analityczne i projektowe; rewaloryzacja parku; promocja parku.

Administracja obiektu

Utrzymanie terenu parku w administracji lasów państwowych dawało możliwość co najwyżej ochrony istniejącego stanu, natomiast nie pozwalało na pełną rewaloryzację historycznego założenia parkowego. W tej sytuacji wobec braku w terenie partnera, który miałby możliwość rewaloryzacji obiektu, Ośrodek rozpoczął w 1990 roku starania o przekazanie mu w administrację terenu parku. W wyniku tych działań do roku 1995 Ośrodek przejął tereny parkowe o łącznej powierzchni 298 ha, kontynuując starania o przejęcie kilkunastohektarowych działek na terenie parku, które pozostawały w gestii Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa.

W ten sposób Ośrodek stał się administratorem zasadniczej części terenów parku poza obszarem Pól Bronowickich – dawniej *ornamental farm*. Głównym celem tej własnościowej zmiany było umożliwienie praktycznej rewaloryzacji parku.

W 1992 roku Ośrodek powołał Pracownię Ochrony Otwartego Krajobrazu Kulturowego, której zadaniem było przygotowanie dokumentacyjne rewaloryzacji parku.

W 1993 roku utworzono w Łęknicy terenowy oddział Ośrodka – Pracownię Rezerwat Kulturowy–Park Mużakowski w Łęknicy. Zadaniem pracowni była praktyczna ochrona, rewaloryzacja i pielęgnacja obiektu. Stworzona struktura zarządzania traktowana była jako tymczasowa, aż do czasu uzyskania możliwości prawnych i finansowych powołania samodzielnego Rezerwatu Kulturowego.

Ochrona prawna

W celu ochrony obiektu w 1995 roku dzięki współpracy z władzami Łęknicy wprowadzono do nowo opracowywanego Planu Miejsowego Miasta zapis o ochronie Parku Mużakowskiego. Częścią obowiązującego planu stały się wytyczne konserwatorskie dla parku, które poddawały decyzji władz konserwatorskich zarówno teren parku, jak i oznaczoną w wytycznych strefę ochronną parku. Ochroną objęto teren parku o pow. 314 ha oraz teren strefy ochronnej o pow. 150 ha.

W 1998 roku po pełnej analizie substancji zabytkowej decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpisano park do rejestru zabytków. Ochroną objęto obszar parku wraz z Polami Bronowickimi o łącznej powierzchni 534 ha.

Prace dokumentacyjne, analityczne i projektowe

Dla stworzenia dokumentacyjnych podstaw rewaloryzacji obiektu grupę fachowców zajmujących się w Ośrodku Parkiem Mużakowskim przekształcono w Pracownię Ochrony Otwartego Krajobrazu Kulturowego, która przystąpiła do systematycznych prac: rozpoznania substancji zabytkowej, analizy historycznych przekształceń założenia, wypracowywania metod konserwacji i sporządzania szczegółowych projektów wykonawczych.

Park Mużakowski – Most Królewski po odsłonięciu i trzebieży samosiewów (fot. R. Stańczańczyk)

Park Mużakowski – Most Królewski po pracach konserwatorskich (fot. M. Rymkiewicz)

Park Mużakowski – plan z 1947 roku

Kompleksowa dokumentacja stopniowo obejmowała, ogólną inwentaryzację obiektu (1990), inwentaryzacje szczegółowe wybranych fragmentów (1991–99), kwerendę archiwalną (1989–96), wykonanie dla potrzeb parku map sytuacyjno-wysokościowych (1991–98), badania archeologiczne zniszczonych obiektów architektonicznych (Mauzoleum – 1995, Domek Angielski – 1999), ekspertyzy konstrukcyjne i projekty konserwacji historycznych mostów parkowych (1993–97), badania fitosocjologiczne (1995), projekty odtworzenia sieci melioracyjnej (1997), projekty etapowej rewaloryzacji wybranych rejonów parku (1991–99).

Park Mużakowski – uroczyste otwarcie mostu po pracach konserwatorskich, od prawej: dr R. de Jong – Prezydent Komitetu ICOMOS-IFLA, Z. Koralewski – Burmistrz miasta Łęknica, J. Andrzejewski – Przewodniczący Rady Miasta, A. Michałowski – Dyrektor Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu (fot. C. Wenzel)

Rewaloryzacja parku

Jak już wspomniałem, początkiem rewaloryzacji parku było odtworzenie Kamienia Pücklera wraz z otaczającym go wnętrzem (1990–1991). Ten pierwszy etap miał w dużej mierze charakter spontanicznych działań z dużym udziałem społecznej aktywności zarówno polskich, jak i niemieckich konserwatorów z Warszawy, Bad Muskau, Cottbus, Berlina. Działania te uzyskały poparcie władz centralnych Polski i Niemiec (wezwanie Ministra Spraw Zagranicznych Niemiec Hansa Dietricha Genschera do wspólnej rewaloryzacji Parku Mużakowskiego, Warszawa 1990), władz regionalnych i lokalnych – obu miast.

Po powołaniu Pracowni Rezerwat Kulturowy–Park Mużakowski w Łęknicy (1993) przystąpiono w sposób systematyczny do stopniowej rewaloryzacji parku. Zadaniem pracowni była rewaloryzacja i pielęgnacja parku pod względem ogrodniczym, natomiast prace branżowe – konserwacja obiektów budowlanych, melioracja, wielkopowierzchniowe prace wycinkowe zlecane są specjalistycznym firmom.

Głównym założeniem rewaloryzacji było stopniowe uczytelnianie układu kompozycyjnego ze szczególnym uwzględnieniem tych fragmentów, które decydowały o integracji przestrzennej obu części parku. Działania te powiązane były z pełną rewaloryzacją najistotniejszych pod względem kompozycyjnym rejonów i obiektów parkowych.

Oczywiście o postępie prac decydowały w głównej mierze możliwości ekonomiczne. Jednak istotnym założeniem ograniczającym tempo prac niezależnie od warunków finansowania było dążenie do zachowania wartości przyrodniczych obiektu powstałych zarówno w wyniku w wyniku twórczego działania człowieka, jak i naturalnej sukcesji.

Stalym źródłem finansowania prac są środki budżetowe Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu, z których finansowane są zadania własne pracowni. Oczywiście postęp prac poza zadaniami własnymi warunkowany jest możliwością pozyskania zewnętrznych źródeł finansowania. W 1993 roku Ośrodek otrzymał dotację od Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej, a w roku 1996 dotację z funduszu PHARE.

Istotną pomocą przy rewaloryzacji, zarówno niemieckiej, jak i polskiej części parku, było uruchomienie w 1998 roku programu aktywizacji zawodowej młodzieży przygranicznych rejonów Polski i Niemiec „Praca i nauka ponad granicami” powołane-

Park Mużakowski – widok z Mostu Kólewskiego na stronę niemiecką parku (fot. M. Rymkiewicz)

go na mocy umowy Urzędów Pracy w Żarach i Bautzen. Utworzenie polsko-niemieckiej brygady pozwoliło na przystąpienie do działań wymagających szczególnie dużego nakładu pracy ręcznej, porządkowania terenu dawnych szkółek i wąwozu.

Fundusze Ośrodka wraz z uzyskaną pomocą finansową umożliwiły stopniową rewaloryzację parku. W okresie 1990–1999 pracami rewaloryzacyjnymi objęto ok. 25% powierzchni parku przede wszystkim na tarasie zalewowym i nadrzecznym.

A oto krótki przegląd wykonanych prac:

- 1990–1991 – odtworzenie Kamienia Pücklera i wstępna rewaloryzacja jego otoczenia
- 1993 – posadzenie nowego dębu w miejscu spalonego, historycznego Dębu Hermana i porządkowanie jego otoczenia
- 1993–1994 – prace porządkowe na tarasie zalewowym
- 1994 – budowa pawilonu informacyjnego w parku (FWPN)
- 1995–1996 – rekultywacja terenu parku między Dębem Klementyny a Kamieniem Pücklera (FWPN)
- 1997 – wstępne uporządkowanie terenów między mostem granicznym a Mostem Podwójnym
- 1998–1999 – remont Mostu Królewskiego (PHARE)
- 1998–1999 – wstępne uporządkowanie terenu dawnych szkółek
- 1999 – uporządkowanie otoczenia Mostu Angielskiego
- 1999 – odtworzenie powiązania terenów Domku Angielskiego z Jeziorem Dębów
- 1999 – prace porządkowe w wąwozie, odtworzenie Ścieżki Sary
- 1999 – odtworzenie Łąki Trzcinowej i powiązania widokowego tarasu Mauzoleum z Nowym Zamkiem (FWPN)
- 1999 – rozpoczęcie prac porządkowych na brzegu rzeki między Mostem Królewskim a Mostem Angielskim
- 1999 – rozpoczęcie odtwarzania wnętrza parkowego przy Dębie Hermana
- 1999 – rozpoczęcie prac melioracyjnych na Łące Trzcinowej (PHARE)

Promocja parku

Istotnym elementem procesu rewaloryzacji i kształtowania metod ochrony parku stała się akcja edukacyjna i promocyjna. Szczególnie ważne było przełamanie braku świadomości tradycji tych ziem wśród nowo osiadłej ludności.

Akcję edukacyjną rozpoczęto od współpracy z miejscową szkołą podstawową. Organizowano dla dzieci i młodzieży zajęcia wyjaśniające historię i wartość parku. Od roku 1994 Ośrodek wraz ze szkołą organizuje coroczne Święta Parku Mużakowskiego, dni zabaw i spotkań w parku adresowane głównie do dzieci i młodzieży. W roku 1999 dzięki zaangażowaniu miejscowego Domu Kultury tradycyjne już święto przekształcono w rodzinny festyn promujący park.

Kolejno organizowane spotkania, uroczystości i prace związane z parkiem pozwoliły stopniowo przełamać barierę obojętności wśród miejscowego społeczeństwa. Powoli rodziła się świadomość wartości i duma z posiadania cennego za-

bytku. Jednocześnie władze Łęknicy zaczęły właśnie w parku, w jego turystycznej atrakcyjności widzieć perspektywę rozwoju. Miasto zaczęło uczestniczyć w promocji parku. Może nie wszystkie lokalne inicjatywy współgrały z ochroną założenia, jednak park stał się również problemem miasta, a nie tylko konserwatorską abstrakcją.

Drugim nurtem promocji parku, o szerszym zasięgu, były specjalistyczne publikacje wydawane przez Ośrodek oraz obecność problematyki związanej z parkiem na konferencjach naukowych i wystawach, w programach edukacyjnych dla służb konserwatorskich, działaczy turystycznych oraz studentów.

Zaowocowało to pojawianiem się parku w mediach, od regionalnej prasy i telewizji po telewizję publiczną.

Park Mużakowski – widok ze strony niemieckiej w kierunku Kamienia Pücklera (fot. M. Rymkiewicz)

Współpraca z Fundacją Księcia Pücklera

Procesowi rewaloryzacji od początku towarzyszył element, który warunkuje jego powodzenie – współpraca ze stroną niemiecką, właścicielem zachodniej części parku.

Park może odzyskać pełnie walorów tylko jako kompozycyjna całość. Wymaga to koordynacji działań. Tę świadomość mają obie strony.

Początkowo partnerem strony polskiej był Instytut Ochrony Zabytków w Berlinie (umowa o współpracy 1989), następnie Instytut Ochrony Zabytków w Dreźnie (umowa o współpracy 1992).

Powstanie w 1993 roku saksońskiej Fundacji Księcia Pückera (*Stiftung Fürst Pückler-Park Bad Muskau*) nadało współpracy nowy impuls. Po stronie niemieckiej powstała instytucja, której jedynym, statutowym celem była rewaloryzacja Parku Mużakowskiego.

Dyrektor Ośrodka w 1993 roku stał się członkiem Kuratorium Fundacji, a w roku 1999 członkiem Rady Fundacji. Od 1993 r. istnieje polsko-niemiecka grupa robocza, której celem działań jest wymiana informacji oraz uzgadnianie wszelkich poczynań, zarówno projektowych, jak i realizacyjnych, związanych z konserwacją parku. W czerwcu 1999 roku podpisano w Dreźnie umowę między Ośrodkiem Ochrony Zabytkowego Krajobrazu a Fundacją Księcia Pücklera formalnie potwierdzającą istniejącą współpracę.

Konkretnym wymiarem współpracy jest udostępnianie stronie polskiej materiałów historycznych, znajdujących się prawie w całości w archiwach niemieckich oraz bogatej niemieckiej bibliografii na temat obiektu i jego twórców, wymiana materiałów geodezyjnych, wymiana dokumentacji studialnej i projektowej, wspólne konsultowanie programu prac wykonawczych i projektowych, wzajemna ocena prac po obu stronach rzeki, pomoc sprzętowa, wspólne prezentowanie problematyki związanej z parkiem na konferencjach i fachowych spotkaniach, wymiana doświadczeń i informacji o metodach konserwacji zabytkowych założeń ogrodowych w obu krajach.

Park Mużakowski – wzgórze z Kamieniem Pücklera (fot. M. Rymkiewicz)

W 1997 rozpoczęto organizowanie cyklicznych spotkań grupy ogrodników parków Pücklera z Łęknicy, Bad Muskau, Berlina, Poczdamu, Cottbus, Weimaru.

Nowym zadaniem jakie stało przed Ośrodkiem i Fundacją są zapoczątkowane w 1998 roku wspólne przygotowania do wpisania polsko-niemieckiego parku na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Stopniowo wypracowany jest zakres koniecznych działań.

Od tej chwili program prac konserwatorskich i osiągnane efekty opiniowane są przez eksperta ICOMOS dr. Roberta de Jonga. Nowymi zadaniami, jakie wymagają rozwiązania, jest ujednoczenie polskich i niemieckich kategorii ochrony, sformułowanie zasad konserwatorskich i programu rewaloryzacji dla całego parku oraz powiązanie rozwoju i funkcjonowania obu miast z ochroną założenia parkowego.

Pierwszym etapem przygotowań było wspólne opracowanie w 1999 roku dokumentacji parku do Nagrody UNESCO-Grecja im. Meliny Mercouri. Zaowocowało to przyznaniem wyróżnienia za rewaloryzację Parku Mużakowskiego.

Podsumowując należy pokreślić, że wspólna praca polskich i niemieckich specjalistów spowodowała, że podzielony granicą park przestał być problem politycznym, stał się polem konserwatorskiej współpracy, jednocząc jednocześnie społeczności zamieszkujące po obu stronach granicznej rzeki.

Maciej RYMKIEWICZ

Regionalne Tematyczne Spotkanie Ekspertów na temat Krajobrazu Kulturowego w Europie Wschodniej

Przemówienie powitalne Stanisława Żurowskiego, wiceministra kultury i sztuki (fot. M. Świątkowski)

Grupa robocza „A”, od lewej: B. Czerkies (Ukraina), E. Bartman (Polska), K. Lootus (Estonia), M. Möcsenyi (Węgry), O. Bašeova (Czechy), R. de Jong (ICOMOS) (fot. M. Świątkowski)

Grupa robocza „B”, od lewej: Z. Redberga (Łotwa), Y. Vedenin (Rosja), G. Cheishvili (Gruzja), Z. Szilassy (IUCN), V. Shtylla (Albania), tyłem J. Bucas (Litwa) (fot. M. Świątkowski)

W dniach 29 września – 3 października 1999 roku w Białymstoku odbyło się **Regionalne Tematyczne Spotkanie Ekspertów UNESCO na temat Krajobrazu Kulturowego Wschodniej Europy**.

Spotkanie zorganizowane zostało na zlecenie Centrum Światowego Dziedzictwa UNESCO w Paryżu przez Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu oraz Polski Komitet ds. UNESCO.

W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele czternastu państw Europy Wschodniej: Albanii, Bułgarii, Chorwacji, Czech, Estonii, Gruzji, Litwy, Łotwy, Polski, Rosji, Rumunii, Słowacji, Ukrainy i Węgier oraz eksperci międzynarodowych organizacji: Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc (ICOMOS), Światowej Unii Ochrony Przyrody (IUCN), Międzynarodowego Centrum Szkolenia Konserwatorów w Rzymie (ICCROM) jako ciała doradczych.

Konferencja ta realizowała postanowienia Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO, uchwalone w grudniu 1992 roku, kiedy to po raz pierwszy stworzono możliwość wpisywania krajobrazów kulturowych na Listę Światowego Dziedzictwa. Przyjęte wtedy Praktyczne Zasady Wprowadzania w Życie Konwencji Dotyczącej Światowego Dziedzictwa przewidywały zorganizowanie szeregu Regionalnych Spotkań Ekspertów w celu rozpoznania zasobów i określenia zasad wyboru krajobrazów kulturowych, nominowanych do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa.

Obrady, prowadzone pod przewodnictwem przedstawicieli Centrum Światowego Dziedzictwa dr Mechtild Rössler oraz Petera Strassera i sfinansowane ze środków UNESCO, miały na celu określenie specyfiki krajobrazów kulturowych Europy Wschodniej oraz zdefiniowanie typów krajobrazów w ramach określeń przyjętych przez Komitet Światowego Dziedzictwa. Wyróżniają one trzy podstawowe kategorie krajobrazów zabytkowych:

1. Stworzony w celach estetycznych, projektowany krajobraz ogrodów i parków.
2. Krajobraz organiczny – stworzony w wyniku ewolucyjnego przekształcania

środowiska naturalnego przez zamieszkującą dany obszar społeczność. Można w nim wydzielić dwie podgrupy:

a) krajobraz prastary, nazywany też skamieniałym, w którym proces ewolucji zatrzymał się w pewnym momencie, lecz jego relikty są wciąż widoczne i mają znaczenie dla współczesnej ewolucji społeczeństw,

b) krajobraz o bogatych walorach historycznych, istniejący i ewoluujący po dziś dzień.

3. Krajobraz historyczny asocjatywny – taki, którego wartość jako dziedzictwa narodowego związana jest z niematerialnymi walorami artystycznymi, kulturowymi lub religijnymi.

Po zapoznaniu się z prezentacją specyfiki krajobrazów kulturowych 14 państw Europy Wschodniej, reprezentowanych podczas spotkania, eksperci stwierdzili, że krajobrazy kulturowe w tym regionie zawierają różnorodność interakcji pomiędzy ludźmi i ich środowiskiem i obejmują różnorodne i kompleksowe dziedzictwo z naturalnymi i kulturowymi wartościami. Europa Wschodnia jest terytorium objętym przemianami, łączącym wschód i zachód. Region ten jest przestrzenią różnych wpływów, szlaków handlowych i kulturowych korytarzy. Ukazuje zróżnicowane środowisko naturalne od Morza Bałtyckiego do Śródziemnego, od pokrytych śniegiem gór Kaukazu do arktycznej północy. Zarówno środowisko naturalne, obejmujące kilkanaście regionów biogeograficznych, jak i bogata historia kulturowa, tradycje i tryb życia lokalnych społeczności wytwarzają szczególne, jedyne w swoim rodzaju, krajobrazy kulturowe. Krajobrazy te są trudne do oszacowania, zarządzania, ochrony i rozwijania.

Przedyskutowawszy główne zagadnienia w trzech grupach roboczych, eksperci opracowali zalecenia odnośnie:

1. Identyfikacji, definicji, wartości krajobrazów kulturowych;
2. Zagadnień prawnych;
3. Rozwoju krajobrazów kulturowych.

Opracowane zalecenia zostaną zaprezentowane i poddane pod dyskusję na 23. posiedzeniu Komitetu Światowego Dziedzictwa w Marakeszu, w Maroku, 29 listopada – 4 grudnia br. Po ostatecznym zatwierdzeniu przez Komitet zostaną opublikowane jako wytyczne postępowania przy nominacji krajobrazów kulturowych Europy Wschodniej na Listę Światowego Dziedzictwa.

Podczas pobytu w Polsce eksperci zapoznali się z przykładami dziedzictwa kulturowego: barokowym Ogrodem Branickich w Białymstoku, Kanałem Augustowskim, założeniem urbanistycznym Pułtuska.

Wybór Polski na gospodarza Regionalnego Spotkania Ekspertów UNESCO jest wyrazem uznania dla polskich osiągnięć w zakresie ochrony krajobrazów kulturowych.

Spotkanie stało się ważną szansą promocji polskiego dziedzictwa kulturowego na arenie międzynarodowej.

Anna MARCONI-BETKA

Redakcja wniosków grupy roboczej „C” przez K. Lisitzin (ICCROM) i A. Bratuleanu (Rumunia) (fot. M. Świątkowski)

Podsumowanie obrad spotkania ekspertów UNESCO przez dr Mechtild Rössler (fot. M. Świątkowski)

Uczestnicy spotkania ekspertów UNESCO przed Pałacem Branickich w Białymstoku (fot. M. Świątkowski)

Kanał Augustowski

Międzynarodowe seminarium „Ochrona i zagospodarowanie Kanału Augustowskiego – wartości przyrodniczo-kulturowe, historia, turystyka” – problemy i zadania

Kanał Augustowski to sztucznie utworzona śródlądowa droga wodna, która za pomocą systemu kanałów i śluz połączyła Wisłę i Narew poprzez Biebrzę, Czarną Hańczę z Niemnem. Dalej Kanałem Windawskim poprowadzonym z biegiem rzek Dubysy i Windawy Niemen miał być połączony z morskim portem w Windawie na Bałtyku. Ta śródlądowa droga wodna poprowadzona w granicach Królestwa Polskiego i Cesarstwa Rosyjskiego miała za zadanie ominąć terytorium Prus i nałożone przez Prusy wysokie cła na Wiśle w transporcie do portów morskich. Na południu z kolei za pośrednictwem Kanału Ogińskiego Niemen łączył się z dorzeczem Dniepru, tworząc rozbudowaną sieć żeglownych kanałów transportowych pomiędzy Bałtykiem i Morzem Czarnym.

Budowa Kanału Augustowskiego rozpoczęta w 1824 i zakończona w 1838 roku była największą inwestycją gospodarczą Królestwa Polskiego. Była też pionierskim przedsięwzięciem budowlanym i inżynierskim w skali XIX-wiecznej Europy, a cechą charakterystyczną było pełne zharmonizowanie obiektów inżynierskich z otaczającą je przyrodą.

Dziś Kanał Augustowski wpisany do rejestru zabytków wraz z zespołem śluz i zabudowań jest jednym z najważniejszych w Polsce zabytków techniki i inżynierii wodnej. Położony w sercu jednego z najbardziej atrakcyjnych krajozobrazowo i przyrodniczo regionów Polski, znajduje się na obszarze styku kultur polskiej, litewskiej i białoruskiej. Jest również miejscem o szczególnie atrakcyjnych walorach turystycznych.

W ramach koordynowanego przez Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu Ogólnopolskiego Programu Ministerstwa Kultury i Sztuki „Ochrona i konserwacja krajobrazu kulturowego” podjęta została inicjatywa opracowania tematu dotyczącego wartości przyrodniczo-kulturowych obszaru Kanału Augustowskiego.

Aplauz dla prof. Michel Cotte (Francja), międzynarodowego eksperta – profesora Uniwersytetu Technologicznego Belfor-Montbeliard (fot. M. Świątkowski)

Otwarcie obrad przez Słowomira Zgrzywę, marszałka województwa podlaskiego. W prezydium (od prawej) B. Wysocki – wójt gminy Płaska, L. Cieślik – burmistrz Augustowa i A. Michałowski – dyrektor OOKZ (fot. B. Werner)

opracowania tematu dotyczącego wartości przyrodniczo-kulturowych obszaru Kanału Augustowskiego. Program kierowany przez prof. Janusza Bogdanowskiego wychodzi naprzeciw nowym tendencjom w ochronie dziedzictwa kulturowego, tworząc nową wizję zintegrowanej ochrony wartości przyrodniczych i kulturowych krajobrazu. W ramach opracowań problemowych Programu zespół autorski – Maciej Ambrosiewicz, Wojciech Batura, Janusz Mackiewicz opracował temat „Park kulturowy Kanału Augustowskiego – granice, waloryzacja, wytyczne” wiążący w spójną całość zróżnicowaną problematykę konserwatorską tego obszaru.

Idea powołania parku kulturowego na obszarze Kanału Augustowskiego była

impulsem do współpracy z burmistrzem Augustowa, wójtem gminy Płaska i samorządami pozostałych gmin położonych nad kanałem, mającej na celu omówienie uwarunkowań i potrzeb w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego i jego wykorzystania turystycznego, gdzie turystyka kulturalna byłaby rozumiana jako podstawowy czynnik ochrony wartości kulturowych krajobrazu, jego kształtowania i racjonalnego zagospodarowania.

Dzięki aktywności władz i samorządów lokalnych zainteresowanych problematyką ochrony i wykorzystania walorów krajobrazowych Kanału Augustowskiego, 4 i 5 maja 1999 roku odbyło się międzynarodowe seminarium „Ochrona i zagospodarowanie Kanału Augustowskiego – wartości przyrodniczo-kulturowe, historia, turystyka”. Obradowano w Augustowie pod wysokim patronatem marszałka województwa podlaskiego pana Sławomira Zgrzywy. Organizatorzy seminarium – Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu–Narodowa Instytucja Kultury w Warszawie, burmistrz Augustowa i wójt gminy Płaska – zaprosili do uczestnictwa w spotkaniu w Augustowie polskich, litewskich i białoruskich specjalistów różnych dziedzin wiedzy, aby wspólnie zastanowić się nad walorami zabytkowymi i kulturowymi Kanału Augustowskiego. Do uczestnictwa w seminarium zaproszony został także wybitny ekspert w dziedzinie kanałów historycznych prof. Michel Cotte z Francji, który podzielił się swoimi doświadczeniami w zakresie ochrony i zagospodarowania zabytkowego Canal du Midi we Francji. Prof. Michel Cotte przedstawił również kryteria, jakimi kieruje się *World Heritage Centre UNESCO* nominując i wpisując zabytkowy kanał na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO.

Zapraszając międzynarodowych ekspertów do uczestnictwa w seminarium organizatorzy chcieli zastanowić się wspólnie nad rolą Kanału Augustowskiego jako przyszłego centrum działań w zakresie badań kulturowych, współpracą Polski, Białorusi i Litwy przy ochronie wspólnego dziedzictwa kulturowego i koncepcją zintegrowanej ochrony krajobrazu na obszarze styku kultur. Uczestnictwo Białorusinów i Litwinów jest widowym znakiem zainteresowania problemami ochrony wartości kulturowych krajobrazu Kanału Augustowskiego oraz chęci podjęcia działań i współpracy z Polską na rzecz aktywizacji turystycznej kanału. Wskazywano tu na międzynarodową rangę obiektu zabytkowego i uniwersalny charakter krajobrazu Kanału Augustowskiego jako zintegrowanego dzieła przyrody i techniki.

Myślą przewodnią przedstawionych na seminarium referatów i dyskusji było, aby przedłożyć UNESCO propozycję nominacji Kanału Augustowskiego, a następnie poprzez promocję regionu, aktywizację lokalnych społeczności do działań w celu zagospodarowania turystycznego i międzynarodową współpracę w tym zakresie stworzyć dogodne warunki do wpisu Kanału Augustowskiego na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego UNESCO.

Przekazanie przez prof. Cotte dokumentacji – wniosku o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO „le Canal du Midi” (fot. B. Werner)

Prof. M. Cotte zwiedza w towarzystwie wójta B. Wysockiego obiekty związane z Kanałem Augustowskim (fot. M. Świątkowski)

Maciej ŚWIĄTKOWSKI

„Ogrody rezydencji magnackich XVIII–XIX wieku”

Ogrody Potockich

24–26 maja 1999 roku, Łańcut, Zofiówka (Humań)

Rozwijana przez Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie współpraca kulturalna z instytucjami kulturalnymi znajdującymi się za naszą wschodnią granicą wzbogacona została o nową inicjatywę. W ramach porozumienia podpisanego przez dyrektorów OZK, Muzeum-Zamku w Łańcutie oraz Parku Dendrologicznego „Zofiówka” w Humaniu zorganizowana została pierwsza międzynarodowa sesja „Ogrody Potockich” z cyklu „Ogrody rezydencji magnackich XVIII–XIX wieku w Europie Środkowej i Wschodniej oraz problemy ich ochrony”. Otrzymała się ona w dniach 24–26 maja 1999 r. w Łańcutie i Zofiówce-Humaniu na Ukrainie.

Pierwsza część konferencji rozpoczęła się w Łańcutie. Obrady prowadzone były w pięknym wnętrzu teatru zamkowego (Ch. Aigner, ok. 1880; F. Fellner, H. Helmer, 1911–1912). Ogród wokół zamku, wspaniałe bukiety we wnętrzach, dekoracje ogrodowe w zamku oraz „parkowa”

dekoracja sceny teatru stanowiły znakomitą oprawę sesji poświęconej ogrodom. Powitania gości i otwarcia sesji dokonali dyrektor Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu Andrzej Michałowski, dyrektor Muzeum-Zamek w Łańcutie Wit Karol Wojtowicz, dyrektor Parku Dendrologicznego „Zofiówka” Iwan Semenowicz Kosenko oraz Prezydent Międzynarodowego Komitetu ICOMOS-IFLA Robert de Jong. Wśród zaproszonych gości licznie reprezentowani byli potomkowie rodu Potockich. Wygłoszony przez Teresę Zielińską referat wprowadzający *Zarys dziejów rodu Potockich ze szczególnym uwzględnieniem linii łańcuckiej i tulczyńskiej* zawierał charakterystykę najbardziej znanych przedstawicieli rodu Potockich, zarówno tych, którzy zasłużyli się dla Polski i jej kultury (Mikołaj Potocki „Rewera”, Stanisław Kostka Potocki, Jan Potocki – autor „Pamiętnika znalezionego w Saragossie”), jak i postaci zapisanych negatywnie w historii (Szczęsny Potocki). Na dziejach Potockich zamieszkujących Ukrainę skoncentrował się Igor Kriwoszejeja w referacie *Drzewo genealogiczne rodu Potockich na Ukrainie*. Warto odnotować, iż po raz pierwszy wykorzystał on nieznane wcześniej archiwa tego rodu znajdujące się w Kijowie.

Łańcut, sala obrad w Teatrze Zamkowym, na pierwszym planie przedstawiciele rodziny Potockich: Maria Rey, Roman Potocki, jego żona Zofia, Helena Mauberg, Jan Potocki (fot. B. Werner)

Łańcut, Teatr Zamkowy, otwarcie konferencji, od lewej Wit Karol Wojtowicz, Dyrektor Muzeumi-Zamek w Łańcutie, dr Iwan Kosenko – Dyrektor Parku Dendrologicznego „Zofiówka”, dr Robert de Jong – Prezydent Komitetu ICOMOS-IFLA, tłumaczka, dr Andrzej Michałowski – Dyrektor OZK (fot. B. Werner)

Małgorzata Omilanowska, współautorka katalogu zabytków *Łańcut i okolice* w referacie *Inicjatywy artystyczne i architektoniczne rodu Potockich w latach 1816–1844 na terenie ordynacji łańcuckiej* omówiła najważniejsze fundacje Potockich w Łańcutie. Najważniejszą stanowiła przebudowa zamku prowadzona od 1890 r., w wyniku której bryła otrzymała dekoracje w duchu renesansu francuskiego. Wzorów dla projektantów A. Bauque i A. Pio dostarczyły pałace Kestetticzów w Kesztebely na Węgrzech oraz Larischów w Solcy.

Zapomniany epizod w działalności ogrodowej Marcelego i Teresy Potockich przybliżył Maciej Świątkowski w wystąpieniu *Kamesznica – nieznany ogród krajobrazowy Potockich*. Park krajobrazowy założony został w 1833 r. na malowniczych stokach Beskidów. Dyrektor Wit Wojtowicz zapoznał uczestników sesji z koncepcją programową i działalnością muzeum łańcuckiego. Za-

Łańcut, sala obrad w Teatrze Zamkowym, Ewa i Antoni Brzozowscy (fot. B. Werner)

Łańcut, fragment sali obrad, uczestnicy obrad z Ukrainy (fot. B. Werner)

Humań, uczestnicy konferencji (fot. B. Werner)

kres prowadzonych prac w zamku i w parku prezentuje się imponująco, a rezydencji przywracana jest konsekwentnie dawna świetność; ogrodowe motywy na freskach Vincenzo Brenny odzyskały pierwotny blask. Problematyce dendrologicznej poświęcony był referat Tatiany Czerewczenko *Zabytkowe parki jako ośrodki introdukcji roślin na Ukrainie*.

Po całodniowej podróży przez ukraiński step uczestnicy znaleźli się w sławnej Zofiówce, parku założonym przez Szczęsnego Potockiego dla Zofii z Glavanich Wittowej. Kompozycja parku i znakomity stan zachowania wprawiły uczestników w zdumienie, wzmocnione dodatkowo po przepłynięciu Styksu.

Na drugą część bogatego programu konferencji złożyły się referaty poświęcone historii ogrodów Potockich oraz problemom ich ochrony. Olga i Iwan Rodiczkinowie zaprezentowali najważniejsze siedziby Potockich na Ukrainie, przy których przeważnie znajdowały się ogrody lub parki, jak Brahiłów, Tartaków, Krystynopol, Tulczyn, Niemirów, Kowalówka, Antoniny, Peczora, Sofropolis, Uładówka czy Zofiówka. Wypowiedź ta stanowi ważną podstawę do dalszych badań nad historią ogrodów na Ukrainie.

Ważny, choć dotąd traktowany w badaniach marginalnie, problem roli kobiet w kreowaniu ogrodów omówiła Barbara Werner. Autorka w erudycyjnym referacie *Rola kobiet w kulturze* ukazała, iż najwspanialsze parki powstały z inicjatywy żon magnatów, by wymienić Izabellę z Flemingów Czartoryską (Puławy), Elżbietę z Lubomirskich Sieniawską (Puławy, Wilanów), Helenę z Przeździeckich Radziwiłłową (Arkadia) czy Zofię z Glavanich Wittową-Potocką (Zofiówka). Wpływały one na mężów, by łożyli gigantyczne sumy na „zbytkowe kaprysy”. Podkreślić należy, że często posiadały fachową wiedzę o sztuce ogrodowej, co znajduje potwierdzenie w publikowanych książkach i pamiętnikach.

Kompozycyjna i estetyczna funkcja kanałów, basenów i fontann w trzech wielkich założeniach ogrodowych Potockich: w Krystynopolu, Radziniu Podlaskim i Rosi były przedmiotem studium Tadeusza Bernatowicza *Forma i zbudowanie. Rola lustra wodnego w kształtowaniu barokowych ogrodów Potockich*. Dla fundatorów Eustachego oraz Franciszka Salezego Potockich pracowali najwybitniejsi architekci i ogrodnicy tego czasu. Profrancuska orientacja artystyczna Potockich sprawiła, że znaleźli się wśród nich Pierre Ricaud de Tirregaille, Jakub Fontana oraz Jan D. Knackfus.

Edukacji specjalistów zajmujących się ochroną ogrodów i krajobrazu poświęcone były referaty Leona Pribiehy *Architektoniczne dziedzictwo Ukrainy w kulturowym dziedzictwie światowej wspólnoty* oraz Anatolija Żyrnowa *Problem oświaty w dziedzinie krajobrazu i kształcenia wysoko wykwalifikowanych specjalistów*. Troska ukraińskich decydentów i uczonych o dziedzictwo kulturalne jest w pełni uzasadniona. Mimo typowych trudności finansowych nadrabiają oni wieloletnie zaległości w kontaktach międzynarodowych i stosowaniu nowoczesnych doktryn konserwatorskich.

Tadeusz BERNATOWICZ

„Zofiówka” na Ukrainie – park zachwycający

„... jako delektant pięknego ogrodnictwa, chciałbym zaspokoić ciekawość delektantów, mianowicie takich, którzy nie mieli zręczności oglądania Zofiówki, a tym samym powzięcia o niej bliższej wiadomości.”

(Fragment „Opisania Zofiówki” z 1843 roku Sylwestra Grozy [1793–1849])

Jeśli można na wstępie cokolwiek powiedzieć o „Zofiówce” i aby to nie zabrzmiało nazbyt emocjonalnie, można sucho stwierdzić, iż jest to dzieło bardzo wysokiej klasy mieszczące się w przedziale najwybitniejszych osiągnięć ogrodowych epoki końca XVIII i pocz. XIX wieku. Wybitne pod paroma względami, bo zarówno rozwiązaniami technicznymi, jak i (na co ostatnio kładzie się tak wielki nacisk) świadomej kreacji krajobrazu, kształtowania go wedle ludzkiego pomysłu i ówczesnej wiedzy technicznej.

Warto zatem pojechać na daleką Ukrainę, aby móc się o tym przekonać. Jeśli do tego wcześniej przeczyta się poemat na cześć „Zofiówki” Stanisława Trembeckiego, czy też cytowane wcześniej „Opisanie Zofiówki” Sylwestra Grozy, i wiele innych jak „Noc w Zofiówce” Seweryna Goszczyńskiego lub zajrzy do powieści Lucjana Siemińskiego, odnajdzie się ją także w „Wacławie” Juliusza Słowackiego, który „Zofiówkę” odwiedził i pamiętał. Wśród współczesnych opracowań wymienić należy „Ogrody Romantyków” Ryszarda Przybylskiego, czy w końcu świetny artykuł Tadeusza S. Jaroszewskiego w: „Sztuka i natura” z 1991 roku i skorzystać z jego opisu „Zofiówki”, by będąc na miejscu odczytać ten park z pewnością jako zachwycający.

W 1843 roku Sylwester Groza pisał „...Zofiówka, jako arcydzieło w swoim rodzaju, powinna być rozważana i opisywana pod rozmaitymi względami, a mianowicie pod względem sztuki ogrodniczej i nauk z nią w ścisłym związku zostających...”. Motywy założenia tego parku przez Szczęsnego Potockiego, który posiadał już wielką rezydencję nieopodal w Tulczynie, mogły być dwa, jak o tym pisze Jaroszewski, a mianowicie „prozaiczny i poetycki”.

Pierwszy ze względu na źródło znakomitej wody, którą niosła rzeka Kamionka, pełnej uroku okolicy, idealnego miejsca odosobnienia i niezwykłości, ustronia połączonego drogą wysadzaną drzewami z pałacem w Tulczynie. Drugi, ten bardziej romantyczny, wypływający z głośnej i wielkiej miłości Potockiego do pięknej Greczynki Zofii Wittowej, późniejszej żony Potockiego. Wiele na to wskazuje, iż Potocki chciał zrealizować kaprys ukochanej, która zachwycona Arkadią Nieborowską oglądaną w 1795 roku, zapragnęła mieć coś podobnego, a nazwanego jej imieniem, właśnie tam na Ukrainie i jak chce tego Trembecki, pisząc w swoim poemacie „ugodzony Strzałą Amora” na polowaniu w okolicach rzeki Kamionki Potocki nie mógł się kapryswi oprzeć. Kaprys i miłość to jedno, ale rzeczywisty twórca to drugie. Przednią rolę odegrał tu

Park „Zofiówka”. „Plac Zebrań”, po lewej stronie w głębi „Wielka Kaskada” (fot. B. Werner)

Park „Zofiówka”, „Jezioro Martwe” – ujście podziemnej rzeki „Styks” (fot. B. Werner)

Park „Zofiówka”, „Śluza Amsterdamska”, w głębi „Jezioro Górne”, „Wyspa Anti-Circe” (Miłości) z „Pawilonem Różowym” (fot. B. Werner)

Park „Zofiówka”, „Tetidion” (Świątynia Wenus) (fot. B. Werner)

twórca techniczny parku (mówiąc dzisiejszymi słowy), gdańszczanin Ludwik Metzll, kapitan artylerii polskiej, odznaczony w 1792 roku orderem Virtuti Militari i tego samego roku nobilitowany herbem „Trójgwiazd”. Był nadzwyczaj technicznie utalentowany, ale i szczerze oddany Potockiemu. Idea dzieła powstała z wizji być może Zofii, popartej niebagatelnymi możliwościami pieniężnymi Szczęsnego, ale mogła być zrealizowana tylko dzięki wiedzy, wyobraźni i talentowi Metzlla.

Prace nad stworzeniem tego wspaniałego parku podjęto w 1796 roku na powierzchni około 150 ha. Do roku 1805, tj. do śmierci Szczęsnego, zrealizowano bardzo wiele. Niestety brak mecenasa, wyjazd jego głównego architekta do

Park „Zofiówka”, „Pawilon z Kory” (woliera czy bażantarnia?) (fot. B. Werner)

Warszawy, zaniechanie prac, śmierć Zofii i przejęcie dóbr przez jej syna, a następnie konfiskata popowstaniowa i pojawienie się nowego właściciela, którym stał się sam car Rosji, zmieniło sytuację „Zofiówki”. Miejsce nazwano „Carycym Sadem”, co wpłynęło także na zmianę nieco charakteru parku, a to głównie przez wprowadzenie specjalnych jego upiększeń w stylu rosyjskiego przysadzystego klasycyzmu.

Koleje losu jednakże nie obeszły się brutalnie z parkiem. Nie było przy nim pałacu, więc go nie spalono, drzewom, krzewom, wszystkim tym niespotykanym gdzie indziej, a tam właśnie introduktom, egzotom pozwolono rosnąć. Z czasem przejęto fachową pieczę nad nimi, jak

Park „Zofiówka”, „Belweder” nad brzegiem „Dolnego Stawu” (fot. B. Werner)

i nad wszystkimi pozostałymi pawilonami i ogrodowymi rzezbami, które dzięki Opatrzności dotwały do naszych czasów.

Od wielu lat do dzisiaj jest to Park Dendrologiczny „Zofiówka” Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, prowadzony bardzo dobrze i ze znanstwem przez jej ponad dwudziestoletniego Dyrektora dr. Iwana Kosenko.

Może teraz parę słów, co tak naprawdę robi wielkie wrażenie w parku. Niewątpliwie jego krajobraz kiedyś zastany i następnie na nowo wykreowany przez Ludwika Metzla. Jar i dolina rzeki Kamionki, stawy, nawiezione specjalnie głązy, ułożone i zbudowane z nich wzgórza, jaskinie i założone wodospady uczyniły z tej przestrzeni krajobraz piękny, urzekający i tajemniczy. Krajobraz nasycony treściami poprzez nazwy i hasła przeniesione ze starożytności, pełne symboliki i ukrytych znaczeń, zaaranżowany niekiedy nieoczekiwanie i zaskakująco. Budzą więc podziw: „Skala Tarapejska”, „Źródło Hippokrene”, „Plac Zebrań”, „Grota Strachu i Zwątpienia”, „Dolina Gigantów”, „Grota Łokietka”, „Grota Orzeszek”, „Grota Zachodnia”, „Belweder”, „Tetidion” (Świątynia Wenery), „Pola Elizejskie”, „Labirynt Kreteński”, „Terasa Muz”, „Wyspa Anti-Circe” (Miłości), „Grota Kalipso”, w której do dziś jest czytelna napisana przez Sz. Potockiego krótka wierszowana fraza:

*„...Strać tutaj pamięć nieszczęść,
a szczęścia przyjm wieszczę,*

A jeśliś jest szczęśliwy, bądź szczęśliwym jeszcze...”

Rzeźby stojące w parku to wkomponowane świetnie w otaczającą zieleni Posągi: „Eurypidesa”, „Zimy”, „Merkurego”, „Parrysa”, „Apollina Florentyńskiego” oraz

Park „Zofiówka”, „Grota Łokietka” (fot. B. Werner)

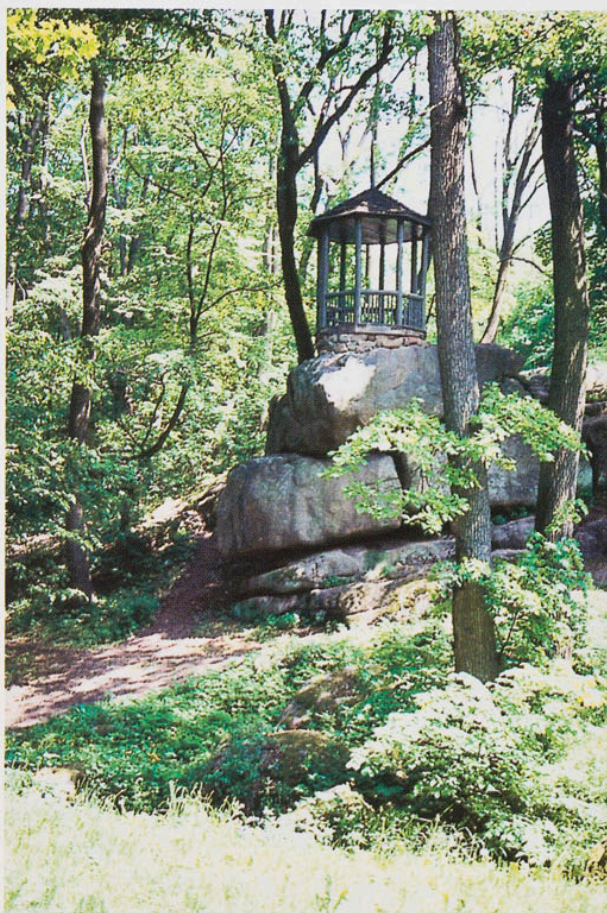
wolno stojący na górze „Obelisk” (w parku znajdują się dziś ich wierne kopie, oryginały tworzą wspaniałą galerię rzeźby w „lobby” hotelu przy parku). Budzi też specjalne uczucie symboliczne miejsce „Trzy Łzy” poświęcone zmarłym przedwcześnie trojgu dzieciom Szczęsnego i Zofii. Wśród budowli ogrodowych wymienić należy późniejsze klasycystyczne pawilony: „Flory” i „Różowy Pawilon” na wyspie oraz „Altanę Chińską”.

Jednakże największą atrakcją, wymagającą specjalnego podkreślenia, jako rzecz niepowtarzalna i jedyna w swoim rodzaju, jest podziemna rzeka „Styks”, długości 224 metrów, którą przebywa się łodzią w kompletnej ciemności i ciszy, od tzw. „Śluz Amsterdamskiej” do „Jeziora Martwego” lub odwrotnie. Na większej przestrzeni parku płynie ujęta w kamienne brzozy rzeka Kamionka, zasilając drobne wodospady, małe kaskady, śluzę i kanały. Jest także w parku fontanna, a właściwie bijący z rozwartej paszczy węża (obecna nazwa Żmija) potężny słup wody na wysokość ponad 20 metrów, posadowiony na samym środku Jeziora Dolnego. Wszystko to świadczy o nie byle jakim kunszcie i wiedzy ich twórcy.

Były w parku i akcenty polskie, usunięte szybko za cara, a mianowicie popiersie Stanisława Trembeckiego czy Tadeusza Kościuszki, w miejsce którego, jak mówią miejscowi, postawiono biust carycy Katarzyny, dziś już nieobecny.

Możliwość poznawania i podziwiania tego „miejsca osobliwości” daje ogromną przyjemność, zważywszy że oddycha się tu cudownym powietrzem tamtejszego klimatu. Co ciekawsi przyrody mogą zaznajomić się z bardzo rzadkimi a dobrze pielęgnowanymi introduktami, jak też z miejscowymi okazami przyrody.

Ogród zapewne pamięta wiele i jeszcze więcej, niż my to możemy sobie już wyobrazić, no a interpretacje treści poszczególnych miejsc są czasem możliwe dla wielu do odczytania tylko z odpowiednim podręcznikiem. I tak, kiedy już jesteśmy w tej niesamowitej atmosferze parku, to wypada tylko usiąść może na wielkich głazach „Pól Eliżejskich”, odpocząć i zapatrzeć się na złamaną kolumnę, którą, jak pisze Jaroszewski, „...Polacy zamieszkujący Humań w XIX i XX wieku nazywali pomnikiem utraconej ojczyzny...”.

Park „Zofiówka”, „Skala Tarapejska” (fot. B. Werner)

z bardzo rzadkimi a dobrze pielęgnowanymi introduktami, jak też

Warszawa, Cmentarz Powązkowski – Katakumby, tablica nagrobna Ludwika Metzla (konieczne zabiegi konserwatorskie) (fot. B. Werner)

Powiedzmy zatem na zakończenie – zwiedzanie Zofiówki to po prostu podróż sentymentalna, nie tyle w stopy Ukrainy, co do miejsca kresów dawnej Rzeczypospolitej. Dzisiaj miejsca wspólnego dziedzictwa, a w przyszłości może i światowego UNESCO, do którego w pełni ten urzekający obiekt się kwalifikuje.

*„Kto Gajów Tuskulańskich smakował ochłody,
Kto uwieńczył Tybru spadające wody,
Kto straszne Pausilypu przebywał wydroże
Jeszcze i w Sofijówce zadziwić się może;
I przyzna, jeśli szczerze usta jego włada:
Czym tamte w częściach słyną, ta razem posiada”.*

(Z poematu Stanisława Trembeckiego „Zofiówka”, cytata za: Ryszard Przybylski „Ogrody Roman-tyków”, Kraków 1978)

Barbara WERNER

Krajobraz kulturowy Śląska – nasze wspólne dziedzictwo. Badanie i ochrona

VI Konferencja Grupy Roboczej Polskich i Niemieckich Historyków Sztuki
29 września–3 października 1999 roku
Pałac Łomnica k.Jeleniej Góry

Na przełomie września i października bieżącego roku odbyła się w pałacu w Łomnicy koło Jeleniej Góry VI Konferencja Grupy Roboczej Polskich i Niemieckich Historyków Sztuki. Jej gospodarzem był Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu – Narodowa Instytucja Kultury. Przy organizacji konferencji współpracowali także: Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków, Zakład Konserwacji Zabytków Politechniki Warszawskiej, Instytut Historii Sztuki Uniwersytetu Jana Gutenberga w Moguncji, Herder-Institut w Marburgu i Bundesinstitut für Ostdeutsche Kultur und Geschichte w Ol-denburgu, a także Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego we Wrocławiu.

Impreza odbyła się dzięki finansowemu wsparciu Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Tegoroczna konferencja Grupy Roboczej, której głównym celem działania jest wymiana informacji, prezentacja badań, a także popieranie nowych inicjatyw naukowych, dotyczących badań wspólnego dziedzictwa kulturowego Polski i Niemiec, przebiegała pod hasłem „Krajobraz kulturowy Śląska – nasze wspólne dziedzictwo. Badanie i ochrona”. Zgodnie z wypracowaną w poprzednich latach formułą spotkań do udziału w tegorocznej konferencji zostali zaproszeni nie tylko stali członkowie Grupy Roboczej, ale także osoby z nią dotychczas nie związane, przede wszystkim młodzi naukowcy, a nawet studenci, co umożliwiło zebranie szerokiego kręgu osób zajmujących się problematyką śląską. Ponadto udział wzięli miejscowi konserwatorzy zabytków: Andrzej Kubik – Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków i kierownicy Delegatur Służby Ochrony Zabytków w Jeleniej Górze – Wojciech Kapałczyński, i w Legnicy – Zdzisław Kurzeja.

Honorowymi gośćmi konferencji byli: attache kulturalny Ambasady Republiki Federalnej Niemiec Guy Feaux de la Croix, konsul generalny we Wrocławiu – Peter Ohr i sekretarz Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej – Eugeniusz Gorczyca.

Obradom przewodniczyli dwaj współprzewodniczący Grupy Roboczej: prof. Andrzej Tomaszewski (Politechnika Warszawska) i prof. Dethard von Winterfeld (Uniwersytet Mainz).

Ogólna dyskusja (fot. R. Stachańczyk)

Konsul generalny Peter Ohr i prof. Dethard von Winterfeld (fot. R. Stachańczyk)

Dyskusja w przerwie obrad, od lewej: Zdzisław Kurzeja (kierownik Delegatury Służby Ochrony Zabytków w Legnicy), Andrzej Kubik (Wojewódzki Dolnośląski Konserwator Zabytków), Grzegorz Grajewski (dyrektor Regionalnego Ośrodka Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego), Jan Wrabec (Uniwersytet Wrocławski) (fot. R. Stachańczyk)

w Katowicach i Uniwersytetu Wrocławskiego. Ich znakomitym uzupełnieniem był raport o stanie zachowania zabytków Kotliny Jeleniogórskiej, przedstawiony przez konserwatora Wojciecha Kapałczyńskiego. Konserwator Dolnej Austrii Werner Kitlitschka w swoim referacie zwrócił uwagę na szerokie rozumienie pojęcia krajobraz kulturowy i na przykładzie Dolnej Austrii przedstawił różne jego aspekty.

Drugi dzień konferencji dał możliwość zaprezentowania się młodym uczestnikom konferencji, podejmującym tematykę polsko-niemiecką, nie ograniczającą się do Śląska, którzy w krótkich komunikatach przedstawili swoje tematy badawcze.

W tej części sesji przedstawiono również informacje o rozpoczynających się nowych programach instytucji. Program taki omówił Dietmar Popp z Geisteswissenschaftliches Zentrum Geschichte und Kultur Ostmitteleuropas z Lipska, które w roku 2000 rozpocznie realizację czteroletniego projektu pn. „Znaczenie polskiej dynastii Jagiellonów dla sztuki i kultury Europy Środkowej 1450–1550”. O rozpoczętym właśnie 1 października 1999 roku projekcie, którego celem jest opracowanie „Przewodnika po zabytkach sztuki Śląska” (*Handbuch der Kunstdenkmäler Schlesiens*), poinformowała Hanna Nogossek z Herder – Institut w Marburgu.

Sesję popołudniową wypełniły dwa referaty, przedstawiające z dwóch różnych punktów widzenia historię badań naukowych w Polsce i Niemczech i ich stan aktualny (*Deutsche „Ostforschung”* – dr Beate Störkuhl, Bundesinstitut für Ostdeutsche Kultur und Geschichte i *Polnische „Westforschung”* – prof. Adam Labuda, Uniwersytet Humboldta – Uniwersytet Poznański), które stały się przyczynkiem do trwającej do późna dyskusji na temat przyszłych celów i zadań polsko-niemieckich prac badawczych i działalności Grupy Roboczej.

Program trzeciego dnia w całości wypełnił objazd po regionie, po którym przewodnikiem był konserwator Kapałczyński. On to oprowadził uczestników konferencji po kościele Wang w Karpaczu Górnym, założeniu klasztornym w Krzeszowie i pawilonie opatów w Krzeszowie-Betlejem, na miejscu zapoznając uczestników z praktyką konserwatorską. W Świdnicy, będącej kolejnym przystankiem objazdu, gospodarzem był Ulrich Schaaf, kierownik

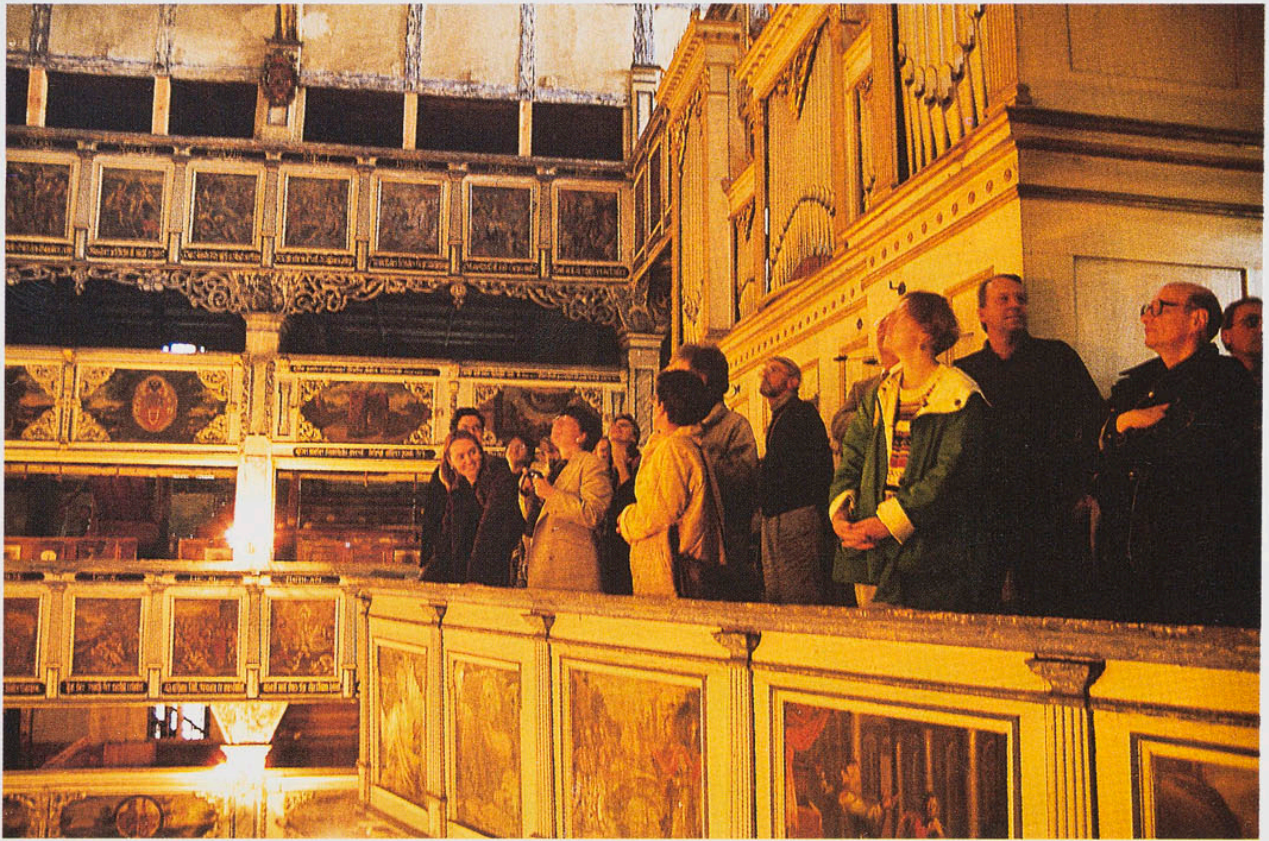

Zwiedzanie kościoła Pokoju w Świdnicy. Oprowadza Ulrich Schaaf (fot. R. Stachańczyk)

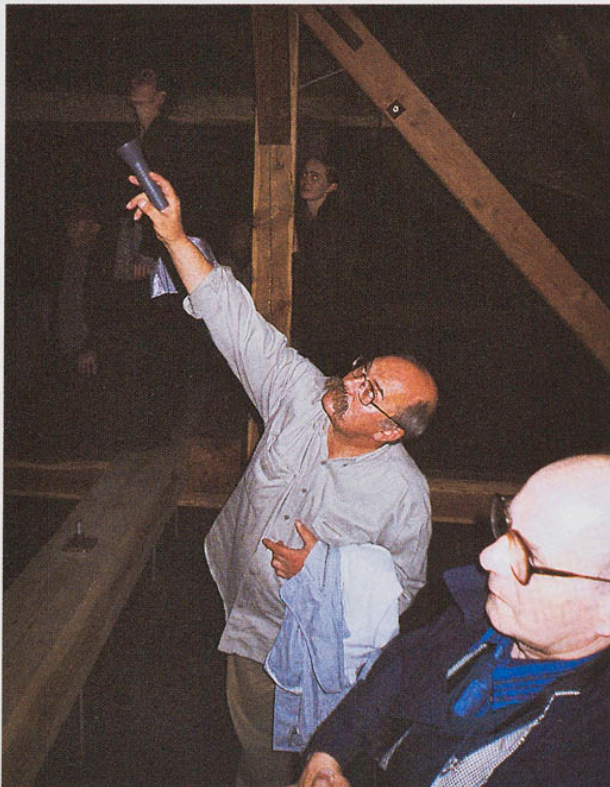
Pierwszy dzień konferencji w całości poświęcony był tematyce śląskiej. Śląski „krajobraz kulturowy” przywołany w tytule konferencji, przedstawiony został przede wszystkim jako przedmiot badań historii sztuki, od makroskali jednostek środowiska kulturalno-przyrodniczego, poprzez całe ich „poszycie zabytkowe”, do bogactwa zawartych w nim dzieł sztuki.

W referatach sesji moderowanej przez prof. Ewę Chojecką z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i prof. Detharda von Winterfelda przedstawione zostało szerokie spektrum problematyki, poczynając od sztuki średniowiecznej do architektury „Trzeciej Rzeszy”.

Dominowały wystąpienia przedstawicieli dwóch polskich ośrodków badań nad Śląskiem – Uniwersytetu Śląskiego

Uczestnicy konferencji podczas zwiedzania kościoła Pokoju w Jaworze (fot. R. Stachańczyk)

Zwiedzanie kościoła Pokoju w Jaworze. Oprowadza konserwator Zdzisław Kurzeja (fot. R. Stachańczyk)

Niemieckiego Centrum Rzemiosła i Ochrony Zabytków z siedzibą w Fuldzie. Jego zespół, składający się z polskich i niemieckich specjalistów, prowadzi prace restauracyjne w kościele Pokoju w Świdnicy. W Jaworze, gdzie uczestnicy konferencji zwiedzali nieco starszy od świdnickiego kościół Pokoju pw. św. Ducha, na grupę oczekiwał konserwator Zdzisław Kurzeja, który przedstawił szczegółowo zagadnienia związane z ochroną i restauracją kościoła, a także poinformował o staraniach o wpisanie go na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. W drodze powrotnej do Miłkowa uczestnicy zwiedzili jeszcze gotycki kościół joannicki w Strzegomiu i zespół barokowy kościoła i klasztoru benedyktyńców w Legnickim Polu, które były ostatnim punktem objazdu.

Przedstawiona podczas konferencji problematyka potwierdziła raz jeszcze tezę, że historyczny Śląsk stanowi obszar kulturowy o wyjątkowym w skali europejskiej bogactwie krajobrazowym, odpowiadający pojęciu „wspólnego europejskiego dziedzictwa”.

Renata STACHAŃCZYK

Problemy rewaloryzacji zespołu pałacowo-parkowego w Potoku Złotym

Potok Złoty – widok na pałac Raczyńskich z głębi parku (fot. M. Świątkowski)

chiwalnymi w celu przeprowadzenia analiz historycznych rozwoju całego założenia i prześledzenia kolejnych przekształceń układu kompozycji parku. Dotychczas nie opracowano dla parku dokumentacji ewidencyjnej.

Powstanie i rozwój tego założenia związanego z dziejami dóbr w Potoku Złotym sięgają pocz. XVII w. Malowniczy krajobraz doliny Potoku Złotego z przepływającą przez jej środek rzeką Wiercicą wybrano na lokalizację pałacowego parku, kształtowanego przez kolejnych właścicieli majątku. W roku 1852 Wincenty Krasieński wybudował tu dla swojego syna, poety Zygmunta Krasieńskiego, dwór murowany z klasycystycznym portykiem. Ośią kompozycji parku była zachowana do dzisiaj klonowa aleja prowadząca z dworu do kościoła w Potoku Złotym, łącząca założenie z otaczającym krajobrazem. Wzdłuż rzeki przepływającej przez park założono układ stawów rybnych. Źródła Wiercicy – Zygmunt i Elżbieta – oddalone o 4 km od parku, oraz największy staw parkowy Irydion to przykłady związku miejscowego nazewnictwa z osobą poety. Córka poety Maria Krasieńska z mężem Edwardem Raczyńskim osiedliła się tu na stałe w 1874 r. Rozpoczęła wówczas budowę nowego okazałego pałacu zaprojektowanego przez Z. Hendla i urządziła park.

W 1912 roku kolejni spadkobiercy kontynuowali rozbudowę rezydencji wg projektu Jana Hauricha, wyremontowali dawny dwór, a czołowy warszawski planista F. Szanior przekomponował park. Budowa drogi z Żarek do Janowa na pocz. XX w. rozdzieliła zespół na dwie części, rezydencjonalną z pałacem i parkiem oraz folwarczną po przeciwnej stronie drogi, z budynkami administracji dóbr, spichle-

Zabytkowy zespół pałacowo-parkowy w Potoku Złotym, gm. Janów, woj. śląskie, wpisany w krajobraz Jury Krakowsko-Częstochowskiej, znajduje się na terenie Parku Krajobrazowego Orlich Gniazd, należącego do Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych. W środku rozległego założenia parkowego w Potoku Złotym zlokalizowany jest XIX-wieczny pałac Raczyńskich, obecnie będący siedzibą Zarządu Zespołu Jurajskich Parków Krajobrazowych dawnego województwa częstochowskiego. Zarząd ZJPK nawiązał współpracę z Ośrodkiem Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie w zakresie opracowania projektu rewaloryzacji założenia parkowego. Prace projektowe poprzedzone będą badaniami ar-

Potok Złoty – widok na największy staw parkowy Irydion (fot. M. Świątkowski)

rzem i budynkami gospodarczymi. Część rezydencjonalną założenia ogrodzono wówczas murem z kamienia wapiennego z trzema bramami. Najokazalsza jest brama południowa usytuowana na osi zabytkowej alei klonowej.

Obecnie teren historycznego założenia, będący własnością Skarbu Państwa, podzielony jest pomiędzy kilku użytkowników. Całkowita powierzchnia terenu w obrębie murowanego ogrodzenia wynosi 38,5 ha, z tego użytkowane przez Zarząd ZJPK park wraz pałacem zajmują ok. 25 ha. Dwór Z. Krasieńskiego jest Oddziałem Muzeum Okręgowego w Częstochowie. Pozostały teren zajmuje Zespół Szkół Rolniczych w Potoku Złotym, z nowymi budynkami szkolnymi, stadionem i polami upraw we wschodniej części parku.

Sąsiadujący z główną bramą wjazdową dawny budynek służby pałacowej został wykupiony przez mieszkających tam lokatorów. Druga część folwarczna po przeciwnej stronie drogi zarządzana jest niezależnie od części pałacowo-parkowej, zabytkowe zabudowania użytkowane są przez Nadleśnictwo i Spółdzielnię Rolniczą. Współistnienie kilku użytkowników zabytkowego założenia w Potoku Złotym jest głównym problemem przy opracowywaniu koncepcji rewaloryzacji zespołu. Projekt będzie obejmował całość zespołu z dawną częścią gospodarczą, ze względu na historyczne i przestrzenne powiązanie obu części. Zachowany fragment alei wjazdowej do pałacu przechodzi na terenie folwarku w aleję klonową, wyodrębniającą dwa oddzielne wnętrza gospodarcze. Harmonijne powiązanie tej części założenia z układem urbanistycznym wsi stanowić będzie o wartości krajobrazu kulturowego.

Kolejnym problemem będzie izolacja parku pałacowego od zespołu szkolnego. Szczególnie trudna sytuacja jest w przypałacowej części parku, gdzie przylegające do elewacji pałacu ogrodowe wnętrza z rozległym trawnikiem, które powinny spełniać funkcje salonu ogrodowego, użytkowane jest przez szkołę. W sąsiedztwie pałacu znajdują się również dwa boiska szkolne. Przekazanie tego terenu użytkownikowi pałacu umożliwiło by właściwą rewaloryzację parku.

Dominującym elementem kompozycji parkowej jest układ wodny, wykorzystujący naturalne piękno rzeki przepływającej wzdłuż osi parkowej. Odtworzenie historycznego układu stawów, obecnie osuszonych, jest ważnym punktem projektu rewaloryzacji.

Park w Potoku Złotym to przykład XIX-wiecznego parku krajobrazowego, z interesującymi grupami drzew i naturalnie kształtowanymi wnętrzami. Wykaz inwentaryzacyjny drzewostanu parkowego sprzed 20 lat obejmuje 6 tys. drzew. Park przez lata pozbawiony właściwej pielęgnacji zarósł samosiewami i nabrał charakteru leśnego.

Odtworzenie dawnego układu ścieżek parkowych i odsłonięcie projektowanych przez F. Szaniora wnętrz parkowych ukaże piękno tego założenia, wpisanego w malowniczy, naturalny krajobraz. Odtworzenie powiązań widokowych z otaczającym krajobrazem to kolejne zadanie projektu rewaloryzacji. Wnioski projektowe będą uwzględniały zarówno ochronę dóbr kultury, jak i ochronę wartości przyrodniczych współistniejących na tym terenie, chronionym już jako park zabytkowy należącej do Parku Krajobrazowego.

Potok Złoty – dwór Zygmunta Krasieńskiego (fot. M. Świątkowski)

Potok Złoty – Pałac Raczyńskich (fot. M. Świątkowski)

Anna DYMEK

Działalność Rady Parku i prace w założeniu zamkowo-parkowym w Łąncucie

Okres największej świetności założenie zamkowo-parkowe wraz z całym kluczem łąncuckim ma już z pewnością za sobą. Kolejne wydarzenia dziejowe, wojny, zmiany ustrojowe nie sprzyjały dalszemu rozwojowi podobnych obiektów. Szczęśliwie samo założenie zamkowo-parkowe w Łąncucie przetrwało do czasów współczesnych w dobrym stanie.

Mamy nadzieję, że nowy rozdział w dziejach parku został otwarty z momentem powołania do życia, w 1996 roku, Rady Naukowo-Konserwatorskiej ds. Ogrodu i Parku hr. Potockich w Łąncucie. W skład Rady wchodzi specjalistów w dziedzinie ogrodów historycznych.

Z punktu widzenia konserwatorskiego przyjęto założenie, że przy rewaloryzacji parku należy powrócić do okresu najwspanialszego rozkwitu obiektu, czyli czasów władania Potockich, a szczególnie początku XX wieku. Pozwoli to na utrzymanie spójności stylistycznej pomiędzy zachowanymi wnętrzami Zamku z tego okresu i otaczającym go parkiem. Do tej pory Rada Parku skoncentrowała się na zleceniu i nadzorowaniu prac związanych z rozpoznaniem Ogrodu w obrębie bastionów, a szczególnie Ogrodu Różanego. Zachowana w znacznej części dokumentacja i materiały ikonograficzne z początku XX wieku pozwalają prześledzić układ kompozycyjny założenia. Dzięki tym materiałom powstało ciekawe opracowanie dr inż. D. Kraus z AR w Krakowie – „Zamek w Łąncucie – Rekonstrukcja nasadzeń kwiatowych Ogrodu Wewnętrznego na podstawie fotografii z albumów Józefa Piotrowskiego”. Dokładne prześledzenie zdjęć, list florystycznych oraz katalogów firm oferujących materiał roślinny (zachowanych w Archiwum Zamkowym) przyniosło efekt w postaci tabelarycznych zestawień nasadzeń do poszczególnych fragmentów Ogrodu Wewnętrznego.

Na podstawie tych samych zdjęć archiwalnych mgr inż. M. Kowalczyk z Politechniki Warszawskiej wykonał pomiary fotogrametryczne dla Ogrodu Różanego. Opracowanie takie było konieczne dla wykonania planu rekonstrukcji Ogrodu, ponieważ nie zachowały się żadne rysunki wymiarowe z okresu jego powstania.

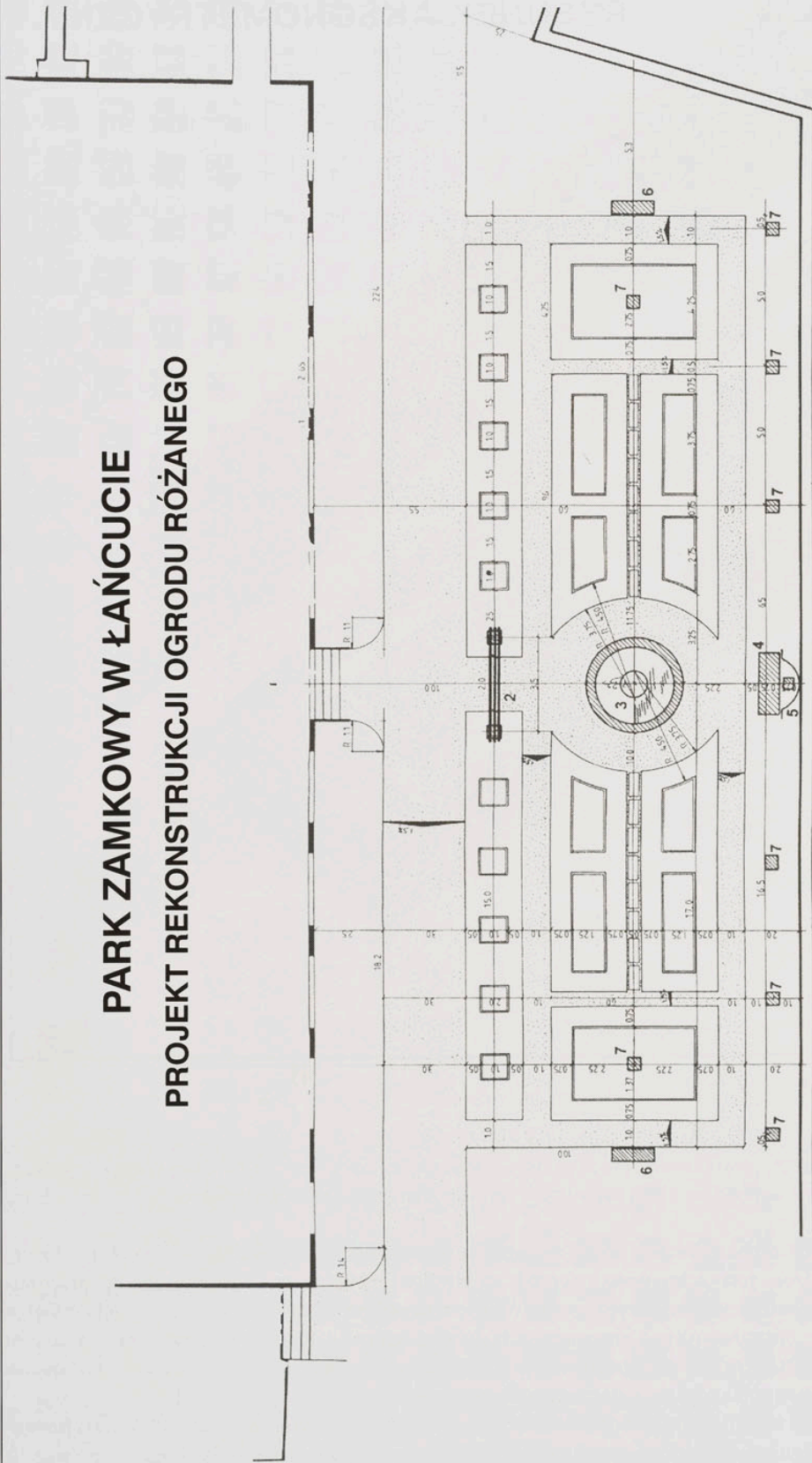
Kolejnym opracowaniem studialnym wykonanym pod patronatem Rady był ogólny raport pt. „Stan zdrowotny wybranych gatunków drzew parkowych Zamku w Łąncucie” autorstwa prof. T. Kowalskiego z AR w Krakowie.

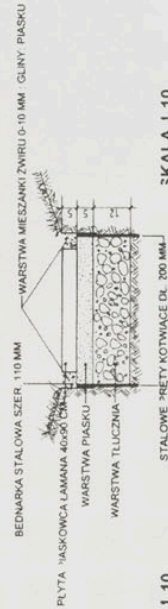
Ogród Różany – stan przed pracami rekonstrukcyjnymi (fot. M. Lisowska)

PARK ZAMKOWY W ŁAŃCUCIE

PROJEKT REKONSTRUKCJI OGRODU RÓŻANEGO

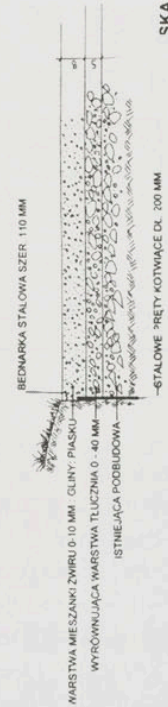

PRZEKRÓJ NAWIERZCHNI Z PŁYT Z PIASKOWCA

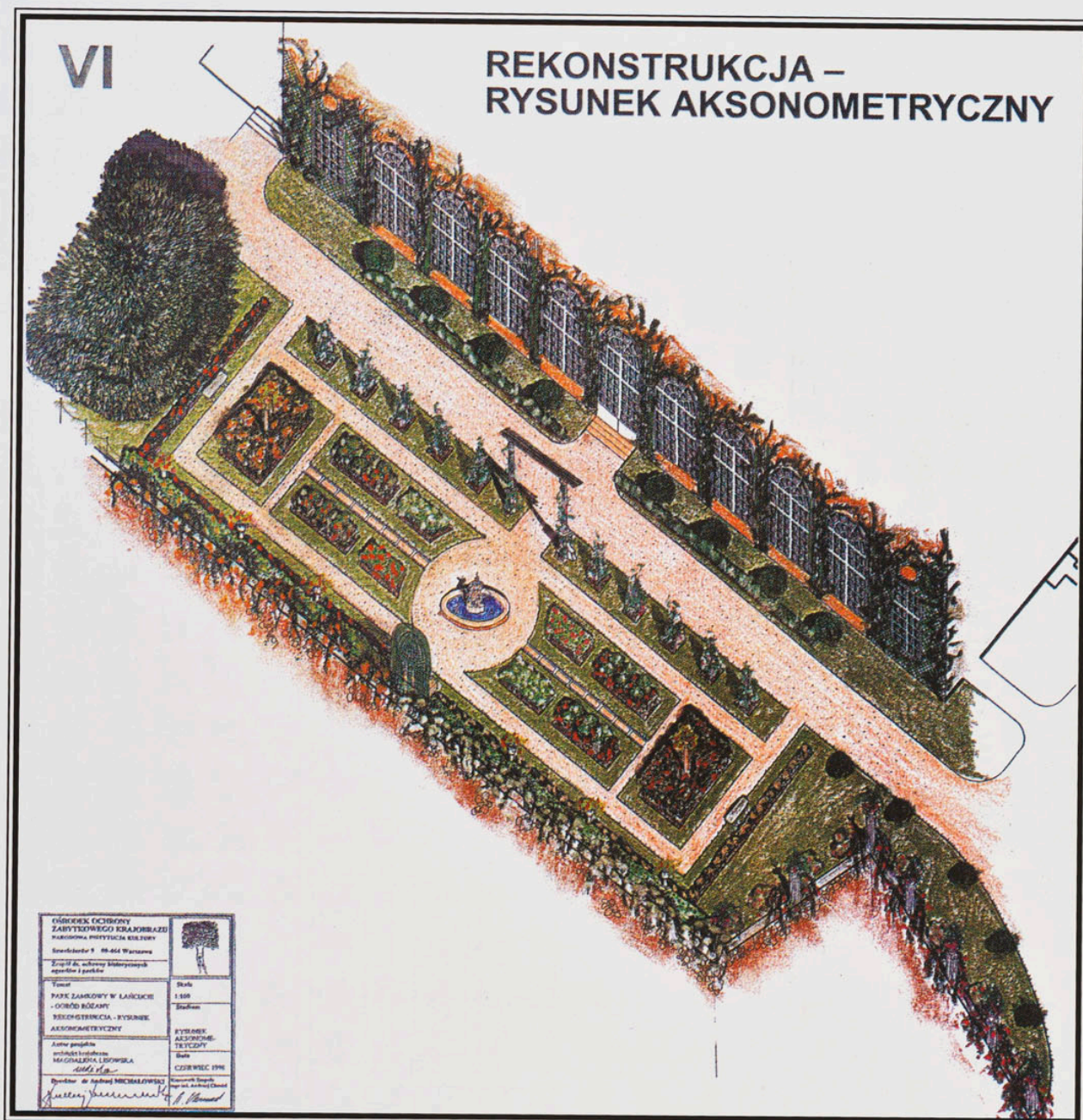

SKALA 1 10

PRZEKRÓJ NAWIERZCHNI ZWIROWEJ

SKALA 1 10

OSRODEK OCHRONY ZABYTEKOWEGO KRAJOBRAZU Instytut Historii Kultury Materialnej Szkieletowa 9 00-614 Warszawa	
Kopia do zbiorów bibliotecznych ogrodu i parku	
Temat PARK ZAMKOWY W ŁANCUCIE - OGRÓD WĘWĘTRZNY REKONSTRUKCJA - RYSUNEK AKSONOMETRYCZNY	Skala 1:500 Tytuł RYSUNEK AKSONOMETRYCZNY
Autor projektu inżynier architekt MAGDALENA LISOWSKA	Data CZERWIEC 1996
Dyktor ds. Ogrodu MICHAŁOWSKI <i>[Signature]</i>	Inżynier ds. Ogrodu <i>[Signature]</i>

Omówiono w nim pokrótce choroby powodowane przez grzyby wśród gatunków drzew najbardziej charakterystycznych dla parku łancuckiego. Podano ponadto kilka propozycji rozwiązania problemów związanych z pojawiającymi się patogenami.

Oprócz prac czysto studialnych, wykonywanych przez specjalistów z poszczególnych dziedzin, w Ośrodku Ochrony Zabytkowego Krajobrazu prowadzona jest szczegółowa kwerenda archiwalna i biblioteczna i wykonywane są opracowania projektowe. Do tej pory wykonano inwentaryzację Ogrodu Wewnętrznego i projekt techniczny rekonstrukcji Ogrodu Różanego. Obecnie w trakcie opracowania jest inwentaryzacja dendrologiczna całego parku wraz z przyłączonym sześćohektarowym „obszarem za stawem”. W następnym etapie prac planuje się wykonanie koncepcji zagospodarowania terenu Ogrodu Wewnętrznego z projektami szczegółowymi dla poszczególnych elementów ogrodu.

Działania Rady Parku mają za zadanie ukierunkowanie i bieżące wspieranie merytoryczne kompleksowo prowadzonych prac pielęgnacyjnych, konserwatorskich i rewitalizacyjnych na terenie założenia parkowego.

Magdalena LISOWSKA

Marian Kornecki – laureat nagrody Ministra Kultury i Sztuki

W Sali Balowej Zamku Królewskiego w Warszawie 2 października 1999 roku odbyła się uroczystość wręczenia nagród Ministra Kultury i Sztuki za rok 1998. Wśród wielu wyróżnionych laureatów, którzy otrzymali z rąk Ministra Andrzeja Zakrzewskiego statuetkę autorstwa Adama Myjaka, był Kolega Marian Kornecki.

Równocześnie ukazała się książka jego autorstwa *Kościoły drewniane w Małopolsce. Zagadnienie uwarunkowań oraz systematyki typów i form architektury (od średniowiecza do XX wieku)* wydana przez Ośrodek Dokumentacji Zabytków w Warszawie, Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Krakowie.

Jest to praca fundamentalna dla historii kultury w Polsce, a ze względu na przyjętą metodologię badań sędzę, że również dla problematyki architektury drewnianej w Europie.

Za tą pozycją pozwolimy sobie przytoczyć *curriculum vitae* autora.

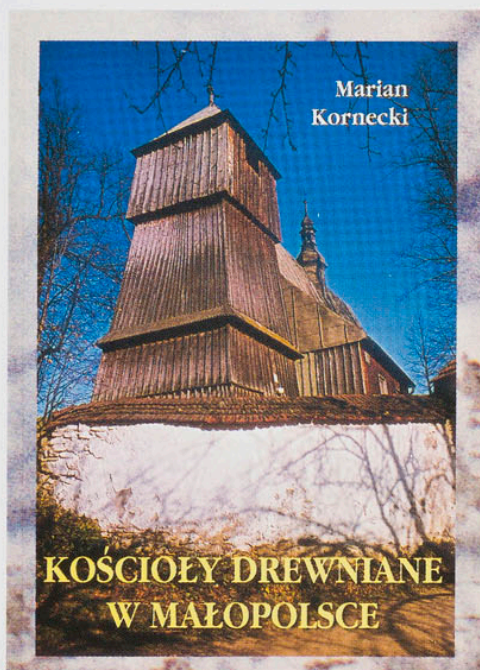
Marian Kornecki urodził się w 1924 roku w Krakowie, w rodzinie o bogatych tradycjach umiłowania Ojczyzny, a szczególnie jej części, którą stanowią zabytki przeszłości. Wpłynęło to w istotny sposób na rozbudzenie w Nim pasji historyka sztuki i obrońcy dzieł kultury. Z biegiem lat zaowocowało to powszechnie uznanym mianem jednego z czołowych znawców konserwatorstwa w skali kraju i poza jego granicami.

Bezpośrednio po uzyskaniu stopnia magistra w Uniwersytecie Jagiellońskim w 1951 roku podjął pracę w Wojewódzkim Urzędzie Konserwatorskim w Krakowie, a od 1953 roku pełnił funkcję zastępcy Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Po powołaniu do życia Zespołu Dokumentacji Zabytków w 1967 roku objął kierownictwo tej jednostki działającej przy Urzędzie Konserwatorskim. Od 1976 roku aż do przejścia na emeryturę był kierownikiem pracowni naukowej PP Pracowni Konserwacji Zabytków w Krakowie. Równoległe z pracą w Urzędzie Konserwatorskim i PP PKZ współpracował od 1954 roku, również aż do przejścia na emeryturę, z Pracownią Inwentaryzacji Zabytków Instytutu Sztuki PAN w Warszawie jako inwentaryzator i redaktor *Katalogu Zabytków Sztuki w Polsce*, tomów opracowanych m.in. dla woje-

wództw bydgoskiego i opolskiego, a współpracując z prof. Tadeuszem Chrzanowskim wydał 43 tomy tego katalogu. W latach 1968–1975 redagował *Materiały i Sprawozdania Konserwatorskie Województwa Krakowskiego* i inne podobne publikacje.

Przedmiotem Jego szczególnego zainteresowania jest drewniane budownictwo sakralne i ludowe. Owocami tego są m.in.: współudział w tworzeniu parku etnograficznego w Wygierzowie-Lipowcu, rozprawa doktorska *Kościoły drewniane w Małopolsce. Zagadnienie uwarunkowań oraz systematyki typów i form architektury (od średniowiecza do XX w.)*, monografia *Sztuka sakralna* w I tomie wydawnictwa *Kultura i natura w krajobrazie Jury*, kilkaset publikacji, wśród których znalazło się monumentalne dzieło, opracowane wspólnie z Tadeuszem Chrzanowskim, *Sztuka Ziemi Krakowskiej*, czy *Sztuka Śląska Opolskiego* i *Złotnictwo Toruńskie*.

Dr Marian Kornecki jest rzeczoznawcą Ministra Kultury i Sztuki w zakresie rewaloryzacji zabytkowych założeń urbanistycznych, zabytkowej architektury, założeń ruralistycznych i architektury drewnianej, przewodniczącym Komisji Programowania Społecznego Komitetu Odnowy Zabytków Krakowa powołanego przez Prezydenta RP, wieloletnim członkiem Zarządu Oddziału Krakowskiego Stowarzyszenia Historyków Sztuki i od sześciu lat przewodniczącym sekcji „Kościoły drewniane”, członkiem honorowym Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, konsultantem naukowym Ośrodka Dokumentacji Zabytków, członkiem Prezydium Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS. Od 1980 roku przez kilkanaście lat w Instytucie Etnologii Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadził wykłady z zakresu architektury i budownictwa drewnianego oraz konserwatorstwa.

Jest pierwszym laureatem prestiżowego wyróżnienia w dziedzinie polskiego konserwatorstwa – Medalu im. Hanny Pieńkowskiej i Jerzego Łomnickiego. W 1995 roku za całokształt działalności na polu ratowania polskiego dziedzictwa kulturowego został odznaczony przez Prezydenta RP Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Dodam, że bardzo wysoko cenię, na pierwszy rzut oka bardzo niepozorną, a jakże istotną działalność, jaką Marian Kornecki rozwija w Oddziale Krakowskim Stowarzyszenia Historyków Sztuki – opracowując i wydając serię skromnie powielanych zeszytów *Kościół Drewniany*.

Na naszych oczach powstaje *corpus delicti* naszych zaniedbań w ochronie tego tak ważnego dziedzictwa narodowego.

Andrzej MICHAŁOWSKI

Marian Kornecki „Kościół drewniany w Małopolsce. Zagadnienia uwarunkowań oraz systematyki typów i form architektury (od średniowiecza do XX wieku)”

Wyd. Ośrodek Dokumentacji Zabytków,
Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Krakowie,
Kraków 1999, ss. 367, il. 369

Najnowsza książka Mariana Korneckiego wymaga obszernego omówienia pióra kompetentnego specjalisty z zakresu budownictwa i architektury drewnianej, szczególnie sakralnej. Jest ona bowiem podsumowaniem wieloletnich prac tego znakomitego, wielce sumiennego badacza, dysponującego rozbudowanym warsztatem naukowym, skrupulatnie tworzonym i uzupełnianym w trakcie prowadzonych przez niego wraz z Tadeuszem Chrzanowskim oraz członkami kierowanych przez niego zespołów, działań inwentaryzatorskich, atlasowych, dla Katalogu Zabytków Sztuki, jak również innych prac i własnych poszukiwań archiwalnych i terenowych. Tak więc obecnie pragniemy jedynie zasygnalizować fakt ukazania się tej pozycji.

Pracę poprzedza obszerny, dwudziestostronicowy wstęp, omawiający jej przedmiot, źródła, sposoby ich pozyskiwania, stan i metodykę badań oraz samego opracowania. Rozdziały zatytułowane: „Kościół doby gotyku do połowy XVI wieku”, „W dobie baroku – XVIII wiek”, „Kościół XIX i XX wieku”, stanowią szerokie omówienie problematyki tych okresów wraz z analizą i podsumowaniami na tle porównawczym.

W rozdziałach zatytułowanych „Kościół drewniany w konfrontacji potrzeb użytkowych i postaw konserwatorskich” oraz „Kościół drewniany dziś i jutro. Zagrożenia i potrzeby zachowania” zajmuje się Autor losami tych budowli w aspekcie zmian dokonywanych przez użytkowników oraz w trakcie prac konserwatorskich i remontowych. Uwagi te i spostrzeżenia wynikające z wieloletniej praktyki konserwatorskiej, a także z wnikliwości i szerokiej wiedzy Autora, mają charakter cennych uogólnień oraz stanowią prawdziwy almanach wiedzy dla osób zajmujących się historią, teorią i praktyką konserwacji, przy czym wartość ich nie ogranicza się jedynie do obszaru Małopolski.

W podsumowaniu stwierdza Autor, że kościoły drewniane w Polsce stanowią od czasów najdawniejszych rodzimy i nieodłączny element miejscowego krajobrazu osadniczego. Ukształtowane zostały poprzez zasady ideowe oraz formy wynikające z wzorców właściwych dla polskiego oblicza kulturowego, przejmującego zarówno tradycje lokalne, jak również inspiracje zewnętrzne, rysując się na tle sztuki europejskiej jako zjawisko odrębne, o własnych uwarunkowaniach, nie przystające w pełni do wynikających z syntez ogólnych obrazów i kierunków w historii architektury.

Szerokie potraktowanie tematu, dogłębność ujęcia a również wartości praktyczne każą sądzić, że książka M. Korneckiego znaleźć się powinna w każdej bibliotece konserwatorskiej.

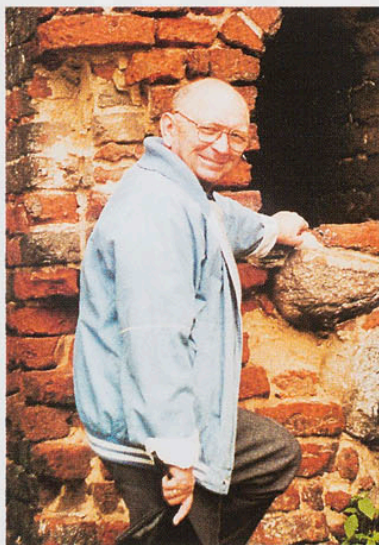
J.Gr.

Jubileusz 70-lecia Profesorów Mariana Arszyńskiego i Jana Tajchmana

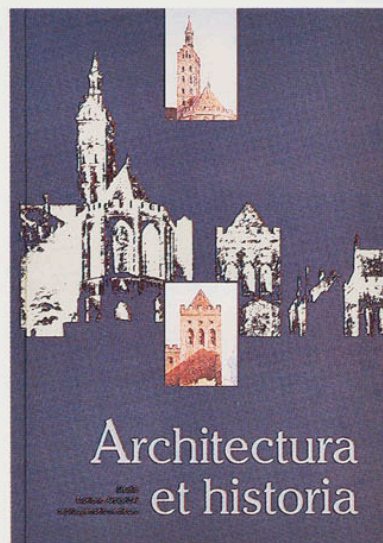
W dniu 24 września 1999 roku w Sali Mieszkańskiej Ratusza Toruńskiego odbyła się podniosła uroczystość pod patronatem Jego Magnificencji Rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu ku czci dwóch wybitnych Profesorów Instytutu Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa Wydziału Sztuk Pięknych UMK Mariana Arszyńskiego i Jana Tajchmana.

Uroczystość została poprzedzona Mszą Świętą w Katedrze św. Jana, a następnie otwarciem wystawy prezentującej dorobek twórczy architekta-pedagoga prof. Jana Tajchmana.

Z okazji 70-lecia Profesorów zostały wydane dwie Księgi Pamiątkowe: *Architectura et historia* – poświęcona Marianowi Arszyńskiemu i *Conservatio est aeterna creatio* – poświęcona Janowi Tajchmanowi.

Profesor Marian Arszyński

Księga pamiątkowa poświęcona profesorowi Marianowi Arszyńskiemu

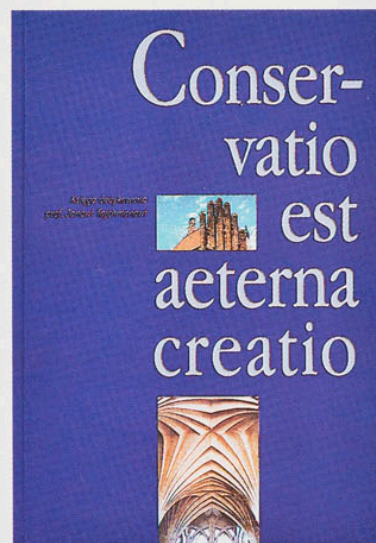
Do Jubilatów zostały skierowane i odczytane na uroczystości w imieniu Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków opublikowane obok listy gratulacyjnej.

Wszechstronna działalność konserwatorska obu Profesorów jest godna najwyższego uznania, a my życzymy co najmniej 100 lat aktywnej działalności zawodowej i dalszego wspierania Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, składając w tym miejscu słowa podziękowania.

Andrzej MICHAŁOWSKI

Profesor Jan Tajchman

Księga pamiątkowa poświęcona profesorowi Janowi Tajchmanowi

STOWARZYSZENIE KONSERWATORÓW ZABYTKÓW

ZARZĄD GŁÓWNY

00-464 Warszawa, ul. Szwoleżerów 9, tel. 621-54-77, 621-62-41

Pan
Prof. dr hab. Marian ARSZYŃSKI

Z okazji Jubileuszu Siedemdziesięciolecia urodzin Pana Profesora, w imieniu Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków prosimy o przyjęcie wyrazów szacunku i uznania za całokształt dokonań na polu naukowym, badawczym, dydaktycznych, a także w działalności społecznej.

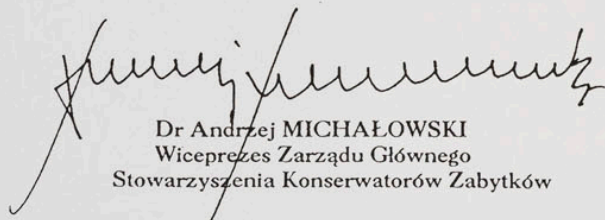
Wszechstronne studia z dziedziny historii sztuki, konserwatorstwa, konserwacji i muzealnictwa w powiązaniu z pasją badawczą zaowocowały pokaźnym zbiorem dokumentacji historyczno-konserwatorskiej z zakresu architektury i urbanistyki, który to stanowi bazę znakomitego warsztatu naukowego.

Warto zwrócić uwagę na rozległe zainteresowania Pana Profesora wśród których ważne miejsce zajmuje problematyka dotycząca późnośredniowiecznego warsztatu budowlanego z terenu Prus oraz budownictwo warowne zakonu krzyżackiego.

Pragniemy Panu podziękować w szczególności za tą wyjątkową cechę osobowości, która sprawiła iż oprócz rzetelnej wiedzy uczonego jest Pan Człowiekiem wielkiego serca i szacunku dla poprzedników, dzięki czemu darzymy Pana sympatią i zaufaniem.

Doceniamy aktywność Pana Profesora w radach, komisjach i różnych gremiach naukowo-doradczych w kraju i za granicą, w których jest Pan cenionym autorytetem.

Jednocześnie prosimy o przyjęcie życzeń dalszych sukcesów w realizacji planów naukowych oraz zdrowia i pomyślności w życiu osobistym.

Dr Andrzej MICHAŁOWSKI
Wiceprezes Zarządu Głównego
Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Mgr inż. arch. Maria SARNIK-KONIECZNA
Prezes Zarządu Głównego
Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Warszawa, dnia 24 września 1999 roku

STOWARZYSZENIE KONSERWATORÓW ZABYTKÓW

ZARZĄD GŁÓWNY

00-464 Warszawa, ul. Szwoleżerów 9, tel. 621-54-77, 621-62-41

Pan
Prof. dr hab. Jan TAJCHMAN

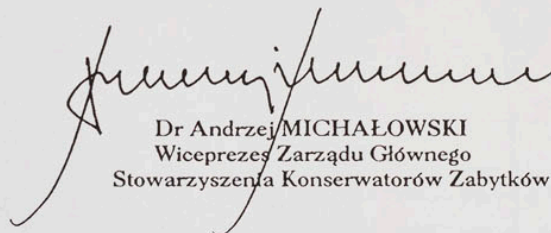
W imieniu Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków z prawdziwą radością przekazujemy Panu Profesorowi wyrazy głębokiego szacunku za całokształt dokonań w dziedzinie interdyscyplinarnego podejścia do konserwacji zabytków architektury, który składa się na Pana piękny Jubileusz Siedemdziesięciolecia urodzin.

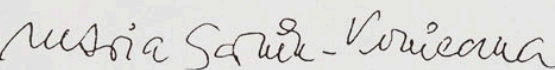
Wyrażamy szczególne uznanie za umiejętność połączenia talentu twórcy-architekta z pasją architekta-konserwatora w celu poznania i ochrony autentyku zabytkowej architektury i starych technik budowlanych, jak również za wykorzystanie konserwatorstwa jako dyscypliny uniwersyteckiej w praktycznej działalności projektowej.

W bogatym i wszechstronnym dorobku badawczym i studialnym pragniemy podkreślić wybitne osiągnięcia Pana Profesora w specjalistycznej dziedzinie studiów nad zabytkową stolarką architektoniczną, a także w dziedzinie badań stropów drewnianych w Polsce, które to opracowania zostały uhonorowane nagrodą Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków.

Cenimy Pana Profesora za Jego autorytet, za konsekwencję, za życzliwość, za to, że możemy liczyć na merytoryczną pomoc.

Prosimy więc przyjąć życzenia realizacji dalszych zamierzeń, zdrowia i pomyślności w życiu osobistym.

Dr Andrzej MICHAŁOWSKI
Wiceprezes Zarządu Głównego
Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Mgr inż. arch. Maria SARNIK-KONIECZNA
Prezes Zarządu Głównego
Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków

Warszawa, dnia 24 września 1999 roku

Jubileusz Ks. Infulata Romana Kostynowicza

Dostojny Jubilat Ks. Infulat Roman Kostynowicz jest postacią znaną i powszechnie szanowaną nie tylko w kręgu członków Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków. Przypadające na 1999 rok rocznica czterdziestu lat czynnej pracy zawodowej jako konserwatora zabytków i siedemdziesiąta piąta rocznica urodzin, wyznaczają piękną kartę dorobku zawodowego i życiowego dostojnego Jubilata.

Ks. Inf. Roman Kostynowicz urodził się w 1921 r. w Jeziornej koło Tomaszowa Lubelskiego. Wzrastał i dojrzewał w środowisku intelektualnie wyczulonym na piękno otoczenia. Ojciec – zawodowy wojskowy, matka – nauczycielka rysunku i śpiewu, stryj studiujący malarstwo w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie u takich mistrzów jak L. Wyczółkowski, J. Matejko, czy J. Fałat – oddziaływali inspirująco, tworzyli specyficzny klimat i atmosferę domowego wychowania. Zapewne ten klimat skłonił brata Stanisława do ukończenia studiów malarskich w Akademii Warszawskiej a Romana Kostynowicza zachęcił do pogłębiania wiedzy z zakresu historii sztuki i konserwacji zabytków.

Zakończenie wojny powoduje w 1945 roku przyjazd do Szczecina. Jubilat ukończył Seminarium Duchowne w Gorzowie Wlkp. w 1952 roku, a w 1961 roku – konserwację na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Uzyskał godność kanonika, prałata a w 1983 roku w Kamieniu Pomorskim – proboszcza, a zarazem diecezjalnego konserwatora zabytków. Diecezjalny konserwator zabytków daje się poznać jako nieustrudzony organizator odbudowy i rewaloryzacji licznych, nie tylko sakralnych obiektów na Pomorzu Zachodnim, w północnej części Wielkopolski i na Ziemi Lubuskiej. Powoływanie muzeów, gromadzenie zbiorów, wyposażanie kościołów i kaplic, organizacja festiwalu organowych w Kamieniu Pomorskim, przy udokumentowanej publikacjami pracy naukowej i własnym dorobku artystyczno-malarskim daje wyobrażenie o niezwykle czynnym rytmie pracy zawodowo-dydaktycznej. Autorytet zawodowy dla konserwatorów zabytków – warsztatowców, niezastąpiony w ocenie wartości artystycznych i historycznych, znający specyfikę historyczną regionu, jest dla naszego grona osób związanych z konserwatorstwem na Pomorzu Zachodnim skarbnicą wiedzy i nauczycielem.

Środowisko skupione wokół Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków w Oddziale Szczecińskim zgodnie podjęło starania o możliwie godne uhonorowanie dostojnego Jubilata. Honorowy Patronat Jubileuszu pełnili: Jego Eksce-

Uroczystości w katedrze pw. św. Jakuba Apostoła (fot. J. Suruda)

lencja Metropolita Szczecińsko-Kamieński Ksiądz Arcybiskup Marian Przykucki, Generalny Konserwator Zabytków Aleksander Broda, Marszałek Województwa Zachodniopomorskiego Zbigniew Zychowicz. Komitet organizacyjny obchodów Jubileuszu zaszczylicili: Andrzej Durka – wicemarszałek województwa zachodniopomorskiego, Kazimierz Kozłowski – dyrektor Archiwum Państwowego w Szczecinie, Ewa Stanecka – Wojewódzki Konserwator Zabytków w Szczecinie, Władysław Chrostowski – Wojewódzki Konserwator Zabytków w Gorzowie Wlkp., Małgorzata Paszkowska – Miejski Konserwator Zabytków w Szczecinie, Eugeniusz Kus – dyrektor Zamku Książąt Pomorskich, Ks. Jan Marcin Mazur –

Fragment wystawy poświęconej działalności konserwatorskiej Ks. Inf. Romana Kostynowicza (fot. J. Suruda)

archidiecezalny duszpasterz środowisk twórczych metropolii szczecińsko-kamieńskiej, Ryszard Rogosz – prezes Oddziału Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków w Szczecinie, Tadeusz Urbaniak – dyrektor Departamentu Kultury, Edukacji i Nauki Urzędu Marszałkowskiego w Szczecinie. Program zakładał uroczystą celebrę Mszy Św. przez Dostojnego Jubilata, wystawę okolicznościową w salach Zamku Książąt Pomorskich, promocję książki Ks. Inf. Romana Kostynowicza „W Cieniu Trzech Katedr”, organizację sesji naukowej poświęconej tematyce konserwatorskiej na Pomorzu Zachodnim i publikację materiałów ze wspomnianej sesji.

Obchody otwierało uroczyste udostępnienie wystawy okolicznościowej przygotowanej w sali Anny Jagiellonki i Świętoborzyców w Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie. Otwarcia wystawy dokonał 18 kwietnia Jego Ekscelencja Ksiądz Arcybiskup Marian Przykucki. Prezentacja wybranych ruchomych dzieł sztuki zgromadzonych w pracowni konserwatorskiej i pochodzących z licznych obiektów sakralnych dała wyobrażenie o skali przeprowadzonych prac, pokazała warsztatowe wartości przeprowadzonych zabiegów, umożliwiła zapoznanie się z obiektami pozyskanymi i odzyskanymi dzięki pasji i zaangażowaniu Ks. Infulata. Dział prywatnej kolekcji wystawy ukazał dorobek artystyczny Autora i malarskie pamiątki rodzinne. Wystawa prezentowana okresowo wzbudzała żywe zainteresowanie zwiedzających.

22 kwietnia celebrę uroczystej Mszy Św. w Katedrze szczecińskiej, przy licznie zgromadzonym duchowieństwie i dostojnych gościach, prowadził Ks. Infulat Roman Kostynowicz. Okolicznościowe kazanie wygłosił metropolita szczecińsko-kamieński Ks. Arcybiskup Marian Przykucki. Następnie w salach Zamku Książąt Pomorskich dokonano otwarcia konferencji naukowej, na wstępie której wystąpienia mieli Patroni Jubileuszu i oficjalni goście. Uhonorowano Ks. Infulata pamiątkowymi medalami, dyplomami, listami gratulacyjnymi oraz nadaniem tytułu CONSERVATOR ECCLESIAE wręczonego w imieniu Zarządu Głównego SKZ przez jego sekretarza – pana Jana Gromnickiego.

Uroczystości na Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie (fot. J. Suruda)

Część oficjalną uświetniła promocja książki „W Cieniu Trzech Katedr” autorstwa Jubilata. Książka wydana staraniem Komitetu Organizacyjnego obchodów Jubileuszu, oddaje wiernie i zarazem podsumowuje dorobek organizacyjny, warsztatowy i naukowy dostojnego Jubilata, inspiratora i autora odbudowy, renowacji i rewaloryzacji katedr w Gorzowie Wlkp., Kamieniu Pomorskim i Szczecinie. Część naukowa sesji poświęcona była obiektom sakralnym na Pomorzu – w aspekcie artystycznym, historycznym i warsztatowym. Jej dorobek przygotowywany jest obecnie do druku. Uroczystości i sesję zakończyło towarzyskie spotkanie na obiedzie wydanym w salach

Wręczenie tytułu honorowego przyznawanego przez Zarząd Główny SKZ „Conservator Ecclesiae” – dyplom wręcza w imieniu prezesa SKZ pan Jan Gromnicki – sekretarz generalny SKZ (fot. J. Suruda)

Jubilat, Ks. Inf. mgr Roman Kostynowicz udziela wywiadu mediom (fot. J. Suruda)

restauracyjnych Zamku Książąt Pomorskich w Szczecinie.

Zakończone uroczystości i program obchodów Jubileuszu docenione zostały przez środowisko konserwatorskie w naszym regionie, czego wyrazem był udział dużej liczby osób z całego Pomorza, w tym distinguished gości, i adnotacje w mediach. Jubilatowi Ks. Infułatowi Romanowi Kostynowiczowi życzymy zdrowia, pomyślności i długich lat dalszej współpracy dla dobra naszego wspólnego dorobku kulturowego.

Ryszard ROGOSZ
Ewa STANECKA

I i II Forum Dydaktyczne Architektury Krajobrazu w Krakowie

Inspirator I Forum prof. Aleksander Böhm we wprowadzeniu do wydawnictwa pokonferencyjnego¹ skreślił następujące słowa:

„Inicjatywa przekształcenia spotkania dydaktycznego organizowanego od kilku lat w Instytucie Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej w ogólnopolską konferencję zrodziła się w wyniku ustanowienia w tym roku przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego kierunku studiów magisterskich: Architektura Krajobrazu. Kierunek ten istniał w Polsce w latach 1988–1991, ale został zlikwidowany. Zatem wszyscy zainteresowani powstaniem zawodu architekta krajobrazu powinni dołożyć starań, aby ta sytuacja nie powtórzyła się i aby w pełni wykorzystać stworzone podstawy prawne do rozpoczęcia nauczania w tej dziedzinie”

I dalej:

„Tradycja nauczania architektury krajobrazu w Politechnice Krakowskiej związana jest z powstałym w roku 1945 w ramach tej uczelni Wydziałem Architektury. Jego początki łączą się z nazwiskami profesorów: Tadeusza Tołwińskiego, Gerarda Ciołka i Zygmunta Nováka, którzy w warunkach powojennych potrafili pogodzić swoją pracę poza Krakowem, głównie w Warszawie, z tworzeniem nowej uczelni technicznej w Krakowie.

Jednakże ani wówczas, ani później architektura krajobrazu nie posiadała w Politechnice Krakowskiej formalnie wyodrębnionego kierunku studiów ani nawet specjalności. Jej nauczanie polegało – dotąd polega – na wprowadzeniu do programu jednego kierunku studiów, realizowanego w Wydziale Architektury PK, o nazwie „architektura i urbanistyka” – przedmiotów których nazwa, a jeszcze bardziej treść związane są z architekturą krajobrazu. Dzięki temu absolwent Politechniki Krakowskiej otrzymujący tytuł magistra inżyniera architekta posiada ogólne pojęcie o architekturze krajobrazu i więcej umiejętności w tej dziedzinie w porównaniu z kolegami kończącymi studia architektoniczne tam, gdzie architektura krajobrazu nie jest wykładana”.

Współpraca Instytutu Architektury Krajobrazu PK z Oddziałem Architektury Krajobrazu SGGW, gdzie *spiritus movens* był dr Przemysław Wolski, zaowocowała zorganizowaniem 20 listopada 1998 roku I Forum Dydaktycznego Architektury Krajobrazu, którego głównym celem było przedstawienie i przedyskutowanie programów nauczania na wyższych uczelniach w Polsce, a w szczególności uzyskanie krytycznego poparcia minimum programowego dla kierunku architektura krajobrazu przedłożonego do zaakceptowania przez Radę Główną Szkolnictwa Wyższego (co ostatecznie zostało zatwierdzone decyzją Rady Głównej z dnia 29 kwietnia 1999 roku).

Pozytywny odzew na zaproszenie do udziału w pracach Forum dowodzi, jak ważna i potrzebna była to inicjatywa, gdyż referaty, komunikaty i informacje przedstawili pracownicy naukowi Akademii Rolniczych w Krakowie, Olsztynie, Poznaniu i we Wrocławiu, Politechnik w Gdańsku, Gliwicach, Krakowie, Łodzi, Warszawie i we Wrocławiu, Uniwersytetów w Krakowie i Łodzi oraz Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu od razu poparł projekt i włączył się organizacyjnie do prac I Forum, urządzając m.in. przeglądową wystawę dorobku w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu. Jako teza zostało zgłoszone, że:

„Krajobraz – najwyższe dobro powszechne winien znaleźć swego kreatora we wszechstronnie wykształconym architekcie krajobrazu, który by go chroniąc rozwijał, a kształtując nie zaprzeczał jego naturze i tradycji kulturowej; w architekcie krajobrazu, którego zawód jest chroniony, a on w przyszłości mógłby wziąć w swe ręce odpowiedzialność za stan krajobrazów Polski”.

W dniach 14–16 października 1999 roku zostało zorganizowane II Forum Dydaktyczne Architektury Krajobrazu o charakterze międzynarodowym dla przedyskutowania treści programowych. We wprowadzeniu do opublikowanych referatów² prof. Aleksander Böhm napisał:

„Obecnie pragniemy skonfrontować propozycje programów przygotowane dla nowego kierunku studiów w Politechnice Krakowskiej, a także w SGGW i innych uczelniach polskich z doświadczeniami Kolegów z krajów,

¹ I Forum Dydaktyczne Architektury Krajobrazu. Materiały pokonferencyjne, opr. I. Sykta [w:] Studia i Materiały OOK, Krajobrazy 22 (34), Warszawa 1999.

² II Forum Dydaktyczne Architektury Krajobrazu, Kraków 14–16 października 1999. Instytut Architektury Krajobrazu, Politechnika Krakowska, Kraków 1999.

w których nauczanie architektury krajobrazu na poziomie akademickim ma wieloletnią tradycję. W czasie kilku dni wzajemnych prezentacji chcielibyśmy nauczyć się jak najlepiej, aby nasze plany zrealizować jak najlepiej. W tym celu zorganizowaliśmy II Forum Dydaktyczne Architektury Krajobrazu, a zainteresowanie, z jakim spotkała się nasza inicjatywa – wyrażone poprzez przyjęcie naszego zaproszenia – jest już dla nas olbrzymią satysfakcją.

Spotkanie to zamierzamy również wykorzystać jako okazję do przedstawienia naszym Gościom fragmentów polskiego krajobrazu oraz wybranych opracowań, jakie dla jego potrzeb podejmowaliśmy. Mamy nadzieję, że wymiana poglądów na temat nauczania i praktyki zawodowej w dziedzinie architektury krajobrazu – w ten sposób podjęta – będzie kontynuowana w przyszłości z pożytkiem dla wszystkich, coraz liczniejszych uczestników”.

W Forum udział wzięli, poza licznie reprezentowanymi uczelniami polskimi, uczestnicy zagraniczni: prof. R. Stiles (Wiedeń, Austria), prof. R.W. Sovinki (Purdue, USA), dr R. Wood (Manchester, Wielka Brytania), prof. M. Daldrop-Weidman (Cottbus, Niemcy), prof. H. Weckwerth (Berlin, Niemcy), prof. K. Szilágyi (Budapeszt, Węgry), prof. W. Kvarda (Wiedeń, Austria), prof. N. Akpınar (Aukawa, Turcja), prof. B. Czerkies (Lwów, Ukraina), prof. J. Supuka (Zvolen, Słowacja).

II Forum stanowiło bardzo istotną platformę wymiany doświadczeń pedagogicznych, a w szczególności zadań i zakresu przekazywanej wiedzy i wyrabiania umiejętności przez studentów w procesie dydaktycznym na najważniejszych uczelniach kształcących architektów krajobrazu.

Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu postawił nową tezę, że:

„Mówiąc o miejscu i roli architekta krajobrazu w społeczeństwie – nie można równocześnie nie widzieć wielkiej wychowawczej misji, jaką należy podjąć dla zmiany świadomości tego społeczeństwa. Jest to nowe ambitne przedsięwzięcie edukacyjno-oświatowe w dziedzinie polityki kulturalnej państwa, możliwe do przyjęcia jedynie przez konsekwentną działalność międzyresortową”.

Szeroko omówiono zadania Zespołu do Spraw Wdrażania Programu Edukacyjnego „Świadome kształtowanie krajobrazu i ochrona krajobrazu historycznego” jako organu pomocniczego Rady Ministrów. Zwrócono uwagę na potrzebę włączenia się do prac przy wdrażaniu Programu architektów krajobrazu, a zwłaszcza uczelni ich kształtujących, w większym bowiem niż dotychczas stopniu należy powiązać nauczanie z praktyką zawodową. Wysłunięto detyderaty, by:

- wiązać programy i metody nauczania na kierunkach architektoniczno-krajobrazowych ze staraniami o uzyskanie uprawnień zawodowych w ustawie o prawie budowlanym;
- organizować integracyjne, interdyscyplinarne obozy studenckie jako niezbędne praktyki zawodowe;
- pilnie opracować edukacyjno-dydaktyczne założenia programowe dla reformy (na wszystkich poziomach) kształcenia i szkolenia kadr państwowych i samorządowych służb ochrony zabytków i przyrody niezbędnych dla zintegrowanej ochrony i pielęgnacji krajobrazów Polski;
- utworzyć szkolnictwo na poziomie średnim (technikum, względnie licencjat) tzw. Instruktorów Krajobrazów Dziedzictwa jako kadry wychowawczo-oświatowej dla samorządów terenowych oraz zarządów przyrodniczych i kulturowych parków krajobrazowych.

Zakłada się, że Program przyczyni się też do zapewnienia potrzebnej spójności istniejących, różnych regulacji resortowych, ich większej skuteczności w dziedzinie kształtowania i ochrony krajobrazów, a w tym do określenia roli i znaczenia architektów krajobrazu.

II Forum otworzyło nowe drogi przed architekturą krajobrazu w Polsce. Teraz trzeba zdobyć się na pokonanie wielu trudności, by można było powołać Wydział Uczelniany – Architektura Krajobrazu, będący ośrodkiem dźwigającym tę problematykę na należne jej miejsce w kształceniu i w społeczeństwie.

Andrzej MICHAŁOWSKI

Symposium międzynarodowe w Krakowie „Interwencja architektoniczna w zespołach zabytkowych – od reliktu do kreacji artystycznej”

W dniach 22–23 listopada 1999 r. odbyło się w Krakowie w ramach Międzynarodowej Konferencji Konserwatorskiej „Kraków 2000” sympozjum pod powyższym tytułem, organizowane przez Instytut Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Politechniki Krakowskiej przy współdziałaniu Biura Festiwalowego „Kraków 2000” oraz Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków. Miejscem obrad było gościnne i sprzyjające takim imprezom Centrum Sztuki i Techniki Japońskiej.

Sympozjum poprzedzone było 21 listopada obradami „okrągłego stołu” Sekcji IV Konferencji „Kraków 2000” z udziałem wybitnych znawców problemu z wielu krajów europejskich: prof. Salvadora Perez Arroyo z Hiszpanii, prof. Janusza Bogdanowskiego z Krakowa, mgr. Aleksandra Brody, Generalnego Konserwatora Zabytków RP, prof. Tadeusza Chrzanowskiego z Krakowa, prof. Giuseppe Cristinelli z Włoch, prof. Astrid Debold-Kritter z Niemiec, prof. Mario Docci z Włoch, prof. Andrzeja Kadłuczki (Przewodniczącego Rady Programowej Konferencji) z Krakowa, arch. Romualda Loeglera i prof. Jean Luis Luxen z Belgii, prof. Emmy Mandelli z Włoch, prof. Andre de Nayer z Belgii, prof. Krzysztofa Pawłowskiego z Polski, prof. Olgi Płamienieckiej z Ukrainy, prof. Jacka Purchli, arch. Marii Sarnik-Koniecznej, prof. Przemysława Szafera, prof. Andrzeja Tomaszewskiego, prof. Wiktora Zina i prof. Teresy Zarębskiej z Polski, prof. Manfreda Wedhorna z Austrii, prof. Michalę Zadora z Węgier.

Właściwe obrady sympozjum otworzył Rektor Politechniki Krakowskiej, JM prof. Kazimierz Flaga, przemówienia wygłosili też Generalny Konserwator Zabytków mgr Aleksander Broda i Prezes Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków arch. Maria Sarnik-Konieczna, referat wprowadzający pt. „W kierunku pluralistycznej filozofii konserwacji zabytków XXI wieku” wygłosił zaś prof. Andrzej Tomaszewski.

W ramach sesji RELIKT HISTORYCZNY wygłoszony został referat programowy prof. E. Mandelli z Florencji: „From the survey to the project: some didactic – scientific experiences”.

Ponadto wystąpili z wypowiedziami:

prof. St. Medeksza z Wrocławia, „Prace badawcze i konserwatorskie w mieście Marina el Alamein w Egipcie”,

prof. Teresa Zarębska z Warszawy, „Problem kulturowego autentyzmu miasta zabytkowego”,

arch. I. Wouters z Brukseli, „Industrial buildings with a cast frame in Brussels, an overview 1840–1920”,

dr Z. Kobyliński z Warszawy, „Konserwacja stanowisk archeologicznych in situ w powiązaniu z ochroną krajobrazu”.

Podczas obrad sesji UTRZYMANIE ZABYTKU referaty programowe wygłosili: prof. M. Wedhorn z Wiednia, „Restauration of the Wiennese Hofburg after the fire of 1992. (An interactivity between old and new)” i prof. K. Kucza-Kuczyński z Warszawy, „Conservatio in sacrum przez creativo: Jasna Góra”.

W ramach sekcji wystąpili też:

prof. J. Bogdanowski z Krakowa, „Zabytkowy krajobraz architektoniczny – potrzeby perspektywy”,

dr arch. R. Berek z Poznania, „Fizjonomia miasteczka – przykłady z terenu Wielkopolski”,

mgr arch. P. Stępień z Krakowa, „Konserwacja i ekspozycja architektury Wawelu – bilans wieku i perspektywy”,

mgr arch. J. Poczobut z Gdańska, „Problemy rewaloryzacji krajobrazu kulturowego miasta na przykładzie Biskupiej Górki w śródmieściu Gdańska”,

arch. M. Sulma z Krakowa, „Metodyka iluminacji zabytków na przykładzie Krakowa”,

arch. Jean-Yves Blaise i mgr arch. I. Dudek z Francji „IT applications for architectural intervention and documentation in monuments' ensembles”,

mgr inż. arch. P. Fiuk ze Szczecina, „Kostrzyń nad Odrą. Koncepcja zagospodarowania i odbudowy twierdzy i Starego Miasta, wizualizacja obiektów przeznaczonych do rekonstrukcji”,

dr inż. A. Żaba z Gliwic, „Konservacja barokowych kwadratur sklepiennych w kontekście integracji architektury z malarstwem”.

W drugim dniu obrad w ramach sesji „ADAPTACJA i MODERNIZACJA” referaty programowe wygłosili: prof. S.P. Arroyo z Madrytu, „The artistic object with relationship to the modern media of reproduction and communication” oraz prof. S. Baum z Gdańska, „Stałe i zmienne elementy kreacji w procesie odbudowy Starego Miasta w Elblągu”.

Poprzedziły one wystąpienia uczestników sympozjum, a to:

prof. M. Pawlickiego z Krakowa, „Zabytek jako pożądana »przestrzeń kulturowa« czy niechciany »relikt historyczny«”,

dr arch. E. Katajczyk-Piątkowskiej z Gdańska, „Funkcja komercyjna w obiektach zabytkowych”,

dr arch. J. Sokołowskiej-Moskwiak z Gliwic, „Ocena wartości konserwatorskiej obiektów przemysłowych – zakres ingerencji architektonicznej”,

prof. A. Debold-Kritter z Berlina, „Urban history studies, the use of documents and plans as a source inspiration towards a sustainable revitalisation of Terezin”,

mgr arch. H. Rutyny ze Szczecina, „Sposób zachowania zespołu klasztornego w Jasienicy (poaugustiańskiego)”.

W ramach sekcji KREACJA W KONTEKŚCIE HISTORYCZNYM referat programowy wygłosił arch. T. Farrel z Londynu, „Kreacja w kontekście historycznym”.

Uczestnicy sympozjum przedstawili wystąpienia:

prof. A. De Nayer z Belgii, „Creative preservation-a contradictio in terminis?”,

dr arch. W. Kosiński z Krakowa, „Nowa realizacja na tle zespołu zabytkowego – od przykładów światowych do warsztatu własnego”,

dr arch. B. Szmygin z Lublina, „Konservacja i kreacja jako podstawowe formy utrzymania zabytku”,

dr arch. E. Węclawowicz-Gyurkovich z Krakowa, „Architektura najnowsza w historycznym środowisku”,

mgr arch. R. Berełkowski z Poznania, „Tradycja jako istotny pierwiastek w praktyce realizacji architektonicznych w Polsce”,

dr arch. J. Gyurkovich z Krakowa, „Współczesne koncepcje architektury miejsca”,

dr arch. M. Motak z Krakowa, „Interwencje urbanistyczne i architektoniczne w przeszłości na przykładzie Krakowa”,

dr arch. J. Czubiński z Krakowa, „Historyczny krajobraz miejski Kamieńca Podolskiego (Ukraina) – o potrzebie architektonicznej integracji”.

Wobec obfitego programu oraz nieobecności niektórych referentów szeregu referatów nie wygłoszono, zostaną one opublikowane. Pomimo tak licznych wystąpień znaleziono czas na dyskusję. Ponadto w drugim dniu obrad w godzinach popołudniowych organizatorzy przeprowadzili seminarium-pokaz w terenie, którego uczestnicy mieli możliwość zapoznać się z najważniejszymi realizacjami konserwatorskimi Krakowa, w pierwszym dniu zaś firma komputerowa Qumak prezentowała możliwości produkowanego i proponowanego sprzętu. Dyskusja końcowa pozwoliła na wypracowanie wniosków, które wejdą niewątpliwie do ogólnego dorobku Konferencji „Kraków 2000”, której częścią było omawiane sympozjum.

J.Gr.

Z KART HISTORII

Park Oruński Historia ogrodu na przedmieściach Gdańska

„(...) wszelką sztukę, skądkolwiek by ją zaczerpnąć można, natura przewyższa (...)”

Charles Ogier

Orunia to jedna z najstarszych osad położonych w bezpośredniej bliskości Gdańska, na szlaku kupieckim „Via Mercatorum”. Nazwa osady – pierwotnie Orania lub Orana – wywodzi się najprawdopodobniej bezpośrednio od rzeki Orany (obecnie Potok Łostowski) stanowiącej dawny lewobrzeżny dopływ Motławy. Słowiańska nazwa uległa z czasem przekształceniu w Ohr, Ohra.

Przywilej lokacyjny Oruni został wydany przez komutra gdańskiego Winrycha von Kniprode w 1338 roku. Mowa w nim jest o nadaniu dla trzech braci: Jana, Henryka i Mikołaja. Istotne znaczenie dla rozwoju Oruni miało przekopanie przez Krzyżaków w połowie XIV wieku kanału „Nowej Raduni”, doprowadzającego wodę do młynów gdańskich. Dzięki swemu położeniu na szlaku wodnym i lądowym, a także dzięki urodzajnym glebom, Orunia rozwijała się szybko, a właściciele znajdujących się tu zajazdów, młynów i tartaków szybko się bogacili. W 1457 roku król Kazimierz Jagiellończyk ofiarował miastu wieś Orunię, co potwierdzają również dokumenty pokoju toruńskiego.

Ogród oruński, funkcjonujący w świadomości dawnych gdańszczyzan jako Park Hoenego, położony jest w centrum dawnej wsi, na lewym brzegu Kanału Raduni, w naturalnej dolinie potoku. Z trzech stron jego granice wyznaczają leśne wzgórza, zaś od wschodu droga biegnąca wzdłuż kanału.

Najwcześniejszym przekazem kartograficznym i ikonograficznym, który sytuuje zadrzewioną posiadłość przy lewym brzegu Kanału Raduni, jest plan Friedricha Berndta z 1599 roku. Szkicowość tego przekazu nie przynosi zbyt wielu informacji na temat ówczesnego założenia. Wiemy tylko, że jego właścicielem był w tym czasie gdański rajca Michał Kerl.

W pierwszych latach XVII wieku, gdy posiadłość należała już do burmistrza Bartela Schachmanna – człowieka zamożnego, a przy tym światłego i bywałego w świecie – można przypuszczać, że znalazło to swój wyraz w założonym przez niego ogrodzie rezydencji podmiejskiej. Schachmannowi znającym Włochy i Francję z pewnością nie były obce osiągnięcia tych krajów w dziedzinie sztuki ogrodowej. W tym okresie sławą cieszyły się również niemieckie ogrody mieszczańskie (ogród Fuggerów w Augsburgu czy ogród burmistrza Schwindta we Frankfurcie nad Menem – bogato ozdobiony parterami ogrodowymi, bindażem, rzezbami i fontannami).

O ogrodzie oruńskim Czirenbergów, bo do tej rodziny należała posiadłość od 1617 roku, wiemy znacznie więcej dzięki pamiętnikarskim zapisom Francuza Charlesa Ogiera. Był on sekretarzem posła francuskiego Klaudiusza des Mesmes d'Avaux, który przybył w charakterze mediatora na rokowania pokojowe w Sztumskiej Wsi. Ogier bawiąc w Gdańsku odwiedził posiadłość burmistrza Czirenberga w maju 1636 roku. Kwitnący, wiosenny ogród zrobił na paryzanie duże wrażenie. W jego dzienniku znajdujemy informacje o kwaterach kwiatowych, tarasach, drózkach pod sznur wymierzonych, ścieżkach, labiryntach oraz studzienkach z kamienną cembrowiną i wodotryskiem. Autor wymienia też dwa białe łabędzie pływające po jednym ze stawów i parę pawi. Znamienne są też jego słowa, iż „(...) wszelką sztukę, skądkolwiek by ją zaczerpnąć można, natura przewyższa (...)”.

Należy przypuszczać, że regularnie rozplanowane, kwaterowe założenie w stylu włoskim, jakie widział Ogier, rozpościerało się w bezpośrednim sąsiedztwie dworu i na północ od niego. W ogrodach tego typu podstawę kompozycji stanowił układ dróg (dróżki pod sznur wymierzone) wyodrębniający poszczególne kwatery. W polu kwater rozmieszczono drobną sieć ścieżek o geometrycznym zarysie, które wraz z żywopłotami i kwiatami kształtowały barwny ornament. Ogier wymienia też labirynt, który tworzą zwykłe z niewysokiego, strzyżonego żywopłotu i wkomponowywano w jedną z kwater. W ogrodzie Czirenbergów nie brakło też charakterystycznego elementu włoskich założeń, jakim były studnie z wodotryskiem i stawy.

Różne przykłady renesansowych ogrodów w stylu włoskim oraz wzorów rozwiązań parterów kwiatowych zamieścił w swym zbiorze sztychów „Hortorum viridariumque formae” (1583 r.) Holender Vredeman de Vries. Ożywione kontakty Gdańska z Niderlandami pozwalają przypuszczać, że dzieło to, tak jak i całe bogactwo kwiatów ce-

bulkowych eksportowanych z tego regionu, dotarło do grodu nad Motławą. Gdańsk w tym okresie skupiał w swych rękach cały handel nasionami i roślinami ogrodowymi i stąd wędrowały one na południe kraju.

W pamiętniku Ch. Ogiera znajdujemy wzmiankę o krzewach winnej latorośli zasadzonych wzdłuż długiego płotu „wystawionego na południowe słońce” i o dużej liczbie drzew owocowych „szczepionych i oczkowanych”. Miał więc ten ogród również część użytkową z sadem i warzywnikiem. Należy w tym miejscu wspomnieć, że owoce i warzywa były jednym z głównych źródeł bogactwa ówczesnej Oruni. Opisywane przez pamiętnikarza łagodne pagórki, lasy i łąki to tereny przyległe do zasadniczego założenia ogrodowego od strony zachodniej.

W rękach rodziny Czirenbergów posiadłość pozostawała dość długo, bo do lat 80-tych XVII w. Nie wiemy, jakim przeobrażeniem uległ ogród na przestrzeni tych lat. Można jednak przypuszczać, że szły one w kierunku modnych wówczas barokowych ogrodów francuskich. Faktem jest, że posiadłość była miejscem bardzo reprezentacyjnym i godnym podejmowania nawet koronowanych głów. Tu bowiem kolejny właściciel Albrecht Groddeck gościł króla Augusta II Mocnego w przeddzień jego oficjalnego wjazdu do Gdańska.

W posiadaniu Groddecków ogród i dwór pozostawał prawie sto lat. Okresy świetności zwykle przeplatają się z czasami upadku i zniszczeń. Oblężenie Gdańska przez wojska rosyjsko-saskie doprowadziło do zniszczenia posiadłości oruńskiej. W dworze Groddecków miał swą siedzibę głównodowodzący wojskami oblegającymi – feldmarszałek Muennich. Tutaj też podpisano akt kapitulacji Gdańska w 1734 roku.

Po tych zniszczeniach posiadłość dźwignęła się dość szybko i już około 1750 roku ozdobił ją nowy marmurowy dwór wzniesiony przez burmistrzowską rodzinę.

Kolejny opis ogrodu pochodzi z 1777 roku. Szwajcarski podróżnik Johann Bernoulli po zobaczeniu go zanotował pod datą 17 lipca: „Jest tak przestronny i do tego stopnia urozmaicony, iż musiały się spodobać Anglikom”. Wszystko wskazuje na to, iż w 2. połowie XVIII wieku ogród wszedł w swoją kolejną fazę rozwojową, którą określa się jako ogród krajobrazowy lub angielski.

Na początku XVIII stulecia w Anglii dotychczasowa forma założeń ogrodowych przeobraziła się pod wpływem nowych prądów artystycznych z barokowej w krajobrazową. Powoli zaczynały zanikać zgeometryzowane podziały przestrzeni na rzecz układów opartych na pięknie form naturalnych. Pierwsze realizacje nosiły cechy rozwiązań przejściowych; główną część ogrodu pozostawiano jeszcze w dawnej konwencji, natomiast w odleglejszych jego fragmentach zarzucano symetrię, wprowadzano kręte drogi, pozwalano drzewom naturalnie i swobodnie rosnąć.

Można przypuszczać, że J. Bernoulli odwiedzając Orunię zobaczył tego typu ogród. Jego część położona najbliżej dworu była utrzymana zapewne jeszcze w tradycyjnej barokowej formie, natomiast im głębiej w dolinę, tym bardziej jego układ stawał się swobodny i bliższy duchowi angielskich ogrodów. Trzeba tu zaznaczyć, że ukształtowanie terenu, istniejący drzewostan, system wodny – stwarzały bardzo dogodne warunki dla tego rodzaju założenia. Otaczający krajobraz przenikał się harmonijnie z ogrodem nie tworząc sztucznych barier i podziałów. W opisie Bernoulliego znajdujemy nieregularne aleje, strumień z mostkiem łączącym dwa pagórki, dwa stawy, urocze ścieżki i trawniki. Ze szczytów wzgórz roztaczał się rozległy widok na całą okolicę.

Po śmierci burmistrzowej Groddeck około 1780 roku właścicielem posiadłości został burmistrz Johann G. Reyger. Jego krewny, znany gdański botanik i fizyk – doktor Gotfried Reyger założył tu niewielki ogród botaniczny z okazami rzadkiej roślinności, w tym także egzotycznej. W specjalnych szklarniach hodowano kawę, ananasy i cytrusy. W tym okresie drzewostan ogrodu zapewne wzbogacił się o nowe gatunki.

XIX wiek zaczął się dla całej posiadłości niezbyt pomyślnie, dwukrotną zmianą właściciela. Najpierw, w 1803, został nim kupiec angielski Solly, potem Mathias Hannemann. Klęską stało się jednak oblężenie Gdańska przez wojska rosyjskie w 1813 roku i odwrót armii napoleońskiej, podczas którego ogród, podobnie jak i cała Orunia, został doszczętnie zniszczony.

W 1818 roku na publicznej licytacji nabył te tereny radca handlowy Friedrich August Hoene, człowiek zamożny, znany ze swej dobroczynnej działalności. Ambicją właściciela było przywrócenie całej posiadłości wyglądu sprzed zniszczeń wojennych. W pierwszej połowie XIX wieku odbudowany został dwór, powstała też koncepcja urządzenia ogrodu. Dwa plany posiadłości z ok. 1860 roku pozwalają ją odczytać. Budynek dworu znajdował się na głównej osi kompozycyjnej założenia. Od frontu ozdobił go owalny klomb kwiatowy, od strony zachodniej aleja lipowa biegnąca do stawu górnego tarasu. Jej wschodni odcinek w bezpośredniej bliskości domu okolony był z obu stron owalnymi trawnikami obsadzonymi kwiatami i krzewami. Po północnej stronie dworu, w otoczeniu stawu przedzielonego groblą, przebiegały owalnicowe ścieżki o giętkiej linii, dominowały obsadzenia kwiatowe i krzewy. Wzdłuż potoku ciągnęła się aleja z drzew owocowych. Teren dolnego tarasu – a zarazem głównego ogrodu – oddzielała aleja biegnąca niemal pod kątem prostym do wspomnianej już alei lipowej. Na zachód od niej, w dzisiejszym obniżeniu ogrodu znajdował się sad. Do jego centrum biegły promieniście trzy dróżki.

Po południowej stronie dworu miał swe miejsce ogród warzywny podzielony na prostokątne kwatery, przy jego zachodnim boku znajdowała się niewielka szkółka drzew, druga (znacznie większa) wraz z domkiem dozorczy zlokalizowana była po przeciwnej stronie wielkiego stawu, za potokiem.

Plan posiadłości Hoenego w Oruni, 1860. AP w Gdańsku, sygn. V.16/1127

Na wzgórzu zwane Górą Pięciu Braci wiodły od alei lipowej dwie ścieżki okólne łączące punkt widokowy na szczycie i lodownię w północnym stoku. Drugi punkt widokowy znajdował się po przeciwnej stronie stawu na tzw. „Górze Lez”, na którą pięły się esowato dwie dróżki. Z obu wzgórz wytyczone były w dół w stronę lustra wody specjalne prześwity nie obsadzone drzewami. Teren ten zajmowały zakomponowane odpowiednio niskie klomby i kwietniki. Okólna ścieżka obiegała wielki staw, tuż przy jego wschodnim krańcu znajdowało się, nie istniejące już dziś, małe oczko stawu rybnego. Po przeciwnej jego stronie, w bezpośredniej bliskości potoku, stał niewielki pawilon zwany domkiem letnim. Dłuższa oś stawu stanowiła jedno z bardziej atrakcyjnych miejsc widokowych. Szczegółowy plan przynosi też informacje o rozmieszczeniu ławek w ogrodzie.

Pod koniec XIX wieku ogród sprawiał wrażenie nieco zaniedbanego. Ostatnia właścicielka, Emilia Hoene, przekazała w swym testamencie całą posiadłość na rzecz miasta.

W okresie międzywojennym Park Hoenego cieszył się dużym powodzeniem wśród mieszkańców Gdańska. Organizowano tu huczne zabawy ogrodowe, słynne festyny świętojańskie z muzyką i fajerwerkami. Władze miejskie dbały należycie o ogród, posiadał on swego dozorcę, stróża i ogrodników, którzy mieszkali w dworskiej oficynie. Teren parku był ogrodzony, a bramę zamykano wieczorem o godzinie 10.00.

Po wojnie w 1945 roku park wraz z dworem przeszedł na rzecz Skarbu Państwa. W 1950 roku we dworze urządzono przedszkole, zaś na terenie dawnego ogrodu warzywnego zakład ogrodniczy. Park pozbawiony należytej opieki ulegał powolnej dewastacji (ogrodzenie, mostki, kamienne ławki, wodospady). W 1974 roku powstała inicjatywa rewaloryzacji parku, został przygotowany plan, sporządzono też studium historyczne. Rezultatem tych prac była rewaloryzacja parku według koncepcji, która była kompromisem między tradycją a możliwościami i aktualnymi potrzebami. W listopadzie 1979 roku nastąpiło otwarcie nowego parku, a już w 1980, mimo sprzeciwu opinii publicznej, przez jego środek przeprowadzono kolektor sanitarny dla dzielnicy Gdańsk-Południe. Roboty te przeprowadzono wyjątkowo starannie, nadal jednak pozostaje obawa, czy obniżenie lustra wody nie spowodowało przedwczesnego obumierania niektórych drzew w obrębie parku.

W związku z budową nowych osiedli w górnej Oruni wzrasta ranga parku jako oazy zieleni i ciszy. W niedługim czasie będzie on musiał sprostać nowym zadaniom i przyjąć znacznie większą rzeszę odwiedzających. Ochrona tego tak mocno zakorzenionego w historii miasta miejsca staje się sprawą podstawową.

Krystyna BABNIS

Bibliografia

1. Chrostowska J., *Gdańsk. Park przy ulicy Nowiny. Studium historyczne i komentarz do projektu rekonstrukcji parku*, Toruń 1978 (maszynopis)
2. Majdecki L., *Historia ogrodów*, Warszawa 1978
3. Ogier K., *Dziennik podróży do Polski (1635–1636)*, Gdańsk 1950
4. Reichow H., *Alte buergerliche Gartenkunst. Ein bild des Danziger Gartenlebens im XVII und XVIII Jahrhunderts*, Berlin 1927
5. Samp J., *Orunia. Historia, zabytki, kultura*, Gdańsk 1992
6. Schwarz Z., Żmijewska E., *Ogrody Gdańska i okolic*, Gdańsk 1995
7. *657 Jahre Ohra. Vom Ordensdorf zum Vorort von Gross-Danzig*, „Danziger Hauskalendaer” 1995

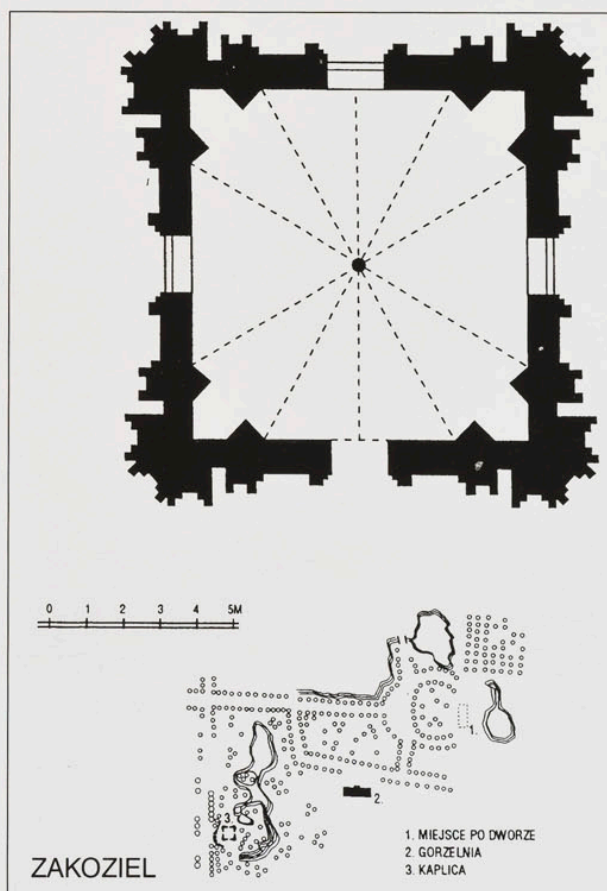
Informacja o badaniach inwentaryzacyjnych zabytkowych cmentarzy na dawnych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej obecnie położonych na terenach Białorusi

O potrzebie inwentaryzacji i ochrony zabytkowych cmentarzy na dawnych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej nie trzeba chyba nikogo przekonywać. Trzy lata temu Ośrodek Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie podjął, z inicjatywy dyrektora Andrzeja Michałowskiego, program systematycznej inwentaryzacji zabytkowych cmentarzy położonych w tej części Kresów Wschodnich, która obecnie wchodzi w skład Republiki Białorusi. W odróżnieniu od dotychczasowych, nieco incydentalnych i wrywkowych prób inwentaryzacji, obejmujących cmentarze najbardziej znane, tym razem postanowiono zbadać wszystkie obiekty, jakie na danym terenie uda się odnaleźć i do jakich uda się dotrzeć (co ze względu na nieraz wyjątkowo trudne warunki terenowe nie jest sprawą łatwą). Program badań podzielono na cztery etapy według przedwojennego podziału administracyjnego państwa. Etap pierwszy obejmujący część dawnego województwa białostockiego (grodzieńszczyzna) został zrealizowany w 1997 roku. W następnym roku zinwentaryzowano cmentarze na terenie dawnego, rozległego województwa poleskiego. Etap trzeci, tegoroczny, obejmował całe dawne województwo nowogródzkie oraz dwa powiaty z województwa wileńskiego. Na rok 2000 przewidziano dokończenie województwa wileńskiego i tym samym zakończenie programu na Białorusi. Szybkie tempo i intensywność badań terenowych zostały wymuszone przez postępujący proces niszczenia i degradacji obiektów zabytkowych, będący najczęściej wynikiem nie zamierzonych działań, ale czynników naturalnych i ignorancji społeczności miejscowych i władz lokalnych.

Zespół badawczy w składzie: mgr Anna Lewkowska, mgr Jacek Lewkowski i mgr Wojciech Walczak przejechał w ostatnich trzech latach 24 tysiące kilometrów po terenach współczesnej Białorusi. Zinwentaryzowano ponad 700 zabytkowych cmentarzy w prawie 400 miejscowościach – poczynając od tak dużych i znanych, jak

Zakoziel – kaplica grobowa Orzeszków (fot. J. Lewkowski)

Słonim-Albertyn – sarkofagi żeliwne Sieheniewiczów z 1868 r.
(fot. J. Lewkowski)

Dziewiątkowicze Nowe – nagrobek ks. Kajetana Więckowskiego z 1796 r. (fot. J. Lewkowski)

cmentarze w Grodnie, Lidzie, Szczuczynie, Brześciu czy Pińsku, poprzez zupełnie nieznane cmentarze dworskie, jak w Dziewiątkowiczach Nowych, Starosielu, Otmycie, Duszkowie czy Malinowszczyźnie, cmentarze okolic szlacheckich zaścianków w Milkiewiczach, Januszkach, Pleszewiczach, aż po małe wiejskie cmentarzyki, jak w Starzynie, Strypunach, Talmontach i in.

W zakres zainteresowań inwentaryzacyjnych wchodziły cmentarze: katolickie parafialne, przykościelne, wspólne katolicko-prawosławne, dworskie, kaplice grobowe, cmentarze wiejskie, cmentarze i mogiły powstańcze z 1863 r., wojenne z I i II wojny światowej, partyzanckie AK, pojedyncze mogiły o znaczeniu historycznym, cmentarze i mogiły żydowskie, cmentarze tatarskie i nieliczne ewangelickie. Nie inwentaryzowano cmentarzy prawosławnych (z niewielkimi wartościowymi wyjątkami) pozostawiając ten trud stronie białoruskiej.

Dokumentacja, będąca wynikiem badań terenowych, przechowywana w archiwum Ośrodka Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie zawiera: opisy cmentarzy (lokalizacja w terenie, założenia przestrzenne, opisy najstarszych nagrobków, opisy i plany kaplic, autorzy i warsztaty, wartości zabytkowe i artystyczne, stan zachowania, uwagi konserwatorskie), karty poszczególnych nagrobków (wybranych ze względu na wartość artystyczną lub historyczną), plany cmentarzy, mapy lokalizacyjne oraz bogaty materiał fotograficzny (dotąd ponad siedem tysięcy zdjęć).

Zwieńczeniem terenowych prac inwentaryzacyjnych będzie wielotomowe, bogato ilustrowane wydawnictwo z cyklu „Zabytkowe Cmentarze Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej”, którego dwa pierwsze tomy, obejmujące dawne województwa białostockie i poleskie, przygotowane są obecnie do druku w Ośrodku Ochrony Zabytkowego Krajobrazu w Warszawie. W opracowaniu autorów znajduje się trzeci tom poświęcony województwu nowogródzkiemu. O ile Ośrodkowi uda się pokonać trudności finansowe, publikacja ta może ukazać się już w przyszłym roku.

Anna LEWKOWSKA
Jacek LEWKOWSKI
Wojciech WALCZAK

DZIAŁALNOŚĆ STOWARZYSZENIA

Władze Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków wybrane na XIII Walnym Zjeździe Delegatów 27 listopada 1999 roku

Nowy Prezes Zarządu Głównego SKZ, prof. dr Andrzej Kadłuczka
(fot. P. Koncki)

Rywale do władz Stowarzyszenia: Bohdan Rymaszewski, Andrzej Kadłuczka (fot. P. Koncki)

Zarząd Główny

kol. Andrzej Kadłuczka – Prezes
kol. Bohdan Rymaszewski
kol. Jerzy Jasięko
kol. Marek Barański
kol. Lech Engel
kol. Danuta Kłosek-Kozłowska
kol. Kazimierz Kuśnierz
kol. Janusz Mróz
kol. Maciej Pawlicki
kol. Maria Sarnik-Konieczna
kol. Ewa Stanecka

Komisja Rewizyjna

kol. Tadeusz Rudkowski – Prezes
kol. Krzysztof Janiszowski – Wiceprezes
kol. Paweł Połom
kol. Maciej Płotkowiak
kol. Jakub Szczepański – Sekretarz

Komisja Kwalifikacyjna

kol. Maciej Pawlicki
kol. Jan Gromnicki
kol. Tadeusz Poklewski
kol. Teresa Mayer-Lenczowska
kol. Janusz Stępkowski
kol. Maciej Małachowicz
kol. Jerzy Jasięko

Sąd Koleżeński

kol. Mieczysław Soczyński
kol. Alicja Lutostańska
kol. Władysław Chrostowski
kol. Andrzej Kubik
kol. Jan Pic

XIII Walny Zjazd Delegatów Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków Radzików – 27 listopada 1999 roku

Porządek obrad

Przemówienie powitalne Generalnego Konserwatora Zabytków Aleksandra Brody (fot. P. Koncki)

27 listopada, sobota

8.00–9.00

Śniadanie

9.00–10.00

Powitanie i otwarcie Zjazdu

Uczczenie pamięci zmarłych członków SKZ

Wręczenie Nagród im. Hanny Pieńkowskiej i Jerzego Łomnickiego

Wręczenie Nagród im. Wojciecha Kalinowskiego

Wręczenie Nagród im. Gerarda Ciołka

Wręczenie Nagród „Książka Roku”

Wręczenie członkostwa honorowego

Wypowiedzi zaproszonych gości

10.00–10.30

Wybór Przewodniczącego i Zastępcy Przewodniczącego obrad

Uchwalenie szczegółowego porządku obrad

Wybór Komisji Mandatowej, Skrutacyjnej i Wyborczej

Wybór Komisji Uchwał i Wniosków

10.30–12.00

Sprawozdanie Zarządu Głównego SKZ z trzyletniej kadencji

Sprawozdanie Komisji Kwalifikacyjnej

Sprawozdanie Sądu Koleżeńskiego

Sprawozdanie Głównej Komisji Rewizyjnej

Dyskusja nad sprawozdaniami

Głosowanie absolutorium dla ustępujących władz

Pozdrowienia dla Zjazdu od Wiceministra Stanisława Żurowskiego przekazuje Marek Konopka (fot. P. Koncki)

Laureaci Nagrody im. Hanny Pieńkowskiej i Jerzego Łomnickiego, od lewej: Jerzy Tur (1997), Stefan Kwilecki (1998), Mieczysław Kurzątkowski (1999) (fot. P. Koncki)

Laureaci Nagrody im. Wojciecha Kalinowskiego, od lewej: Teresa Zarębska (1997), Bohdan Rymaszewski (1999), wręczają: Prezes Maria Sarnik-Konieczna i Andrzej Michałowski (fot. P. Koncki)

Pozdrowienia powitalne Prezesa Towarzystwa Opieki nad Zabytkami dr. Mariana Sołtysiaka (fot. P. Koncki)

Wręczenie dyplomu Członka Honorowego SKZ Wojciechowi Fijałkowskiemu (fot. P. Koncki)

Wręczenie dyplomu Członka Honorowego SKZ Tadeuszowi Rudkowskiemu (fot. P. Koncki)

Laureatka Nagrody im. Gerarda Ciołka Maria Majka (fot. P. Koncki)

Wręczenie Nagrody „Książka Roku” (1997) Januszowi Bogdanowskiemu za publikację „Architektura obronna w krajobrazie Polski” (fot. P. Koncki)

12.00–12.30

Przerwa

12.30–13.30

Wybory Prezesa Zarządu Głównego SKZ

– zgłaszanie kandydatów

– wypowiedzi kandydatów

– wybory Prezesa

13.30–14.30

Obiad

14.30–15.30

Ogłoszenie wyników wyboru Prezesa

Zgłaszanie kandydatów do władz Stowarzyszenia

Wybór władz Stowarzyszenia

15.30–17.00

Sprawozdanie z pracy Komisji Statutowej

Dyskusja nad projektem zmian w Statucie

Przedstawienie regulaminu Zarządu Głównego SKZ

Uchwała zatwierdzająca zmiany w Statucie

Uchwała zatwierdzająca regulamin Zarządu Głównego SKZ

17.00–17.30

Przerwa

17.30–18.30

Ogłoszenie wyników wyboru władz Stowarzyszenia

Dyskusja nad kierunkami działalności SKZ

18.30–20.00

Przedstawienie projektu Uchwały przez Przewodniczącego Komisji Uchwał i Wniosków

Dyskusja i przyjęcie uchwał

Zamknięcie XIII Walnego Zjazdu Delegatów SKZ

Współprzewodniczący XIII Zjazdu SKZ: prof. dr Olgierd Czerner i prof. dr Henryk Kondziela (fot. P. Koncki)

Sala obrad XIII Walnego Zjazdu Delegatów SKZ (fot. P. Koncki)

Wypowiedź Prezesa Zarządu Głównego SKZ na XIII Walnym Zjeździe Sprawozdawczo-Wyborczym Stowarzyszenia

*Szanowni Państwo!
Koleżanki, Koledzy!*

Szоста kadencja Zarządu Głównego Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków przechodzi do historii. W dniu dzisiejszym bowiem odbywamy XIII Walny Zjazd Delegatów – zjazd sprawozdawczo-wyborczy. W życiu Stowarzyszenia to ważne wydarzenie, które oprócz statutowej oceny ustępujących władz i podsumowania działalności, pobudza do refleksji i jak zawsze daje nadzieję na przyszłość, a także przypomina, co jest powodem, że z własnej woli tworzymy grupę, którą łączy wspólny cel, wspólny interes. Następcom zaś stawiamy zadania wierząc w lepszą przyszłość dla tego, co jest naszą życiową pasją, a co niektórzy nazywają posłannictwem.

Ilekoć sięgam do dokumentów i wypowiedzi członków SKZ na zebraniach, spotkaniach, konferencjach i zjazdach, począwszy od referatu programowego, wygłoszonego na zjeździe założeniowym Stowarzyszenia w 1981 r., zasadniczy cel naszej działalności jest nadal aktualny i w zasadzie nie zmienił się, gdyż dzięki pracy zawodowej konserwatorów różnych dyscyplin chronimy dla przyszłych pokoleń niewymierną wartość – kapitał, jakim jest spuścizna historyczna, nadal też odczuwamy potrzebę „zorganizowanego przedstawicielstwa naszego zawodu” (L. Krzyżanowski), interdyscyplinarnej wymiany poglądów i myśli, nasi członkowie są zainteresowani obecnością Stowarzyszenia w życiu zawodowym i publicznym itd.. Mówię jednak „w zasadzie”, gdyż wraz ze zmianą ustroju w zasadniczy sposób zmieniają się uwarunkowania, w których organizacje społeczne muszą poszukiwać swego miejsca w nowej rzeczywistości. Z każdym rokiem coraz bardziej odczuwalna jest na ogół trudna sytuacja finansowa wszystkich stowarzyszeń będąca wynikiem, moim zdaniem, zmian legislacyjnych w odniesieniu przede wszystkim do gospodarowania finansami publicznymi. Fundamentalne znaczenie dla ochrony zabytków ma przywrócenie prawa własności i związane z tym nowe spojrzenie na społeczną opiekę nad zabytkami, restrukturyzacja gospodarki narodowej, nie rozstrzygnięta reprivatyzacja, a także nowelizacja bądź uchwalenie nowych aktów prawnych, które mają wpływ na wyznaczenie obszarów i możliwości naszej działalności.

Koleżanki, Koledzy!

Przypomnę, że XII Walny Zjazd Delegatów zdominowały wydarzenia związane z procesem likwidacji Państwowej Służby Ochrony Zabytków, podporządkowania wojewódzkich konserwatorów zabytków wojewodom, troska o przyszłość obiektów zabytkowych, ale również troska o kolegów, którzy życie zawodowe związali z pracą w tej dziedzinie. Mówiliśmy o działaniach naszego Stowarzyszenia w tej sprawie, interesowały nas losy ustawy dot. ochrony dóbr kultury itp.

Przemawia Prezes ustępującego Zarządu Głównego SKZ – Maria Sarnik-Koniczna (fot. P. Koncki)

Tymczasem ostatnie lata przyniosły nam nowe sytuacje trudne i niezrozumiałe, że wspomnę kuriozalną sytuację z tego roku, a dot. odwołania ze stanowiska Generalnego Konserwatora Zabytków, a tym samym zdezorganizowania pracy nie tylko Urzędu Generalnego Konserwatora Zabytków ze skutkami, które będziemy jeszcze długo naprawiać. Koleżeńskie i prasowe informacje, dotyczące planowanych bądź zrealizowanych zmian organizacyjnych w obszarze ochrony zabytków, szerzej określając – dziedzictwa, świadczą o upolitycznieniu i małym zainteresowaniu rządzących zdaniem środowisk zawodowych. Dotyczy to generalnie wszystkich stowarzyszeń. I nie rzecz w tym, że mamy zastrzeżenia do zmian, w tym do zmian personalnych, jednak oznaczać to powinno, iż choć nie zmienił się cel działalności SKZ, to tak dalece zmieniły się uwarunkowania, w których osadzona jest nasza praca i działalność, że w moim najgłębszym przekonaniu należy na nowo zdefiniować rolę Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, a z całą pewnością zaktualizować metody działania. Jest to nieuniknione przede wszystkim ze względu na utrzymanie

finansowej pozycji Stowarzyszenia oraz, co w moim przekonaniu jest nie mniej ważne, z uwagi na toczącą się debatę w europejskich gremiach konserwatorskich na temat modyfikacji doktryny konserwatorskiej (warto byłoby posłuchać wypowiedzi na ten temat kol. prof. Andrzeja Kadluczki z Krakowa – Prezesa Krakowskiego Oddziału SKZ oraz Dyrektora Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków, który jest inicjatorem i organizatorem Międzynarodowej Konferencji „Kraków 2000” na ten temat).

Nie jest to łatwe choćby z powodu niekorzystnej sytuacji spowodowanej brakiem, dostosowanego do nowych warunków ustrojowych, podstawowego aktu prawnego w obszarze ochrony dziedzictwa (np. prawo do ochrony dziedzictwa), które winno sformułować zasady polityki Państwa wobec spuścizny historycznej w nowych warunkach społeczno-politycznych i własnościowych. Takiego klucza dotychczas nie posiadamy, pomimo kilku projektów, które były przedmiotem dyskusji i zgłaszanych uwag również przez członków naszego Stowarzyszenia.

Jak więc w nowej rzeczywistości zdefiniować miejsce Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków? Jak określić Jego funkcję w szeroko pojętym działaniu na rzecz ochrony dziedzictwa i miejscu konserwatorów zabytków? Jakie podjąć kroki, aby wyzwolić się z ciągłej obawy o zapewnienie tzw. płynności finansowej Stowarzyszenia? Jakimi środkami zdobywać i utrzymywać autorytet Stowarzyszenia? Te i inne pytania od kilku lat nurtują nasze środowisko i choć wiemy, co należy zrobić, to na ogół pozostaje podstawowe pytanie, a mianowicie kto to wykona? Pytania te stawiamy przede wszystkim przy takich spotkaniach jak to dzisiejsze. I cóż dalej? Otóż podejmujemy uchwałę, która na ogół, proszę mi wybaczyć, że wyznam szczerze, niewiele proponuje, gdyż na ogół nie dotyczy spraw kierujących działalność Stowarzyszenia, po czym wyjeżdżamy, pozostawiając Zarząd Główny, a także Zarządy Oddziałów z nadzieją na lepszą przyszłość. I cóż, że przed Walnym Zjazdem Delegatów odbywają się zebrania w oddziałach? Co z tego wynika? Powiedzmy sobie również szczerze, że odbywa się wielowątkowa dyskusja, dokonujemy wyboru delegatów itd. Może więc należałoby zastanowić się nad poprzedzeniem walnego zgromadzenia merytorycznymi zebraniem w oddziałach na zadany temat, które pozwolą omówić choćby jeden, ale konkretny problem i przedstawią konkretną propozycję jego rozwiązania (bądź tylko problem).

Drodzy Koleżanki i Koledzy!

Jesteśmy grupą osób, która doskonale wie, że w zmienionych czasach nadal na działalność społeczną potrzebne są pieniądze – to po pierwsze. Coraz trudniej o darowiznę bez korzyści dla darczyńcy. Do historii przeszły dotacje państwowe i czas, kiedy zastanawialiśmy się, o co można wzbogacić program, aby nas dobrze widziano. Rozwijaliśmy działalność nie licząc pieniędzy, których na ogół nie brakowało. Oczywiście było współzawodnictwo o to, która organizacja więcej otrzyma lub która więcej „przerobi”. Nasze Stowarzyszenie dzięki mądrej i zapobiegliwej gospodarce naszych księgowych i lokatom dokonanych przed laty, a obecnie pracy koleżanek i kolegów przy realizacji zadań powierzonych przez kolejnych Generalnych Konserwatorów Zabytków, dyscyplinie finansowej, którą prowadził ZG, nadal jest w dość korzystnej sytuacji, choć, jak już wspomniałam, z oczywistych względów, mniej komfortowej. Należy zatem pamiętać, że pieniądze na działalność statutową musimy sami zarobić i nikt nam ich nie sprezentuje za darmo, chyba że znajdziemy tzw. sponsorów, jednak wówczas wzajemnie się zobowiązemy. Po drugie – praca społeczna wymaga przekazania na jej rzecz własnego czasu, niejednokrotnie więcej niż niejednego z nas na to stać. Minął również obyczaj, że pracę społeczną wliczaliśmy do czasu pracy, uważając to za rzecz normalną, a co najważniejsze dobrze widzianą przez zwierzchników. Obecnie z czasu pracy należy się rozliczyć, praca społeczna jest sprawą prywatną każdego z nas, pracodawca zaś nie punktuje za jej wykonywanie. Bywa i tak, że nie jest to dobrze widziane, zwłaszcza kiedy wykorzystuje się środki produkcji firmy. Wniosek nasuwa się sam, a mianowicie: nie każdego z nas stać na pracę społeczną. Ceniąc zatem nasz czas szanujemy siebie nawzajem. Stawiajmy zadania, które możemy i powinniśmy zrealizować dla dobra zabytków, a nade wszystko budujemy autorytet SKZ, czego obecnie najlepszym dowodem są realizowane przez nas nagrody i konkursy.

W Zarządzie Głównym SKZ jestem od początku powołania Stowarzyszenia, przez ostatnie zaś dwie kadencje, z woli koleżanek kolegów delegatów pełniłam zaszczytną funkcję prezesa ZG SKZ. Było to wyzwanie, odpowiedzialność, a zarazem, co zawsze podkreślam, satysfakcja.

Z perspektywy minionych lat pragnę podzielić się przemyśleniami, a zarazem własną oceną kondycji Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków, które w dniu dzisiejszym przekażę mojemu następcy.

Nie jest moim zamiarem mnożenie trudności, którymi chciałabym wytłumaczyć niedociągnięcia ustępującego Zarządu Głównego, które są mi znane, lecz myślę, że rezultat pracy Zarządu Głównego w szóstej kadencji, przedstawiony przez kol. Jana Gromnickiego – Sekretarza Generalnego ZG SKZ, zyska uznanie szanownych Delegatów, uwagi i propozycje zaś będą wskazaniem dla nowo wybranych władz.

Ze swej strony minioną, szóstą kadencję ZG SKZ oceniam jako trudną, a ponadto wyjątkowo niespokojną, na której zaciążył początkowy, destrukcyjny okres pracy Zarządu Głównego, który tak na dobrą sprawę usprawiedliwiłby najdalej już w pół roku po wyborach rozpisanie nowych wyborów. Jedynie troska o finanse i łącząca się z tym od-

powiedzialność sprawiła, że wspólnymi siłami, po dokonaniu zmian w ZG SKZ i ogromnej życzliwości kolegów, bez hucznego rozgłosu, udało się ustabilizować Zarząd i doprowadzić kadencję do zjazdu w statutowym terminie. Za co jeszcze raz wyrażam podziękowanie.

Tak się niedobrze złożyło, iż w trakcie trwania ostatnich dwóch kadencji w składzie ZG SKZ następowały zmiany, uzasadnione różnymi powodami. To niedobra tradycja, która oby się na tej kadencji zakończyła. Tego z całego serca życzę nowemu Zarządowi i Jego Prezesowi. Na przyszłość myślę, iż warto podczas głosowania i wyboru do władz Stowarzyszenia wysnuć naukę z doświadczenia naszej kadencji.

*Szanowni Państwo!
Koleżanki, Koledzy!*

Szóstą kadencję ZG SKZ określiłam jako niespokojną i to prawda, gdyż jak wszyscy wiemy, przypadła na wyjątkowo trudne lata. Jednak była to kadencja równie bogata w wydarzenia, którymi mamy prawo się szczycić, i które w moim przekonaniu zasługują na uwagę. Zaistnieliśmy w różnych środowiskach, powołany został nowy oddział SKZ w Przemysłu i wiele dokonań przedstawionych w sprawozdaniu kol. Sekretarza Generalnego.

– Na szczególną uwagę zasługuje korzystna współpraca Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków z PK Narodowym ICOMOS, warto przypomnieć wspólne seminaria organizowane choćby z okazji jubileuszy: prof. Alfreda Majewskiego na Zamku Królewskim na Wawelu w Krakowie, arch. Jacka Cydzika w Radziejowicach, wspólnie z Towarzystwem Opieki Nad Zabytkami obchodziliśmy jubileusz Wojciecha Fijałkowskiego. Wszystkie uroczystości połączone były z promocją naszych wydawnictw książkowych sponsorowanych przez GKZ oraz wręczeniem od Stowarzyszenia okolicznościowych medali (sprezentowane przez autora prof. Mariana Koniecznego).

– Dzięki znakomitej współpracy z Generalnym Konserwatorem Zabytków i Jego Biurem, od tego roku Urzędem, każdego roku w kwietniu Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków jest współorganizatorem Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków. Na uroczystościach, które odbywały się w: 1997 r. na Dworze Artusa w Gdańsku, w 1998 r. na Zamku Królewskim na Wawelu w Krakowie, w 1999 r. na Jasnej Górze w Częstochowie. Konkurs GKZ i SKZ na najlepsze prace studialne, naukowe i popularyzatorskie dotyczące ochrony zabytków i muzealnictwa, którego jesteśmy organizatorem, z roku na rok nabiera coraz większego znaczenia, o czym świadczy rosnące zainteresowanie uczestników, młodych naukowców i adeptów sztuk konserwatorskich, o podanie nazwiska na dyplomie zaczęli zaś ubiegać się promotorzy prac. Jest to jedna z najbardziej atrakcyjnych form promocji młodego pokolenia konserwatorów i co nie bez znaczenia, także naszego Stowarzyszenia.

– Prestiżowa nagroda im. ks. Janusza Stanisława Pasierba CONSERVATOR ECCLESIAE każdego roku jest znaczącym wydarzeniem w życiu Stowarzyszenia, apeluję do koleżanek i kolegów z oddziałów o dostrzeżenie w swoim otoczeniu kandydatów do tych wyróżnień, gdyż jest to ważne dla środowisk, w których na co dzień pracujecie.

– Uroczystość wręczenia nagrody „Conservator Ecclesiae” ks. infulatowi Romanowi Kostynowiczowi, zorganizował szczeciński Oddział SKZ. Na tę okoliczność odbyła się wspaniała sesja jubileuszowa.

– Na wniosek kol. Marka Rubnikowicza, dzisiaj Z-cy GKZ, wcześniej Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Toruniu, ZG SKZ przyjęło patronat honorowy nad Międzynarodowymi Targami Pomorza i Kujaw „CONSERVATIO (96, 97, 98, 99)”, w których uczestniczyło wielu naszych członków, również jako wystawcy.

– Stowarzyszenie uczestniczyło w targach konserwatorskich w Szczecinie i Krakowie, kol. Ewa Stanecka, WKZ w Szczecinie, z okazji targów zorganizowała sesję konserwatorską.

– Seminaria dla samorządów terenowych to działalność zasługująca na szczególną uwagę oddziałów SKZ, zwłaszcza że osiągnięciami mogą się poszczycić oddziały w Krakowie, Poznaniu i Warszawie.

– Dwa lata temu w ratowanie obiektów zabytkowych na skutek wielkiej powodzi zaangażował się wrocławski oddział SKZ, osobiście zaś kol. Lech Engel, który ściśle współpracował z Zarządem Głównym. Może warto poinformować, że nasze Stowarzyszenie wraz z SARP-em i TLIP-em uczestniczyło w pracach Rady Narodowego Programu Odbudowy i Modernizacji, co wymagało dużego nakładu pracy.

– Czynny udział kol. Prezes ZG SKZ w Kongresie Stowarzyszenia Architektów Polskich, ponadto w konferencji nt. „Odbudowy miast historycznych” organizowanej przez ICOMOS oraz kol. Marię Lubocką-Hoffman WKZ w Elblągu, w Seminarium ICOMOS w Zamościu itp.

Bierzemy czynny udział wszędzie tam, gdzie nasza obecność jest potrzebna, podnosi rangę zawodu i naszego Stowarzyszenia.

Mamy za sobą trudne lata, uczestniczymy w procesie zmian ustrojowych i organizacyjnych. W moim najgłębszym przekonaniu, podobnie jak członkowie innych organizacji społecznych, dojrzewamy do przedstawienia propozycji swego miejsca w nadchodzącym wieku. Temu powinien posłużyć projekt zorganizowania przez nasze Stowarzyszenie Kongresu nt. ochrony dziedzictwa w okresie dziesięciu lat gospodarki rynkowej, którego program został

wstępnie omówiony przez Prezydium ZG SKZ ustępującej kadencji i przedstawiony w maju br. na posiedzeniu Zarządu Głównego SKZ. Wcześniejsze rozważania na ten temat, z powodów czasowych oraz braku możliwości określenia sposobu finansowania tego zadania, niestety nie mogły być wdrożone do realizacji. W rozmowie na ten temat pan Aleksander Broda – GKZ wyraził zainteresowanie i uznał organizację Kongresu za w pełni uzasadnioną. Przedstawiam więc tę propozycję nowemu Zarządowi Głównemu SKZ w spadku.

Niech mi będzie przyzwolone zacytować fragment mojej wypowiedzi na XII Zjeździe Stowarzyszenia, a mianowicie: „Przesłanie, które odziedziczyliśmy, a które mówi o tym, że ochrona i zachowanie pamiątek przeszłości jest nadrzędnym obowiązkiem każdego pokolenia, jest celem naszej pracy zawodowej, jest również celem pracy społecznej”. Stowarzyszenie może i powinno być wsparciem dla Jego członków, przede wszystkim w działalności zawodowej, a nade wszystko wsparciem dla Generalnego Konserwatora Zabytków i wojewódzkich konserwatorów zabytków, gdyż merytoryczny głos fachowców zrzeszonych w SKZ może i powinien w porę ustrzec przed niepożądanymi decyzjami. Dlatego warto z tej społecznie zaangażowanej grupy korzystać.

Kończąc, w imieniu ustępującego ZG SKZ szóstej kadencji oraz w swoim własnym, składam Wam Koleżanki i Koledzy wyrazy serdeczności i podziękowania za udzielone mojemu Zespołowi zaufanie, wsparcie i wyrozumiałość. Mogę otwarcie i śmiało powiedzieć, że tam, gdzie to dotyczyło Stowarzyszenia, moi Koledzy z Zarządu starali się godnie reprezentować, ja zaś osobiście zabiegałam, na ile to było możliwe, o Jego obecność i prestiż poprzez udział w rozlicznych spotkaniach i konferencjach. Myślę, że ta kadencja pozostanie w życzliwej świadomości społeczności konserwatorskiej. Na co dzień zaś rzetelnie współpracowałam z panią Marią Stępińską – Dyrektorem Biura ZG SKZ.

Nasza kadencja rozpoczynała się kiedy funkcję Generalnego Konserwatora Zabytków pełnił nasz kolega pan prof. Andrzej Tomaszewski. Jemu, jak również panom Pawłowi Jaskanisowi, Franciszkowi Midurze i Markowi Barańskiemu oraz paniom z księgowości Biura GKZ tą drogą pragnę złożyć wyrazy podziękowania za życzliwość, pomoc i współpracę, na którą zawsze mogliśmy liczyć jako SKZ.

Na ręce kol. Marka Konopki – Doradcy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przekazuję podziękowania panu Stanisławowi Żurowskiemu, Podsekretarzowi Stanu w MKiDN. Dziękuję kol. M. Konopce – zasłużonemu członkowi czynnie uczestniczącemu w życiu naszego Stowarzyszenia, za stałą współpracę w minionej kadencji ICOMOS i SKZ.

Wyrazy podziękowania za wszystko co dotychczas z nadzieją na dalszą, owocną współpracę z naszym Stowarzyszeniem składam panu Aleksandrowi Brodzie z życzeniami dalszych zwycięstw dla dobra wspólnego dziedzictwa.

Dziękuję Koleżankom i Kolegom z pokrewnych stowarzyszeń, z którymi współpracujemy, w szczególności zaś kol. dr. Marianowi Soltysiakowi – Prezesowi Towarzystwa Opieki Nad Zabytkami, które obecnie obchodzi Jubileusz 25-lecia, a zatem składamy na ręce jego Prezesa gratulacje i życzenia dalszej pomyślności i sukcesów. Pragnę podziękować kol. prof. Krzysztofowi Pawłowskiemu – Prezesowi Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS za owocną współpracę zwieńczoną podpisaniem wspólnego porozumienia.

Stowarzyszenie to przede wszystkim Jego przedstawicielstwo w terenie, to na Waszej pracy Drodzy Koleżanki i Koledzy, Prezesi Oddziałów opieramy działalność, to od Was zależy nasz autorytet. Bardzo dziękuję Wam za wysiłek, trud i życzliwość, za Wasze zaangażowanie, które w moim przekonaniu nabiera rozpędu. Oby tak dalej!

Myślę, że dziękuję również tym, od których doznałam w pewnym okresie krzywd, gdyż chciałabym wierzyć, że celem była troska o Stowarzyszenie, choć niestety była to zła metoda, która już na starcie wybiła mnie z rozpoczętego biegu.

Pragnę w szczególny sposób podziękować moim kolegom wiceprezesom Kazimierzowi Kuśnierzowi i Andrzejowi Michałowskiemu za serdeczność i męskie ramiona, a nade wszystko za rzetelną pracę i autorytet, którym wspieracie nasze Stowarzyszenie. Wyrazy podziękowania i serdeczności kieruję do kol. Jana Gromnickiego i kol. Julka Wendlandta, którzy w trudnej sytuacji przyjęli obowiązki sekretarza i skarbnika ZG SKZ. Są to konkretne dowody koleżeńskiej i partnerskiej pomocy.

Wyrazy podziękowania składam koleżankom i kolegom pracującym w komisjach statutowych SKZ i ich przewodniczącym: kol. prof. Maciejowi Pawlickiemu – Przewodniczącemu Komisji Kwalifikacyjnej ZG SKZ, za wyjątkowe zaangażowanie i sprawny przebieg posiedzeń, kol. Januszowi Mrozowi – Przewodniczącemu Komisji Rewizyjnej ZG SKZ za wnikliwe rozpatrywanie skomplikowanych problemów, nacechowane dystansem i koleżeńską życzliwością. Składam również podziękowania kol. Mieczysławowi Soczyńskiemu – Przewodniczącemu Sądu Koleżeńskiego.

Dobrym duchem ZG w tej kadencji był kol. Marek Barański, dziękuję za dyspozycyjność. Za troskę i dbałość o dobre imię Stowarzyszenia serdecznie dziękuję kol. Lechowi Englowi i Ewie Staneckiej.

Słowa uznania i szczególne podziękowanie kieruję w stronę trzech pań: pani Marii Stępińskiej, pani Haliny Baraszewskiej i pani Marii Banaszekiewicz. Duże brawa i wielkie podziękowanie za rzetelną pracę i kulturę na co dzień.

Jeszcze raz gratuluję wszystkim nagrodzonym, życzę Państwu owocnych obrad i udanego Zarządu Głównego siódmej kadencji, a także spokojnych Świąt Bożego Narodzenia oraz spełnienia marzeń w 2000 roku. Dziękuję!

Z koleżeńskim pozdrowieniem
Maria Sarnik-Konieczna

Radzików, 26 listopada 1999 roku

Z działalności Oddziałów Stowarzyszenia

Oddział Gdański

Swoją działalność w roku 1999 Oddział rozpoczął w nowej siedzibie, w Ratuszu Staromiejskim. Od stycznia do połowy czerwca tego roku odbyło się 10 spotkań ogólnych, poświęconych aktualnym problemom konserwatorskim, oraz 3 posiedzenia Zarządu Oddziału.

W spotkaniach ogólnych brali udział członkowie Oddziału SKZ oraz zaproszeni goście ze Stowarzyszenia Historyków Sztuki, Stowarzyszenia Architektów Polskich oraz członkowie Zarządu Miasta Gdańska. Tematami spotkań były najważniejsze zagadnienia konserwatorskie Trójmiasta i Wybrzeża, dyskusje nad projektem nowelizacji Ustawy o ochronie dóbr kultury, a szczególnie:

Sformułowanie wniosków do planu szczegółowego Wyspy Ołowianki i Angielskiej Grobli. Stanowisko Oddziału zostało przedstawione na publicznej, środowiskowej dyskusji zorganizowanej przez Zarząd Miasta.

Projekt realizacyjny rewaloryzacji odcinka Oplywu Motławy z bastionami św. Gertrudy i Żubr oraz Kamienną Służą. Oddział sformułował wnioski co do niezbędnych korekt w projekcie. Wnioski zostały przedstawione Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków oraz Wydziałowi Ochrony Środowiska Miejskiego (realizatorowi prac).

Rozbudowa budynku Centromoru, leżącego w bezpośrednim sąsiedztwie Głównego Miasta. Oddział przygotował analizę krajobrazową dotyczącą wpływu projektowanej przebudowy na panoramę Głównego Miasta. Stwierdziliśmy, że planowane przedsięwzięcie jest sprzeczne z ideą, która legła u podstaw odbudowy Głównego Miasta, i wprowadzi dysonans w sylwecie miasta.

Projekt Zielone Przedmurza Gdańska. Oddział przygotował opracowanie, mające na celu ochronę i efektywne zagospodarowanie terenu przedmurzy średniowiecznych fortyfikacji Głównego Miasta Gdańska. Program został omówiony z pełnomocnikiem Prezydenta Miasta ds. planowania przestrzennego Śródmieścia Gdańska i przedłożony do akceptacji Zarządowi Miasta.

Analiza założeń do planu miejscowego Głównego Miasta oraz decyzji administracyjnych Wojewody. Sformułowano wnioski dotyczące: uczynienia średniowiecznego układu miasta poprzez odtworzenie układu ulic, zabudowy kwartałów oraz podziałów własnościowych określających kształt architektoniczny elewacji; realizacji projektu Zielone Przedmurza Gdańska. Oddział wystosował pisma dotyczące przekazania przez Wojewodę terenów na południowym przedpolu murów obronnych Głównego Miasta Urzędowi Ochrony Państwa, gminie żydowskiej i fundacji Theatrum Gedanense. Oddział stwierdził, że planowana zabudowa przedpoła jest niezgodna z ideą odbudowy Głównego Miasta.

Koncepcja zagospodarowania Targu Węglowego w kontekście rozstrzygniętego konkursu SARP. SKZ brał udział w dyskusji pokonkursowej na zebraniu Oddziału oraz na wspólnych spotkaniach SARP i Stowarzyszenia Historyków Sztuki.

Młyny wodne w Gdańsku. Spotkanie w ramach cyklu „Gdańskie pamiątki historyczne i symbole kultur”, popularyzujące zabytki Gdańska – i problemy konserwatorskie. Spotkanie odbyło się z udziałem publiczności (około 150 osób).

Nagroda im. Profesora Jerzego Stankiewicza. Oddział przygotował regulamin i ustanowił nagrodę za szczególne osiągnięcia konserwatorskie na terenie Pomorza, upamiętniając honorowego członka SKZ prof. J. Stankiewicza.

Sesja „Miasto historyczne w dialogu ze współczesnością”. Oddział uczestniczył w sformułowaniu założeń i współtworzył program sesji organizowanej przez Nadbałtyckie Centrum Kultury, Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej, Akademię Bałtycką w Lubece i miasto Maastricht. Sesja, z udziałem około 70 osób z 9 krajów, odbyła się w dniach 18–20 XI 1999 r. w Ratuszu Staromiejskim w Gdańsku.

Oddział Lubelski

Spotkania:

Prezentacja wraz z komentarzem zdjęć lotniczych wybranych stanowisk archeologicznych województwa lubelskiego, wykonanych w 1997 roku w ramach programu „Archeologiczne Zdjęcia Polski”.

Odczyt poświęcony XVI-wiecznym polichromiom odkrytym w trakcie prac remontowych w kamienicy przy Rynku 8 w Lublinie, związanym z tzw. wielką sienią gotycką.

Prezentacja pracy magisterskiej Marka Bajuna (absolwenta Politechniki Warszawskiej) dotyczącej rewitalizacji Podzamcza w Lublinie. Praca wytypowana została do Międzynarodowej Nagrody im. prof. Jana Zachwatowicza.

Prezentacja „Koncepcji programowo-przestrzennej obszaru śródmieścia Lublina, ograniczonego ulicami Krakowskie Przedmieście, Chopina, pln. część ogrodu powiżytkowskiego i Kołłątaja”.

Dwa zebrania naukowo-konserwatorskie poświęcone były wybranym zagadnieniom dekoracji artystycznej z epoki renesansu lubelskiego na przykładzie d. pałacu Suchorabskich w Lublinie (obecnie gmach Seminarium Duchownego) i d. kamienicy Lubomelskich w Rynku Starego Miasta.

Referat pt. „Medaliony na gmachu Seminarium Duchownego w Lublinie i ich wzory graficzne” – przedstawił ilustrując licznymi przeźrocami i rysunkami prof. dr hab. Jerzy Kowalczyk.

Prelekcję pt. „Renesansowe malowidła we wnętrzu d. winiarni kamienicy Lubomelskich przy Rynku nr 6 w Lublinie – ikonografia i problemy konserwatorskie”, połączoną z bezpośrednią roboczą wizytacją obiektu – wygłosiła Małgorzata Podgórska-Makal (artysta konserwator dzieł sztuki).

Na zaproszenie Wydziału Budownictwa Urbanistyki i Architektury Urzędu Miejskiego w Lublinie, przedstawiciele Oddziału wzięli czynny udział w środowiskowej konsultacji dotyczącej ochrony środowiska i krajobrazu kulturowego miasta Lublina, w ramach tworzonego aktualnie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Lublina”.

Oddział bierze udział w organizacji „Dni kultury szwedzkiej” w Lublinie.

Oddział Poznański

W ramach posiedzeń organizowanych przez Oddział omawiano problematykę konserwatorską najstarszych dzielnic Poznania: Ostrowa Tumskiego, Śródki i Chwaliszewa. Na jednym z zebrań kol. Antoni Kąsinowski przedstawił wyniki badań architektonicznych w zabytkowych kamienicach Poznania. Kol. Krzysztof Powidzki omówił przebieg prac konserwatorskich w kaplicy fary poznańskiej. Kol. Zbigniew Karolczak mówił o aktualnych badaniach archeologicznych na terenie m. Poznania.

Oddział Szczeciński

Szereg spotkań dyskusyjnych Oddziału w roku 1996 poświęconych było problemom reorganizacji Służby Ochrony Zabytków, przy czym projekty te oceniane były negatywnie. W sprawie tej wywiązała się m.in. polemika z przedstawicielem Prezydium Zarządu Głównego Stowarzyszenia.

Już w lipcu 1996 r. rozpoczęła się dyskusja nad projektem nowelizacji ustawy o ochronie dóbr kultury, przekazanym nam przez ZG SKZ z zaleceniem wypracowania stanowiska Oddziału (jako temat dominujący), na Walny Zjazd Delegatów SKZ w terminie 22–23 XI 1996 r. w Kazimierzu Dolnym.

W 1997 roku przyjęto nowych członków Oddziału, tak więc Oddział nasz liczy obecnie 32 osoby.

W odpowiedzi na apel Prezesa ZG SKZ w sprawie pomocy w ratowaniu i odbudowie dóbr kultury, które ucierpiały na skutek klęski powodzi, zorganizowano zebranie, podczas którego w toku dyskusji padło kilka propozycji, które przekazaliśmy pismem z dn. 17 IX 1997 r. do ZG.

W marcu 1997 r. odpowiadając na propozycję Biura Promocji Szczecin Expo Oddział przyjął zaproszenie do udziału w pracach Komitetu Programowego Targów Konserwacji i Renowacji Zabytków „Anticon 97” i przygotowania wystąpienia na konferencję organizowaną w ramach tej imprezy, która odbyła się w dniach 2–5 XII 1997 r. W konferencji m.in. udział wzięli, wygłaszając referaty, koledzy:

Ewa Stanecka – „Zabytkowa zieleń cmentarza Szczecina”,

Lubomira Madejska – „Parki dworskie”,

Małgorzata Paszkowska – „Polityka władz miasta w kształtowaniu środowiska kulturowego Szczecina”,

Janusz Nekanda – „Podzamcze, zachowane dziedzictwo”,

Władysław Chrostowski – „Paradysz – dawny obiekt cystersów”.

W grudniu 1997 r. Zarząd Oddziału, otrzymał zaproszenie Prezydenta Szczecina na Spotkanie Wigilijne oraz na I Walne Spotkanie Organizacji Pozarządowych w dniu 19 I 1998 r. Celem tego spotkania było zaprezentowanie modelu współpracy organizacji pozarządowych. Oddział współpracuje również z innymi stowarzyszeniami o podobnych celach i zainteresowaniach.

W 1994 r. Oddział nawiązał współpracę z Zakładem Historii Pomorza Zachodniego Uniwersytetu Szczecińskiego, przekazując dane potrzebne do tekstu hasła dot. Oddziału SKZ, które zamieszczone będzie w „Encyklopedii Szczecina”.

Oddział Warszawski

Z przyjemnością należy odnotować fakt licznie składanych przez młodsze pokolenie konserwatorów deklaracji z prośbą o przyjęcie do SKZ.

Stan liczebny członków Oddziału warszawskiego wynosi 137 osób (w dniu 2 III 1999 r.).

Odbyło się 35 comiesięcznych zebrań poprzedzonych stosownymi komunikatami.

Prezentowane na spotkaniach referaty, obejmujące szeroko pojętą problematykę konserwatorską – od kwestii organizacji służb konserwatorskich poprzez dokumentację i rejestr zabytków, doktryny konserwatorskie – do tematów monograficznych z dziedziny historii zabytków, stały na wysokim poziomie, satysfakcjonując w pełni uczestników zebrań i dyskusji.

Szczególnie dużym zainteresowaniem środowiska konserwatorskiego cieszyły się dyskusje dotyczące realizacji konserwatorskich w Warszawie, m.in. konserwacji kolumny Zygmunta III Wazy, Łazienek oraz Placu Trzech Krzyży, a także zebrań informujące o pracach konserwatorskich podejmowanych na dawnych kresach Rzeczypospolitej w Żółkwi.

Zorganizowano też 3 zebrań wyjazdowe umożliwiające konfrontację teorii z praktyką konserwatorską i ożywienie kontaktów koleżeńskich.

Zarząd Oddziału zorganizował w roku 1997 w Płocku szkolenie dla służb administracji samorządowej na temat zadań i roli tych służb w dziedzinie ochrony dziedzictwa dóbr kultury, co jest o tyle istotne, że otwiera kontakty służb konserwatorskich poza własnym środowiskiem.

Podobne szkolenie zaplanowane w roku 1998 nie doszło do skutku z powodu niedofinansowania przez GKZ.

Nie kontynuowano akcji „Złotego cokołu” dla inicjatorów i wykonawców prac konserwatorskich, gdyż słuszna w założeniach idea konkursu nie była organizacyjnie przygotowana przez pomysłodawców.

Zarząd podejmował również działania interwencyjne i wyrażał swoje opinie dotyczące istotnych problemów zachowania i ochrony zabytków w Warszawie, np. narożnika Placu Trzech Krzyży i ul. Mokotowskiej, a także opinie przygotowane przez Zarząd Oddziału dotyczące kolejnych projektów nowej Ustawy o ochronie dóbr kultury i aktualnego projektu pt. „Prawo ochrony dóbr kultury”.

W lutym br. przygotowano też propozycje zmian w statucie SKZ oraz propozycję zorganizowania Mazowieckiej Grupy Rzeczoznawców ds. Ochrony Zabytków.

Przy współpracy z Towarzystwem Opieki nad Zabytkami Zarząd Oddziału podjął się zorganizowania grupy społecznych opiekunów zabytków i wyłonił w tym celu odpowiedni zespół.

Oddział Krakowski

Jedną z form pracy Krakowskiego Oddziału SKZ w latach 1997–1999 jest działalność naukowo-popularyzatorska. W minionym okresie zaowocowała ona wieloma interesującymi spotkaniami, wykładami i seminariami organizowanymi pod nazwą „Wieczór konserwatorski przy świecach”. Na szczególną uwagę zasługują posiedzenia Oddziału organizowane wspólnie z Sekcją Historycznych Zespołów Osadnictwa KUA PAN. Godny podkreślenia jest fakt, że Sekcję tę tworzyła w 1979 r. między innymi Pani Profesor dr hab. Maria Borowiejska-Birkenmajerowa (1921–1996) i przewodniczyła jej do końca życia (dawny Prezes Oddziału naszego Stowarzyszenia).

1. Posiedzenie poświęcone pamięci Prof. M. Borowiejskiej-Birkenmajerowej, która była jednym z inicjatorów krakowskiego SKZ, odbyło się 29 I 1997 r. Wystąpili na nim: prof. zw. dr hab. arch. Janusz Bogdanowski, dr Łukasz Walczy oraz dr arch. Marek Łukacz z interesującymi referatami, prezentującymi sylwetkę Pani Profesor – jako wybitnego naukowca, dydaktyka i znakomitego konserwatora zabytków.

2. 24 VI 1997 r. dr arch. Marek Łukacz na kolejnym wspólnym posiedzeniu interesująco przedstawił zagadnienie pierwszych przemian przestrzennych domów mieszczańskich w Krakowie.

3. Posiedzenie poświęcone Kamieńcowi Podolskiemu odbyło się 29 IX 1997 r. Prelegenci: dr arch. Marek Łukacz, dr arch. Jacek Czubiński i mgr inż. arch. Bernard Marszałek przedstawili referaty dotyczące kamienieckiego kościoła i klasztoru oo. Dominikanów, przekształcenia krajobrazu miasta w ostatnim osiemnastowieczu oraz rewitalizacji Kamieńca Podolskiego w dobie gospodarki rynkowej.

4. Na następnym wspólnym posiedzeniu 9 XII 1997 r. dr arch. Wojciech Kosiński wygłosił interesujący referat dotyczący problemów aktywizacji turystycznej małych miast Polski.

5. 3 III 1998 r. dr Łukasz Walczy na kolejnym wspólnym posiedzeniu mówił o początkach Lwowa w świetle najnowszych badań.

6. Na „Wieczorze konserwatorskim przy świecach” 19 III 1998 r. dr Elżbieta Nosek wnikliwie przedstawiła problematykę konserwacji pomnika króla Zygmunta III Wazy.

7. Należy również wymienić seminarium przygotowane przez Krakowski Oddział SKZ, które odbyło się w lutym 1998 r. pod kierunkiem prof. dr. hab. arch. Andrzeja Kadłuczki. Profesjonaliści różnych dziedzin, którzy działają na

rzecz ochrony dóbr kultury, podjęli inicjatywę dyskusji i wymiany doświadczeń na temat utrzymania i użytkowania obiektów zabytkowych w warunkach gospodarki rynkowej wobec przewidywanych głębokich zmian w strukturach administracyjnych państwa. Seminarium adresowane było do lokalnego środowiska konserwatorskiego, Państwowej Służby Ochrony Zabytków i samorządów lokalnych.

Na wybrany temat wypowiadali się znani krakowscy konserwatorzy zabytków, historycy sztuki i architekti, m.in.: Andrzej Gaczol, Jacek Purchla, Andrzej Kadłuczka, Kazimierz Kuśnierz, Aleksander Böhm, Janusz Sepioł, Zbigniew J. Bialkiewicz, Ewa Węclawowicz-Gyurkovich, Krzysztof Skalski, Jacek Czubiński oraz Marek Łukacz.

Należy podkreślić, że seminarium mogło odbyć się dzięki pomocy finansowej ZG SKZ. Materiały z seminarium zostały opublikowane w formie skryptu pomocnego w działaniu na rzecz ochrony dóbr kultury naszego kraju. Wydany skrypt spotkał się z ogromnym zainteresowaniem i zapotrzebowaniem, zwłaszcza w administracji samorządowej.

8. Na następnym ogólnym posiedzeniu w dniu 8 XI 1999 r. wygłoszono dwa referaty:

a) prof. dr hab. arch. Andrzej Kadłuczka i mgr archeolog Klaudia Kadłuczka interesująco przedstawili zagadnienie: Studia z historii architektury i urbanistyki. Ostatnie wyniki badań architektonicznych pałacu w Łobzowie.

b) prof. zw. dr hab. arch. Wiktor Zin, prof. zw. dr hab. arch. Janusz Bogdanowski, prof. dr hab. arch. Kazimierz Kuśnierz i dr Zdzisława Tołłoczko przedstawili: „Studia z historii architektury i urbanistyki poświęcone prof. dr. hab. Józefowi Tomaszowi Frazikowi”.

Oddział Toruński

Ważniejsze osiągnięcia Oddziału Toruńskiego w minionej kadencji, to m.in.:

– współdziałanie członków SKZ w organizacji corocznych edycji Międzynarodowych Targów Pomorza i Kujaw (luty 1995, 1996, 1997, 1998),

– udział w środowiskowych dyskusjach dotyczących nowego kształtu Ustawy o ochronie dóbr kultury (wnioski przekazywano do ZG SKZ),

– współdziałanie w organizacji międzynarodowej konferencji „Archeologia i Konserwacja” oraz Warsztatów Konserwatorskich dla uczestników z państw regionu andyjskiego (Ameryka Płd.) pod patronatem UNESCO (10–17 XI 1996 r.),

– opracowanie przez członków Oddziału serii wydawniczej „Parki i założenia ogrodowe”,

– stała dyskretna opieka nad członkami chorymi,

– współdziałanie w organizacji dziecięcego konkursu plastycznego propagującego zabytki województwa toruńskiego pod patronatem Wojewody Toruńskiego,

– wprowadzenie w poczet członków 4 osób,

– rzeczoznawstwo (wystąpień dla członków: 3, uzyskano: 1),

– Nagrody Generalnego Konserwatora Zabytków:

a) Nagroda za serię wydawniczą „Parki i Założenia Ogrodowe” (1996),

b) wyróżnienie za CD-ROM „Multimedialna dokumentacja konserwatorska – Konserwacja Starego Ratusza w Poznaniu (1996)”.

Wobec zmienionych uwarunkowań prawno-gospodarczych Oddział zamierza zmienić formy działania:

– odstąpić od comiesięcznych zebrań, zwoływać coroczne spotkania problemowe,

– wprowadzić do nowej ustawy formułę konsultacji społecznej (m.in. SKZ) nad kierunkami i sposobami ochrony dóbr kultury na różnych szczeblach decyzji.

Od Redakcji: informacje o działalności Oddziałów Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków zostały opracowane na podstawie nadesłanych sprawozdań Zarządów Oddziałów z niewielkimi skrótami, bez ograniczania jednak zamieszczonych tam danych o pracach i osiągnięciach.

Oprac. J.Gr.

Kalendarz prac Zarządu Głównego SKZ w VI kadencji

Na Walnym Zjeździe Delegatów w dniu 22 listopada 1996 roku wybrano władze Stowarzyszenia w następującym składzie:

Prezes – kol. Maria Sarnik-Konieczna

Zarząd Główny ukonstytuował się zaś następująco:

Wiceprezes – kol. Andrzej Michałowski

Wiceprezes – kol. Kazimierz Kuśnierz

Sekretarz Generalny – kol. Leszek Czapski

Skarbnik – kol. Maria Wojtysiak

Członkowie Zarządu Głównego: – kol. Marek Barański

– kol. Lech Engel

– kol. Henryk Kondziela

– kol. Mieczysław Kurzątkowski

– kol. Ewa Stanecka

– kol. Juliusz Wendlandt

W dniu 4 października 1997 roku Zarząd Główny przyjął rezygnację kol. Leszka Czapskiego z funkcji Sekretarza Generalnego. W dniu 5 lutego 1998 roku wpłynęła rezygnacja kol. Marii Wojtysiak z funkcji Skarbnika, ze względu na zły stan zdrowia. Rezygnację tę przyjął Zarząd Główny na posiedzeniu w dniu 7 lutego 1998 roku. Na tym samym posiedzeniu ZG przyjął rezygnacje z udziału w Zarządzie Głównym kol. Henryka Kondzieli i kol. Mieczysława Kurzątkowskiego. Zarząd Główny na posiedzeniu w dniu 7 lutego 1998 roku przyjął w poczet swoich członków kol. Jana Gromnickiego i powierzył mu funkcję Sekretarza Generalnego oraz powierzył funkcję Skarbnika kol. Juliuszowi Wendlandtowi.

Zatrudnienie w biurze Zarządu Głównego

Od 1 września 1996 r. do 31 stycznia 1997 r. – Halina Poniatowska.

Od 1 marca 1997 r. do 31 maja 1997 r. – Magdalena Gułajska.

Od 1 czerwca 1997 r. – Maria Stępińska.

W całej kadencji: Maria Banaszkiwicz i Halina Barszczewska – Główna Księgowa.

Posiedzenia władz

Do 1 września 1999 roku odbyło się 7 posiedzeń Zarządu Głównego (w tym 2 z udziałem Prezesów Oddziałów) oraz 28 posiedzeń Prezydium ZG.

Sprawozdanie z działalności w 1997 roku

1. Zadania zlecone

W 1997 roku Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków podjęło dwanaście zadań zleconych: zorganizowało seminaria, konferencje, wydało szereg publikacji.

Zadania permanentne były następujące: publikacja „Wiadomości Konserwatorskich” i przeprowadzenie konkursów GKZ-SKZ na najlepsze prace z dziedziny ochrony zabytków i muzealnictwa.

Odbyły się seminaria dla samorządów terenowych, polsko-litewskie seminarium objazdowe oraz seminarium naukowe z okazji 90-lecia prof. Alfreda Majewskiego. Zorganizowano dwie konferencje: w Warszawie i Poznaniu. Stowarzyszenie wydało lub współuczestniczyło w wydaniu trzech książek. Rozpoczęto prace nad dwoma innymi publikacjami.

- „Wiadomości Konserwatorskie”. Ukazał się podwójny numer zawierający m.in. materiały z XII Walnego Zjazdu Delegatów, raporty dotyczące usuwania skutków powodzi i udziału członków SKZ w ratowaniu obiektów zabytkowych, materiał dotyczący tysiąclecia Gdańska.
- Konkursy Generalnego Konserwatora Zabytków-Stowarzyszenia Konserwatorów Zabytków.
Jury nagrodziło 11 prac naukowych i 2 prace projektowe; wyróżniło 3 prace naukowe i 3 popularyzatorskie. Oprócz dyplomów laureaci otrzymali nagrody w wysokości 1100 zł, zaś wyróżnieni w wysokości 800 zł.
- Seminaria z dziedziny ochrony zabytków dla samorządów terytorialnych odbyły się:
  - 1) w Płocku, zorganizowane przez Oddział Warszawski SKZ w dniach 20–21 listopada (uczestniczyło w nim 41 osób z woj. warszawskiego, radomskiego, kieleckiego, płockiego, siedleckiego, białostockiego);
  - 2) w Poznaniu, zorganizowane przez Oddział Poznański SKZ w dniach 3–4 grudnia (uczestniczyło 40 osób z woj. poznańskiego i ościennych);
  - 3) w Krakowie, zorganizowane przez Oddział Krakowski SKZ w lutym 1998 roku (uczestniczyli przedstawiciele samorządów: Wadowic, Myślenic, Dobczyc, Mogilan, Zespołu Gmin Jurajskich).Wydano skrypt do seminarium zawierający 13 wykładów naukowców i profesjonalistów.
- Seminarium polsko-litewskie, prowadzone przez mgr. inż. arch. Feliksa Ptaszyńskiego, odbyło się w dniach 12–17 października 1997 r. Miało ono charakter objazdowy po terenie północnej Polski, z zakończeniem w Warszawie. W czasie objazdów omawiano prace konserwatorskie i toczono dyskusje nad problemami rekonstrukcji zabytków zniszczonych w czasie wojny oraz ochrony zespołów miejskich, zwłaszcza miast zabytkowych w sytuacji działania praw rynku. W seminarium uczestniczyła 13-osobowa delegacja konserwatorów z Litwy.
- Seminarium naukowe z okazji jubileuszu 90-lecia prof. Alfreda Majewskiego zorganizowane przez Zarząd Główny SKZ i PKN ICOMOS odbyło się 12 czerwca 1997 r. w Krakowie. Udział w nim wzięli naukowcy, przedstawiciele władz m. Krakowa i województw krakowskiego i tarnobrzeskiego, członkowie SKZ, konserwatorzy.
- Ukazały się następujące publikacje:
  1. „In artium hortis” – księga pamiątkowa dr. Wojciecha Fijałkowskiego, zawierająca 30 szkiców z dziejów sztuki konserwacji zabytków i muzealnictwa autorstwa wybitnych naukowców i profesjonalistów (wydana samodzielnie przez Zarząd Główny SKZ).
  2. „Radziejowice. Fakty i zagadki” M. Barbasiewicz, E. Pustoly-Kozłowskiej. Publikacja wydana przez SKZ i ICOMOS.
  3. „Zamek w Wiśniczu. Dzieje i konserwacja” A. Majewskiego. Publikacja dofinansowana przez SKZ.
- Rozpoczęto prace nad następującymi publikacjami:
  1. „Vademecum konserwacji zabytków” Andrzeja Kadłuczki. W 1997 roku powstał tekst oraz został opracowany redakcyjnie, do druku w 1998 roku.
  2. „Słownik biograficzny polskich konserwatorów zabytków” Henryka Kondzieli i Mieczysława Kurzątkowskiego. W 1997 roku wykonano I etap prac: opracowano ogólne wytyczne, kwerendę bibliograficzną oraz przeprowadzono selekcję haseł.
- Oddział Poznański SKZ zorganizował ogólnopolską konferencję nt. „Edukacja i aktywność społeczna w ochronie zabytków”, która odbyła się w Gnieźnie 14–15 listopada 1997 r., przy udziale 40 osób, profesjonalistów i osób społecznie działających na rzecz ochrony zabytków.
- Konferencja polsko-niemiecka „Płace Warszawy i Drezna”, zorganizowana przez kol. Marka Barańskiego – członka Zarządu Głównego SKZ, odbyła się w Warszawie 25 października 1997 roku. Uczestniczyło w niej ponad 50 osób. Wygłoszono 4 referaty ze strony niemieckiej i 8 referatów ze strony polskiej.

2. Prace statutowe i organizacyjne

- Bez daty (początek 1997 r.) – Pismo do Oddziałów w sprawie przesłania kopii protokołu z Walnego Zebrania sprawozdawczo-wyborczego, składu władz Oddziału wraz z adresami.
- Trzykrotnie w roku 10 kwietnia 1997 r. – Wysłanie pisma do Oddziałów z prośbą o przesłanie aktualnych list członków SKZ.
– List do Prezesów Oddziałów SKZ i Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków prezentujący nową koncepcję redakcyjną „Wiadomości Konserwatorskich” jako półrocznika, z prośbą o nadsyłanie materiałów.
- 11 kwietnia 1997 r. – Jury nagrody „Conservator Ecclesiae” przyznało nagrody im. Ks. Janusza Pasierba:
1) Ks. Biskupowi Alojzemu Orszulikowi,
2) Ks. Inf. Jackowi Żórawskiemu.
- 19 kwietnia 1997 r. – Uroczystość wręczenia dyplomów laureatom nagrody „Conservator Ecclesiae” i konkursu GKZ-SKZ na najlepsze prace naukowe, projektowe i popularyzatorskie (nagrodzone w 1996 r.). Uroczystość we Dworze Artusa w Gdańsku z okazji tysiąclecia Gdańska oraz otwarcia Dworu Artusa, połączona z obchodami Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków.
- 06 września 1997 r. – Opracowanie I wersji regulaminów pracy Prezydium, Zarządu Głównego i biura SKZ.
- 06 września 1997 r. – Przeprowadzenie konsultacji, w efekcie których powstał nowy wzorzec legitymacji SKZ. Druk legitymacji.
- 4 października 1997 r. – Przyznanie nagrody „Książka Roku” prof. J. Bogdanowskiemu za książkę „Architektura obronna w krajobrazie Polski. Od Biskupina do Westerplatte”.
- 5 grudnia 1997 r. – Posiedzenie jury konkursu GKZ-SKZ oraz przyznanie nagród:
1) im. W. Kalinowskiego prof. Teresie Zarębskiej,
2) im. H. Pieńkowskiej i J. Łomnickiego mgr. Jerzemu Turowi.

W 1997 r. Komisja Kwalifikacyjna rozpatrzyła, a Zarząd Główny zaakceptował podania 7 osób o nadanie tytułu rzeczoznawcy MKiS oraz przyjęcie 40 osób na członków SKZ.

3. Prace nad ustawami i dokumentami oraz opinie i pisma interwencyjne

- 24 stycznia 1997 r. – Wysłanie do Oddziałów ustawy „Prawo ochrony dóbr kultury” (po raz drugi – pierwsze uwagi zebrano w grudniu 1996 r.) z prośbą o uwagi.
- 31 stycznia 1997 r. – Udzielenie informacji na zapytania poselskie:
1) czy obowiązkowa przynależność artystów plastyków i konserwatorów dzieł sztuki do Izby Gospodarczej nie ograniczałyby ich swobody twórczej,
2) jakie są modele zrzeszeń konserwatorskich w krajach Unii Europejskiej.
- 21 lutego 1997 r. – Pismo do Ministra Kultury i Sztuki o rozważenie podjęcia prac nad nowelizacją rozporządzenia MKiS z 11 stycznia 1994 r. „O zasadach i trybie udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach oraz prac archeologicznych i wykopaliskowych” (pismo merytoryczne z uwagami wskazującymi na uchybienia w rozporządzeniu, z deklaracją dalszej pomocy).
- Kwiecień 1997 r. – List do Ministra Kultury i Sztuki z poparciem kandydatury Teresy Wyszynskiej na stanowisko wicedyrektora Ośrodka Ochrony i Konserwacji Zabytków.
- Od 21 lipca 1997 r. – Na zaproszenie Premiera Wł. Cimoszewicza kol. Prezes Maria Sarnik-Konieczna weszła w skład Rady Narodowego Programu Odbudowy i Modernizacji (prace nad usuwaniem skutków powodzi). Rada odbyła 5 posiedzeń i wypracowała program odbudowy. Kol. M. Sarnik-Konieczna opracowała uwagi do programu w dziedzinie ochrony i ratowania dóbr kultury i wniosła o włączenie do programu „rewaloryzacji krajobrazu kulturowego miejskiego i wiejskiego”.
Również w związku z powodzią kol. Prezes wystosowała dwa listy (29 lipca i w sierpniu) do Prezesów Oddziałów: 1) w sprawie usuwania skutków powodzi, 2) z prośbą o sugestie i propozycje w sprawach usuwania skutków powodzi i uczestniczenia w tych pracach członków SKZ. Aktywnie włączył się do prac Oddział Wrocławski, w szczególności kol. Lech Engel – członek ZG SKZ. Również pozytywny odzew przyszedł z Oddziałów Szczecińskiego i Toruńskiego (zgłoszono ofertę pomocy poprzez Urząd GKZ).

4. Udział w jubileuszach

- 21 kwietnia 1997 r. – List gratulacyjny do prof. Zygmunta Swiechowskiego z okazji jubileuszu 50-lecia działalności akademickiej.
- 12 czerwca 1997 r. – Organizacja seminarium naukowego z okazji 90-lecia prof. Alfreda Majewskiego na Wawelu w Krakowie.
- 4 października 1997 r. – Objęcie patronatem Targów Konserwatorów Zabytków „Conservatio 98” w Toruniu.

5. Udział w konferencjach i innych przedsięwzięciach

- 7 lutego 1997 r. – Udział kol. Prezes w Targach „Conservatio 97” w Toruniu pod patronatem SKZ.
- 19 kwietnia 1997 r. – Udział Prezydium ZG w obchodach Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków oraz tysiąclecia Gdańska we Dworze Artusa w Gdańsku.
- Kwiecień 1997 r. – Wydelegowanie członka ZG kol. Leszka Czapskiego do składu Komisji Stypendialnej Ministra Kultury i Sztuki w 1998 r.
- 16 września 1997 r. – Udział w sympozjum „Ochrona środowiska – ochrona zabytków”, organizowanym przez TOnZ w Warszawie.
- 18–20 września 1997 r. – Udział w konferencji „Kolorystyka i faktura w architekturze Polski i Europy” we Wrocławiu.
- 8–10 października 1997 r. – Udział w konferencji konserwatorskiej w Olsztynie dotyczącej metod zabezpieczania przeciwwilgociowych obiektów zabytkowych.
- 3 grudnia 1997 r. – Udział kol. Prezes w drugiej edycji Targów Konserwacji i Renowacji Zabytków „Anticon 1997” w Szczecinie.

Sprawozdanie z działalności w 1998 roku

1. Zadania zlecone

W 1998 roku Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków podjęło osiem zadań zleconych oraz wniosło o dofinansowanie dwóch zadań z ubiegłego roku.

Wśród zadań znalazły się dwa permanentne: wydawnictwo „Wiadomości Konserwatorskie” i zorganizowanie konkursów GKZ-SKZ. Poza nimi były to cztery publikacje książkowe (częściowo koszty pokryto z innych źródeł): Kazimierz Kuśnierz „Tarnobrzeg. Historia rozwoju przestrzennego”, Jerzy Żywicki „Architektura neogotycka na Lubelszczyźnie”, Andrzej Kadłuczka „Ochrona zabytków architektury, zarys doktryn i teorii, vademecum” (publikacja kotynuowana), Bonawentura M. Pawlicki „Kamienice renesansowe Zamościa”.

Zorganizowano konferencję ogólnopolską w Gnieźnie nt. „Znaczenie edukacji i aktywności społecznej w ochronie zabytków” oraz dofinansowano międzynarodową konferencję w ramach „Karty Krakowskiej 2000” nt. „Teoria i praktyka w ochronie zabytków architektury, zespołów i miejsc historycznych”.

- „Wiadomości Konserwatorskie” – ukazał się jeden numer podwójny 3/4 1998, liczący 88 stron, w nakładzie 1000 egzemplarzy. Publikacja zawiera następujące działy: wydarzenia konserwatorskie, współpraca międzynarodowa, konferencje, uroczystości i jubileusze, działalność Stowarzyszenia, recenzja książki oraz pożegnania.
- Konkurs GKZ-SKZ. Jury nagrodziło łącznie 18 prac. Przyznało 5 nagród w dziedzinie prac naukowych (po 1350 zł), 2 nagrody w dziedzinie prac popularyzatorskich (po 1350 zł), 3 wyróżnienia w dziedzinie prac popularyzatorskich (po 1000 zł), 8 wyróżnień w dziedzinie prac projektowych (po 1000 zł).
- Publikacja Kazimierza Kuśnierza „Tarnobrzeg. Historia rozwoju przestrzennego” ukazała się w nakładzie 700 egzemplarzy, 169 stron. Omawia fazy rozwoju miasta i jego rozwój. Powstała w sytuacji braku naukowych opracowań o rozwoju Tarnobrzega. Fazy rozwoju zaczynają się od założenia prywatnego miasta Tarnobrzega i Dzikowa, aż do drugiej wojny światowej. W opracowaniu autor wyciąga wnioski dotyczące rewaloryzacji krajobrazu kulturowego w obecnych warunkach.

- Publikacja Jerzego Żywickiego „Architektura neogotycka na Lubelszczyźnie” wydana w nakładzie 500 egzemplarzy, 383 strony. Autor określa nurt w architekturze – neogotyck, trwający od połowy XVIII wieku do początku XX wieku. Po raz pierwszy zewidencjonowano obiekty neogotyckie na Lubelszczyźnie. Katalog obiektów opatrzonego fotografiami przedstawia ich ponad 120, w 89 miejscowościach.
- Andrzej Kadłeczka „Ochrona zabytków architektury, zarys doktryn i teorii, vademecum”. Łączna objętość 8 arkuszy wydawniczych, w tym 125 stron tekstu. Publikacja rozpoczęta w 1997 roku, w roku 1998 przekazana do druku.
- Bonawentura M. Pawlicki „Kamienice renesansowe Zamościa.” Nakład 500 egzemplarzy, 180 stron. Praca o charakterze monograficznym, przypominająca genezę i kształtowanie się mieszczańskich kamienic zamojskich przełomu XVI i XVII wieku. Omawia prace konserwatorskie zmierzające do zachowania substancji zabytkowej i prezentuje współczesne problemy ochrony dziedzictwa historycznego.
- Ogólnopolska konferencja „Znaczenie edukacji i aktywności społecznej w ochronie zabytków”, zorganizowana przez Oddział Poznański SKZ. Konferencja odbyła się w dniach 16–17 października 1998 r. w Gnieźnie. Celem konferencji było opracowanie zasad i modelu popularyzacji idei ochrony zabytków. Wygłoszono 4 referaty, w dyskusji wzięło udział 18 osób. Uczestniczyły w konferencji 52 osoby.
- Międzynarodowa konferencja „Teoria i praktyka w ochronie zabytków architektury, zespołów i miejsc historycznych”. Organizatorem konferencji był Wydział Architektury Politechniki Krakowskiej. Zarząd Główny SKZ współuczestniczył w finansowaniu konferencji. Odbyła się ona w dniach 21–24 listopada 1998 r. w Krakowie. Uczestniczyło w niej ok. 100 osób, w tym 11 z zagranicy. Wygłoszono 6 referatów programowych (3 autorów z zagranicy) i 24 referaty zwykłe. Zadaniem konferencji było podsumowanie dotychczasowej wiedzy dotyczącej poglądów, pryncypiów i wymagań związanych z ochroną dóbr kultury u progu nowego tysiąclecia.

W pracach zleconych, oprócz Zarządu Głównego, uczestniczyły dwa Oddziały: Krakowski i Poznański.

Dofinansowanie zadań z 1997 roku dotyczyło honorariów za fotografie w publikacji „In artium hortis” (księga jubileuszowa W. Fijałkowskiego), gdyż listę osób, które fotografie wykonały, otrzymaliśmy po rozliczeniu tematu w 1997 r., oraz honorarium za redakcję publikacji „Radziejowice. Fakty i zagadki”.

2. Prace statutowe i organizacyjne

- Zawarto porozumienie o współpracy SKZ – ICOMOS. Omówiono współuczestnictwo w opracowaniu „Warunki ochrony i powiązań funkcjonalno-przestrzennych strefy otaczającej dawne obozy Auschwitz-Birkenau”.
- Powołano Oddział Przemyski SKZ uchwałą Zarządu Głównego Nr 18 w dniu 24 października 1998 r. Oddział liczy 24 członków. Prace przygotowawcze przeprowadził i uczestniczył w dwóch posiedzeniach założycielskich Wiceprezes ZG kol. Kazimierz Kuśnierz.
- Komisja Statutowa pod przewodnictwem kol. Marka Barańskiego przy pomocy Prezydium ZG ukończyła prace nad nowelizacją statutu, który winien być przedstawiony na Walnym Zjeździe Delegatów.
- Opracowano Regulamin Pracy Prezydium, który został zatwierdzony uchwałą Zarządu Głównego Nr 17 z dnia 24 października 1998 r.
- Rozesłano list do członków proponowanych przez Oddział Warszawski do skreślenia (część członków opłaciła zaległe składki).
- Przyjęto w poczet członków 20 osób uchwałą ZG Nr 19 z dnia 24 października 1998 r.
- Udzielono poparcia trzem kandydatom na rzeczoznawców MKiS oraz dwóm kandydatom na rzeczoznawców SKZ (Uchwała Nr 20 ZG z dnia 24 października 1998 r.).
- Zaproponowano program, zorganizowano i poprowadzono pobyt 50 członków Stowarzyszenia Konserwatorów z Lublany w dniach 1–5 czerwca 1998 r. (Oddział Krakowski i Zarząd Główny SKZ w Warszawie).
- Zorganizowano wyjazd grupy konserwatorów na Litwę w dniach 8–14 listopada 1998 roku.
- Przyznano nagrodę „Conservator Ecclesiae” Księdzu Arcybiskupowi Henrykowi Muszyńskiemu i profesorowi Wojciechowi Kurpikowi.
- Przyznano nagrodę im. G. Ciołka mgr Marii Majka oraz nagrodę im. H. Pieńkowskiej i J. Łomnickiego Stefanowi Kwilickiemu i pośmiertnie Karolowi Gruszczykowi.
- W 1998 roku odbyły się dwa posiedzenia Zarządu Głównego (jedno z udziałem Prezesów Oddziałów) oraz jedenaście posiedzeń Prezydium. Tematy podejmowane na posiedzeniach opublikowano w „Wiadomościach Konserwatorskich” nr 3/4.

3. Opracowanie uwag do ustaw i dokumentów oraz pisma interwencyjne przesyłane zainteresowanym jednostkom

- Opinia nt. projektu ustawy o samorządach zawodowych architektów i inżynierów budowlanych oraz urbanistów skierowana do GKZ 30 lipca 1998 r.
- Opinia w sprawie rozporządzenia MKiS zmieniającego rozporządzenie z 11 stycznia 1994 r. „O zasadach i trybie udzielania zezwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich i archeologicznych prac wykopaliskowych” przesłana do GKZ 21 maja 1998 r. Odpowiedź P. Kobylińskiego 11 września 1998 r.
- Opinia nt. projektu ustawy „Prawo ochrony dóbr kultury” skierowana do Wiceministra St. Żurowskiego 17 listopada 1998 r.
- Pismo do Premiera Jerzego Buzka w sprawie ochrony zabytków i organizacji służb konserwatorskich w nowym podziale administracyjnym. Przekazane 30 października 1998 r., odpowiedź z MSWiA 23 listopada 1998 r.
- Interwencja w sprawie ratowania Wyspy Piaskowej w Kłodzku i prośba o wsparcie działań w tym kierunku władz lokalnych i Oddziału Wrocławskiego SKZ. Pismo skierowane do Minister Joanny Wnuk-Nazarowej 18 marca 1998 r.
- Stanowisko Zarządu Głównego w sprawie nadbudowy narożnika Pl. Trzech Krzyży, ul. Mokotowskiej i Al. Ujazdowskich przekazane Naczelnik Marii Zamoyskiej z Urzędu Dzielnicy Warszawa Śródmieście 11 maja 1998 r.
- Prośba o wyróżnienie i nagrodę z okazji jubileuszu arch. Jacka Cydzika skierowana do Minister Joanny Wnuk-Nazarowej 21 maja 1998 r.
- Opinia nt. powołania E. Paducha na stanowisko Dyrektora Centrum Dziedzictwa Kulturowego Górnego Śląska skierowana do GKZ.
- Prośba o uhonorowanie jubileuszu arch. Henryka Siudera skierowana do prof. Andrzeja Tomaszewskiego, Generalnego Konserwatora Zabytków 26 listopada 1998 r.

4. Udział w organizacji jubileuszy

- 24 lutego 1998 r. – Jubileusz kol. dr. Wojciecha Fijałkowskiego w Wilanowie. Uczestnictwo członków Prezydium i pracownik Biura. Wystąpienie kol. Prezes i wręczenie jubilatowi publikacji „In artium hortis” wydanej przez ZG SKZ na tę okoliczność oraz medalu okolicznościowego autorstwa Mariana Koniecznego.
- 19 czerwca 1998 r. – Jubileusz arch. Jacka Cydzika, połączony z promocją książki „Radziejowice. Fakty i zagadki” w Radziejowicach. Wystąpienie kol. Prezes. Częściowy udział w kosztach uroczystości. Wysłanie zaproszeń uczestnikom uroczystości z biura SKZ.

5. Udział w jubileuszach

- 20 maja 1998 r. – Jubileusz prof. Tadeusza Polaka w Kielcach. Udział kol. Prezes i kol. Wiceprezesa Andrzeja Michałowskiego. Wręczenie adresu.
- 4 czerwca 1998 r. – Wysłanie adresu z gratulacjami na jubileusz prof. Stanisława Latoura w Szczecinie.
- Maj 1998 r. – Udział w pogrzebie w Krakowie prof. Alfreda Majewskiego. Kol. Prezes, kol. Wiceprezes Kazimierz Kuśnierz oraz członkowie Zarządu Oddziału Krakowskiego SKZ.

6. Udział w konferencjach

- 25–26 lutego 1998 r. – Forum Konserwatorskie oraz Targi Konserwatorskie w Toruniu. Pod patronatem Zarządu Głównego SKZ. Udział i wystąpienie kol. Prezes.
- 24 marca 1998 r. – Udział w naradzie w Urzędzie Gminy Centrum nt. zabudowy narożnika Pl. Trzech Krzyży, ul. Mokotowska, Al. Ujazdowskie kol. arch. Marii Wojtysiak, Prezesa Oddziału Warszawskiego kol. Lecha Krzyżanowskiego.
- 18 kwietnia 1998 r. – Udział w uroczystości z okazji Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków: kol. Prezes, kol. Wiceprezes A. Michałowski, kol. Wiceprezes K. Kuśnierz, kol. Sekretarz Generalny J. Gromnicki. Wystąpienie kol. Prezes. Wręczenie nagród „Conservator Ecclesiae” oraz dyplomów osobom nagrodzonym w konkursach GKZ-SKZ. Wawel – Kraków.

- 23 maja 1998 r. – Udział kol. Prezes w VII Walnym Zebraniu Delegatów TOnZ.
- 1–3 lipca 1998 r. – Uczestnictwo Kol. Prezes w międzynarodowym seminarium „Strategia ochrony dziedzictwa kulturowego w końcu drugiego tysiąclecia”. W ramach „Kraków 2000”. Kraków.
- 24–26 września 1998 r. – Kongres Architektury Polskiej w Gdańsku. Uczestnictwo kol. Prezes.
- 26 września 1998 r. – Międzynarodowa konferencja naukowa ICOMOS „Odbudowa miast historycznych”. Uczestnictwo kol. Prezes. Elbląg.
- 21 listopada 1998 r. – Konferencja „Czynnik społeczny a ochrona zabytków w warunkach reformy samorządowej”. Uczestnictwo kol. Prezes. Kraków.
- 21–24 listopada 1998 r. – Międzynarodowa konferencja w ramach Karty Kraków 2000 „Teoria i praktyka w ochronie zabytków architektury, zespołów i miejsc historycznych”. Uczestnictwo i wystąpienie kol. Prezes i kol. Wiceprezesa A. Michałowskiego. Kraków.
- 3–5 grudnia 1998 r. – Targi Konserwatorskie „Anticon” oraz konferencja „Architektura szachulcowa Pomorza Zachodniego”. Udział i wystąpienie kol. Prezes. Spotkanie z Oddziałem Szczecińskim SKZ.
- 4 grudnia 1998 r. – Konferencja „Archeologia, etnohistoria i konserwacja zabytków: Europejskie doświadczenia w Andach”. Uczestnictwo kol. Sekretarza Generalnego.
- 17 grudnia 1998 r. – Dyskusja panelowa w TOnZ nt. koncepcji ochrony konserwatorskiej zabytków Warszawy. Udział i wystąpienie kol. Prezes i kol. Sekretarza Generalnego.

8. Współpraca z Oddziałami

W pracach zleconych uczestniczyły dwa Oddziały: Krakowski i Poznański. Zarząd Główny poprzez swoje biuro wysłał szereg pism do Oddziałów. Są to pisma o charakterze informacyjnym, jak również zawierające różne materiały z prośbą o uwagi i opinie.

Odpowiedzi przychodzą z dwóch do czterech Oddziałów. Przykłady: prośba o opinię dotyczącą statusu rzeczoznawców – odpowiedział Oddział Warszawski, prośba o uwagi do projektu nowelizacji statutu – odpowiedziały Oddziały Lubelski i Warszawski, prośba o uwagi do I wersji ustawy – odpowiedziały Oddziały Lubelski i Warszawski, prośba o sprawozdanie za 1998 r. i plan na 1999 rok – odpowiedziały Oddziały: Lubelski, Szczeciński, Poznański i Warszawski (tylko sprawozdanie).

Niektóre Zarządy nie rozproszdziły legitymacji członkowskich, które otrzymały z biura między marcem i połową czerwca.

Oddziały Olsztyński i Toruński nie przysłały aktualnych list członków, mimo wielokrotnych upomnień listowych i telefonicznych w 1997 i 1998 roku. Członkowie tych Oddziałów nie mają więc nowych numerów ewidencyjnych i legitymacji.

Liczba członków w Oddziałach na koniec 1998 roku (wg nowej ewidencji) : Gdański – 29 członków, Krakowski – 77, Lubelski – 23, Poznański – 36, Przemyski – 24, Szczeciński – 34, Warszawski – 164, Wrocławski – 81. Ogółem: 468 członków.

Liczba członków w dwóch Oddziałach według ewidencji z 1995 r.: Olsztyński – 56 członków, Toruński – 40. Ogółem: 96 członków.

Łącznie SKZ liczył 564 członków.

Sprawozdanie z działalności za III kwartały 1999 roku (do 5 IX 1999)

1. Zadania zlecone

- 3 lutego 1999 r. – Wystąpienie o grant do „Partnerstwa dla samorządu terytorialnego” na szkolenie pracowników samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków. Temat nie został zakwalifikowany do realizacji.
- Kwiecień 1999 r. – Zebranie zgłoszeń Oddziałów na zadania zlecone. Opracowanie wniosków na 14 zadań zleconych i wystąpienie do GKZ o ich finansowanie.
- 15 lipca 1999 r. – Pisemne wystąpienie do GKZ w sprawie powtórnego rozpatrzenia wniosku o dofinansowanie konferencji „Dziesięć lat doświadczeń konserwatorskich w III Rzeczpospolitej”.
- 27 sierpnia 1999 r. – Wystąpienie do GKZ o finansowanie 5 zadań zleconych wg przygotowanej dokumentacji.

2. Prace statutowe i organizacyjne

- 3 marca 1999 r. – Zawiadomienie Oddziałów o przyznanych w bieżącym roku nagrodach, rozesłanie ich regulaminów.
- 24 marca 1999 r. – Powołanie jury nagrody „Conservator Ecclesiae”. Jury przyznało tę nagrodę Ks. Inf. Romanowi Kostynowiczowi i Ks. dr. Józefowi Nowobilskiemu.
- 23 kwietnia 1999 r. – Rozesłano 100 zawiadomień o konkursach GKZ-SKZ na najlepsze prace z dziedziny konserwacji zabytków i muzealnictwa. W wyniku tego zgłoszono na konkurs 30 prac.
- Lipiec 1999 r. – Ustalenie terminu Walnego Zjazdu Delegatów. Przegląd możliwości jego ulokowania. Decyzja odbycia Zjazdu w Radzikowie 27 listopada 1999 r.
- 30 lipca 1999 r. – Udzielenie pisemnej zgody Oddziałowi Poznańskiemu na podejmowanie różnych prac zleconych i przyjmowanie różnych lokat na swoje konto.
- Lipiec 1999 r. – Komisja Statutowa opracowuje tekst statutu i protokół (wersja do przyjęcia przez Walny Zjazd Delegatów).

3. Prace nad ustawami i dokumentami, interwencje

- 25 stycznia 1999 r. – Rozesłanie do Oddziałów najnowszej wersji ustawy „Prawo ochrony dóbr kultury” z prośbą o uwagi.
- 23 lutego 1999 r. – Zaopiniowanie kandydatury kol. Władysława Chrostowskiego na stanowisko Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze.
- 14 kwietnia 1999 r. – Wystąpienie o nagrodę Ministra Kultury i Sztuki dla kol. Mariana Korneckiego. Udział kol. Prezes w Komisji Nagród MKiS. Kol. Marian Kornecki nagrodę otrzymał.
- 26 lipca 1999 r. – Poparcie i opinia dla kol. Jerzego Szałagina, występującego o roczne stypendium Ministra Kultury i Sztuki.
- 9 sierpnia 1999 r. – Pismo do Ministra Kultury i Sztuki w sprawie przedłużającego się braku obsady na stanowisku GKZ.
- 22 sierpnia 1999 r. – Potwierdzenie uczestnictwa członków Prezydium w Komisji Stypendialnej MKiS.

4. Udział w jubileuszach, konferencjach i innych przedsięwzięciach

- Luty 1999 r. – Napisanie tekstu do katalogu piątych jubileuszowych Targów Konserwacji Zabytków i Renowacji Miast „Conservatio 99”.
- 24–26 lutego 1999 r. – Udział ww. Targach.
- 15 kwietnia 1999 r. – Adres do Mariana Korneckiego z okazji jubileuszu 75-lecia.
- 18 kwietnia 1999 r. – Udział Przewodniczącego ZG SKZ w uroczystości Międzynarodowego Dnia Ochrony Zabytków na Jasnej Górze w Częstochowie. Wręczenie dyplomów „Conservator Ecclesiae” i dyplomów autorom 18 prac konkursowych nagrodzonych w 1998 roku.
- 22 kwietnia 1999 r. – Udział Sekretarza Generalnego SKZ w uroczystości 40-lecia pracy konserwatorskiej Ks. Inf. Romana Kostynowicza w Szczecinie i wręczenie mu dyplomu nagrody „Conservator Ecclesiae”.
- 13–15 maja 1999 r. – Udział kol. Prezes w drugich Targach Konserwacji i Zabytków Dziel Sztuki w Krakowie.
- 17 maja 1999 r. – Przewodniczący ZG SKZ wręczył adres z podziękowaniem za współpracę prof. Andrzejowi Tomaszewskiemu.
- 20 maja 1999 r. – Uczestnictwo w sesji zorganizowanej przez TONZ „Święci przyrodnicy, patroni przyulicznych”

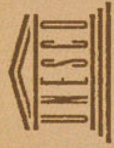
Terminarz prac nad uchwałą XII Walnego Zjazdu SKZ

- Ad p. 1) 24 stycznia 1997 r. – Projekt ustawy „Prawo ochrony dóbr kultury” wysłano do konsultacji Oddziałom.
28 stycznia 1997 r. – Wysłano do GKZ uwagi do projektu.
10 listopada 1998 r. – Zarząd Główny otrzymał od Ministra St. Żurowskiego kolejną wersję projektu.
16 listopada 1998 r. – Przewodniczący ZG wysłał opinię nt. projektu do Ministra St. Żurowskiego.
18 listopada 1998 r. – Wysłano do Oddziałów projekt ustawy wraz z opinią Przewodniczącego, prosząc o uwagi.
21 stycznia 1999 r. – Zarząd Główny otrzymał następną wersję od Ministra St. Żurowskiego.
25 stycznia 1999 r. – Wysłano projekt do Oddziałów z prośbą o uwagi.
26 kwietnia 1999 r. – Udział kol. Prezes w dyskusji zorganizowanej przez GKZ i Wspólnotę Polską. Opracowanie propozycji zmian w projekcie ustawy.
5 maja 1999 r. – Przesłanie propozycji Ministrowi Kultury i Sztuki.
- Ad p. 2) 24 lutego 1997 r. – Wystąpienie do Ministra Kultury i Sztuki zawierające uwagi merytoryczne dotyczące Rozporządzenia, określające potrzebę jego nowelizacji oraz deklarujące chęć dalszej współpracy w tej dziedzinie.
21 lutego 1998 r. – Pismo do GKZ zawierające opinie nt. koniecznych zmian w Rozporządzeniu oraz uwagi szczegółowe.
11 września 1998 r. – Odpowiedź GKZ (P. Kobyliński), negująca potrzebę proponowanych przez ZG SKZ zmian.
- Ad p. 5) Wystąpienie kol. Prezes do prof. Andrzeja Tomaszewskiego w sprawie udziału członków SKZ w Radach Konserwatorskich w województwach. Przyrzeczenie wysłania pisma do wojewodów. Pisma takie z Urzędu GKZ nie wyszły.
- Ad p. 6) 1. Powołano redakcję „Wiadomości Konserwatorskich”.
2. Od 1997 roku „Wiadomości” są kolportowane do Oddziałów SKZ, Służby Ochrony Zabytków, uczelni, bibliotek itp.

Nad realizacją Uchwały XII Walnego Zjazdu pracowało Przewodniczący w dniach 28 stycznia 1997 r., 3 kwietnia 1998 r., 27 stycznia 1999 r., 8 lutego 1999 r. oraz Zarząd Główny m.in. 4 października 1997 r. i 27 lutego 1999 r.

Biuro ZG SKZ

THE UNITED NATIONS EDUCATIONAL,
SCIENTIFIC AND CULTURAL ORGANIZATION

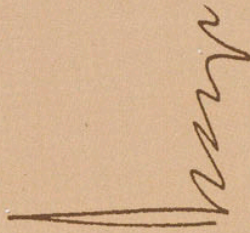
*The 1999 Melina Mercouri
International Prize
for the Safeguarding and Management
of Cultural Landscapes
(UNESCO-Greece)*

An Honourable Mention

has been awarded to

Muskauer Park

Paris, 2 November 1999

Federico Mayor
Director-General